

INFORMACJA

Rządu Rzeczypospolitej Polskiej

**o działaniach podejmowanych w 2007 roku
na rzecz realizacji postanowień
uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 1 sierpnia 1997 r.**

„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”

Warszawa, czerwiec 2008 r.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
1. PRAWO DOSTĘPU DO LECZENIA I OPIEKI MEDYCZNEJ, WCZESNEJ DIAGNOSTYKI, REHABILITACJI I EDUKACJI LECZNICZEJ A TAKŻE ŚWIADCZEŃ ZDROWOTNYCH UWZGLĘDNIAJĄCYCH RODZAJ I STOPIEŃ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, W TYM DO ZAOPATRZENIA W PRZEDMIOTY ORTOPEDYCZNE, ŚRODKI POMOCNICZE, SPRZĘT REHABILITACYJNY.	17
2. PRAWO DO WSZECHSTRONNEJ REHABILITACJI MAJĄCEJ NA CELU ADAPTACJE SPOŁECZNĄ.	21
3. PRAWO DO NAUKI W SZKOŁACH WSPÓLNIE ZE SWYMI PEŁNOSPRAWNYMI RÓWIEŚNIKAMI, JAK RÓWNIEŻ DO KORZYSTANIA ZE SZKOLNICTWA SPECJALNEGO LUB EDUKACJI INDYWIDUALNEJ.	24
4. PRAWO DO POMOCY PSYCHOLOGICZNEJ, PEDAGOGICZNEJ I INNEJ POMOCY SPECJALISTYCZNEJ UMOŻLIWIAJĄCEJ ROZWÓJ, ZDOBYCIE LUB PODNIESIENIE KWALIFIKACJI OGÓLNYCH I ZAWODOWYCH.....	30
5. PRAWO DO PRACY NA OTWARTYM RYNKU PRACY ZGODNIE Z KWALIFIKACJAMI, WYKSZTAŁCENIEM I MOŻLIWOŚCIAMI ORAZ DO KORZYSTANIA Z DORADZTWA ZAWODOWEGO I POŚREDNICTWA, A GDY NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ I STAN ZDROWIA TEGO WYMAGA – PRAWO DO PRACY W WARUNKACH DOSTOSOWANYCH DO POTRZEB NIEPEŁNOSPRAWNYCH.	33
6. PRAWO DO ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO UWZGLĘDNIAJĄCEGO KONIECZNOŚĆ PONOSZENIA ZWIĘKSZONYCH KOSZTÓW WYNIKAJĄCYCH Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, JAK RÓWNIEŻ UWZGLĘDNIANIA TYCH KOSZTÓW W SYSTEMIE PODATKOWYM	46
7. PRAWO DO ŻYCIA W ŚRODOWISKU WOLNYM OD BARIER FUNKCJONALNYCH	51
8. PRAWO DO POSIADANIA SAMORZĄDNEJ REPREZENTACJI SWEGO ŚRODOWISKA ORAZ DO KONSULTOWANIA Z NIM WSZYSTKICH AKTÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH.....	57
9. PRAWO DO PEŁNEGO UCZESTNICTWA W ŻYCIU PUBLICZNYM, SPOŁECZNYM, KULTURALNYM, ARTYSTYCZNYM, SPORTOWYM ORAZ REKREACJI I TURYSTYCE ODPOWIEDNIO DO SWOICH ZAINTERESOWAŃ I POTRZEB.	589

Załącznik Nr 1   Lista ankietowanych instytucji

Załącznik Nr 2   Dane statystyczne

Wstęp

Prawa osób niepełnosprawnych zagwarantowane są w szeregu aktów prawa krajowego, wspólnotowego i międzynarodowego. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 oraz z 2006 r. Nr 200, poz. 1471)* zapewnia prawo do niedyskryminacji osób niepełnosprawnych stanowiąc, że nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny (art. 32 ust. 2.). Ustawa zasadnicza nakłada na władze publiczne obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej osobom niepełnosprawnym (art. 68), a także obowiązek pomocy tym osobom w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej (art. 69).

Uchwała Sejmu z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych jest jednym z podstawowych dokumentów dotyczących osób niepełnosprawnych w Polsce¹. Jako uchwała Sejmu RP dokument ten nie gwarantuje konkretnych uprawnień, można jednak oficjalnie powoływać się na niego, jako na akt uchwalony przez Sejm i wyrażający jego wolę.

Karta uznaje, że osoby niepełnosprawne mają prawo do „niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji”. Dokument zawiera ponadto katalog dziesięciu praw, wskazując tym samym obszary kluczowe dla polityki równych praw dla osób niepełnosprawnych. Obszary te wymagają szczególnej uwagi, aktywnego wsparcia zapobiegającego dyskryminacji oraz ciągłego monitorowania. Zgodnie z dyspozycją zawartą w § 3 *Karty Praw Osób Niepełnosprawnych* Rząd został zobowiązany do corocznego przygotowania informacji o inicjatywach podjętych w celu urzeczywistnienia praw osób niepełnosprawnych. Niniejsze opracowanie zawiera aktualne dane społeczno-demograficzne na temat zjawiska niepełnosprawności w Polsce oraz przedstawia szczegółowe działania, zrealizowane w 2007 roku przez Rząd na rzecz osób niepełnosprawnych².

Podstawę dla niniejszego dokumentu stanowi materiał zebrany w drodze badania kwestionariuszowego z resortów i podległych im jednostek organizacyjnych, a także wybranych urzędów centralnych. Jako narzędzie analizy wykorzystano kwestionariusz, obejmujący kwestie działań podejmowanych przez różne resorty w ramach realizacji praw wskazanych w *Karcie* oraz informacyjno-technicznych w zakresie działań legislacyjnych podejmowanych przez poszczególne badane jednostki administracyjne w zakresie tworzenia prawa przychylnego osobom niepełnosprawnym. Za jej pośrednictwem uzyskano również informacje na temat aktualnego na koniec 2007 r. stanu zatrudnienia osób niepełnosprawnych w instytucjach administracji rządowej. Ankieta została przekazana do wszystkich ministerstw i wybranych urzędów centralnych (łącznie do 31 podmiotów³).

Niniejsza *Informacja* (...) została ponadto uzupełniona o wyniki oddzielnego badania ankietowego przeprowadzonego przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych, dotyczącego dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych ogólnodostępnych części budynków zajmowanych przez administrację rządową i niektóre urzędy centralne (mieszczące się w Warszawie). Pytania ankiety dotyczącej realizacji praw osób niepełnosprawnych określonych w *Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych* odnosiły się do działań zainicjowanych i zrealizowanych wyłącznie w roku 2007, zgodnie z treścią dyspozycji *Karty Praw Osób Niepełnosprawnych*, natomiast pytania ankiety dotyczącej barier funkcjonalnych istniejących w budynkach zajmowanych przez administrację rządową dotyczyły oceny rzeczywistego stanu dostosowania tych budynków pod koniec roku 2007, a nie tylko inicjatyw podjętych w zeszłym roku.

---

¹ *Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 1 sierpnia 1997 roku - Karta Praw Osób Niepełnosprawnych*, *Monitor Polski* z 1997, Nr 50, poz. 475.

² Prawo do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym wskazane w *Karcie* (...) nie zostało wyodrębnione w części szczegółowej *Informacji* (...) ze względu na obszerny opis instrumentów służących jego realizacji, zawarty przy pozostałych prawach.

³ Lista ankietowanych instytucji znajduje się w Załączniku nr 1.

Dane statystyczne

W świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny w 2002 r. liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosiła w momencie badania 5 457 tys. osób, przy czym prawne potwierdzenie niepełnosprawności posiadało 4 450 tys. osób, w tym 4 326 tys. osób w wieku 15 lat i więcej. Ta ostatnia liczebność okazała się zbliżona do liczebności otrzymanej z badania aktywności ekonomicznej ludności Polski (BAEL) zrealizowanego w II kw. 2002 r. (4 332 tys. osób). Według BAEL liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 15 lat i więcej od lat systematycznie spadała⁴- głównie z powodu zmniejszania się liczby osób otrzymujących renty z tytułu niezdolności do pracy - i w rezultacie w 2007 r. wyniosła około 3,8 mln osób⁵, czyli 12% ludności w tym wieku.

Udział osób niepełnosprawnych rośnie z natury rzeczy wraz z wiekiem ludności, ale charakterystyczną cechą zjawiska niepełnosprawności prawnej w Polsce jest znaczny wzrost częstości niepełnosprawności już wśród osób będących jeszcze w średnim wieku, a więc tych, które powinny być najbardziej aktywne zawodowo. Wśród osób w wieku produkcyjnym prawne orzeczenie potwierdzające niepełnosprawność posiada niemal co dziesiąta osoba (9,5% w 2007 r.), w rezultacie wysoka jest liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata) – 2,3 mln w 2007 r.

Struktura populacji osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności nie zmieniła się istotnie w ostatnich latach, aczkolwiek w 2007 r. lekkiemu wzrostowi udziału osób z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności towarzyszył niewielki spadek osób z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności. W 2007 r. 25,3% osób miało orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności (lub orzeczenie równoważne⁶). 36% tych osób posiadało orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (lub równoważne⁷) a 38,7% - orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności (lub równoważne⁸)⁹. W wieku produkcyjnym odsetek osób ze znaczną niepełnosprawnością jest znacznie mniejszy, przy wyraźnie wyższym odsetku osób z niepełnosprawnością lekką (odsetki odpowiednio: 16,9%, 37,1% i 46,0%).

Zróźnicowanie według stopnia niepełnosprawności widoczne jest także w przypadku porównania struktury osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według płci (wśród kobiet większy jest udział osób o znacznej niepełnosprawności) oraz według miejsca zamieszkania (wśród mieszkańców wsi wyraźnie więcej niż w miastach jest osób posiadających lekki stopień niepełnosprawności). Zróźnicowanie to wynika zarówno z zróźnicowania struktury populacji według wieku (czyli stanu zdrowia) jak i z powodu zachowań rynkowych i społecznych skutkujących uzyskiwaniem przywilejów wynikających z uzyskania orzeczenia o niepełnosprawności.

---

⁴ Liczebność ta osiągnęła najwyższy poziom w 1997 r.- 4 608 tys. (średniorocznie).

⁵ Jeśli nie podano inaczej, wszystkie dane pochodzą z kwartalnego badania aktywności BAEL GUS i dotyczą populacji w wieku co najmniej 15 lat, dane uśrednione zostały wyliczone w Biurze Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

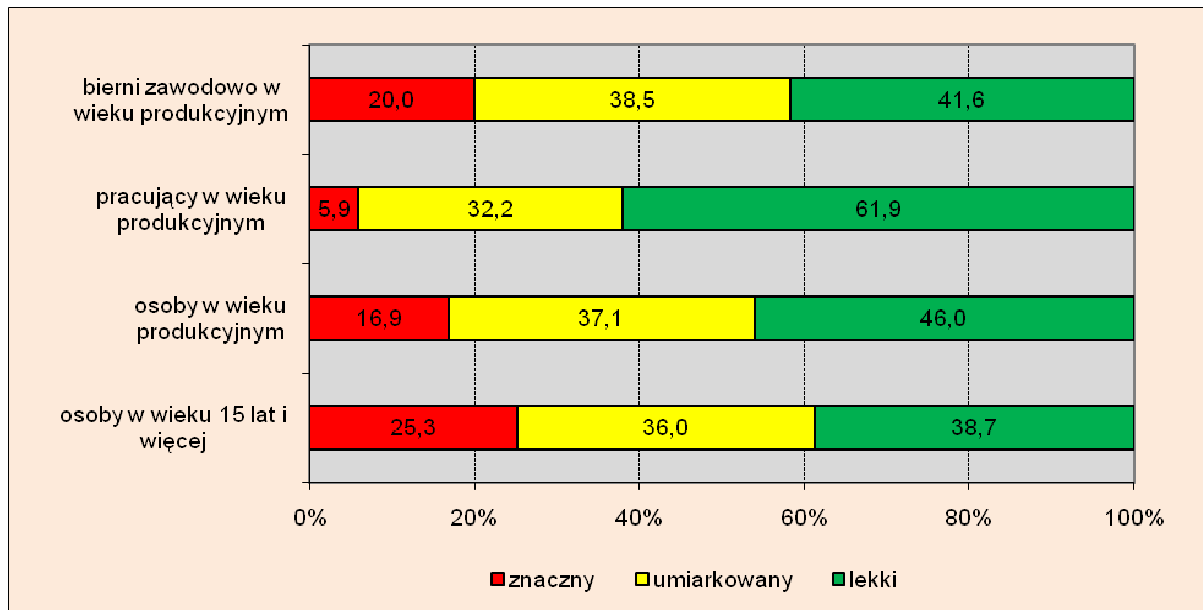
⁶ I grupa inwalidztwa lub całkowita niezdolność do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub orzeczenie o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym w połączeniu z uprawnieniem do zasiłku.

⁷ II grupa inwalidztwa lub całkowita niezdolność do pracy.

⁸ III grupa inwalidztwa lub częściowa niezdolność do pracy lub orzeczenie o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym bez uprawnienia do zasiłku pielęgnacyjnego.

⁹ W 2006 r. odpowiednio: 24,3%, 36,0% i 39,7%.

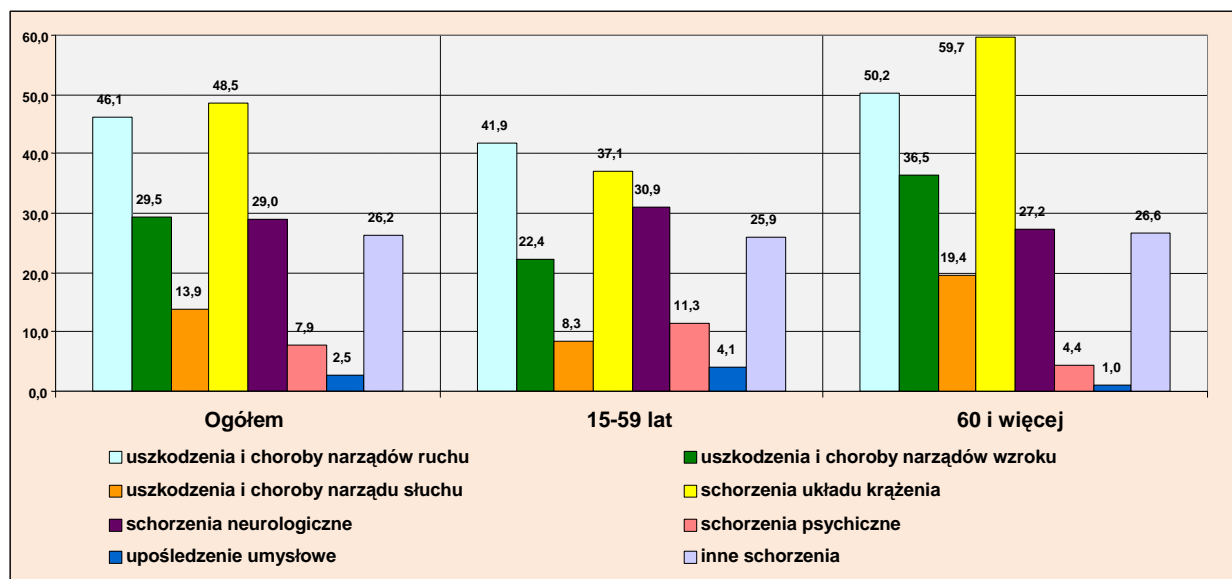
Wykres 1. Struktura osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności w 2007 r.

Źródło: GUS, BAEL

Zróznicowanie stanu zdrowia według wieku znajduje odzwierciedlenie w odmienności struktury osób niepełnosprawnych według schorzeń powodujących niepełnosprawność. Osoby w wieku produkcyjnym najczęściej mają problemy wynikające z chorób narządów ruchu a w następnej kolejności z chorób układu krążenia, chorób neurologicznych, chorób narządu wzroku. Osoby starsze również najczęściej mają takie problemy, ale inna jest ich częstość występowania i kolejność: najczęściej są to schorzenia wynikające z chorób układu krążenia, następnie narządów ruchu, wzroku i neurologiczne. Charakterystyczne jest, że ogólnie rzadziej występujące w obu grupach schorzenia psychiczne i upośledzenia umysłowe częstsze są w grupie osób w wieku produkcyjnym.

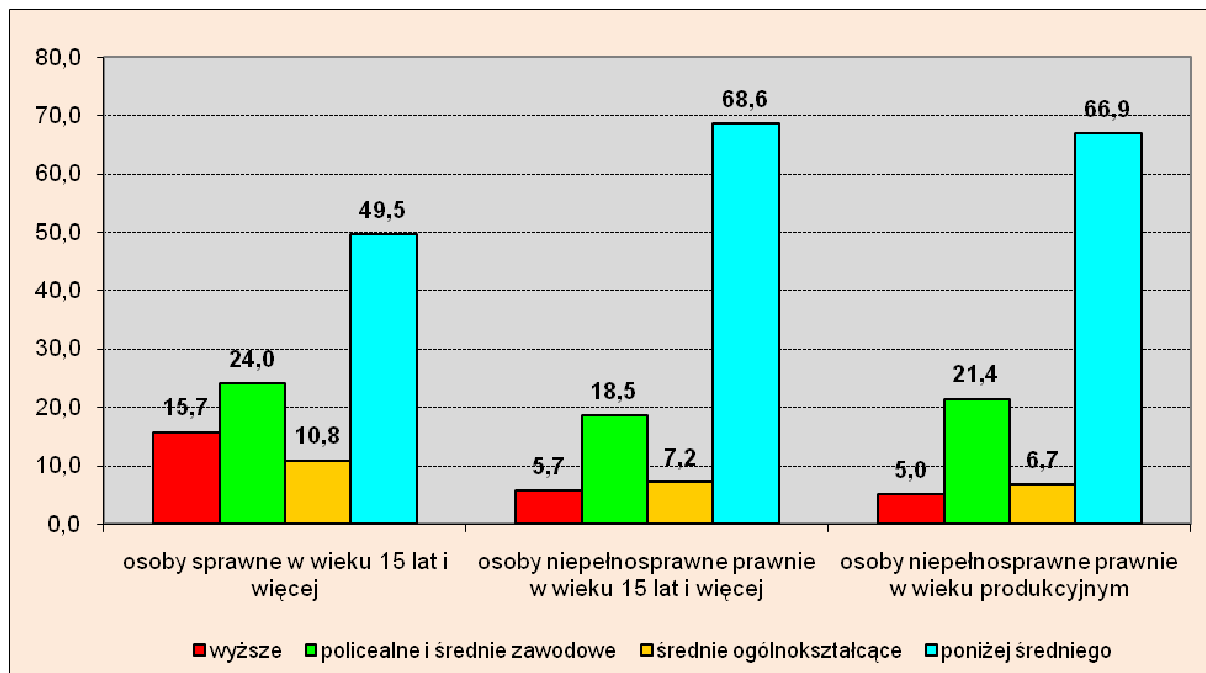
Wykres 2. Struktura osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według schorzeń powodujących niepełnosprawność i według grup wieku w 2004 r.

Źródło: GUS, badanie stanu zdrowia ludności 2004

Osoby niepełnosprawne cechują się wyraźnie słabszym wykształceniem niż osoby sprawne. W 2007 r. aż 68,6% osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej nie miało wykształcenia średniego, a jedynie 5,7% miało wykształcenie wyższe. Co prawda ta relacja jest z roku na rok coraz bardziej korzystna, niemniej wciąż widoczna jest w tym względzie różnica w stosunku do osób sprawnych, wśród których wykształcenia co najmniej średniego nie miało 49,5%, zaś wyższe miało 15,7%. Wykształcenie osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym nie jest wyraźnie lepsze (66,9% nie miało nawet wykształcenia średniego, a 5% miało wyższe)¹⁰.

Wykres 3. Struktura osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2007 r.

Źródło: GUS BAEL

Inne dane dotyczące osób niepełnosprawnych w formie tabelarycznej zawiera Załącznik nr 2 do niniejszej Informacji.

Dostępność ministerstw i urzędów

Szczegółowe dane na temat dostępności budynków zajmowanych przez urzędy administracji rządowej (ministerstw i niektórych urzędów centralnych, zajmujących budynki w Warszawie) oraz ich otoczenia i ich dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych zostały zebrane dzięki oddzielnemu badaniu ankietowemu, które przeprowadzone zostało przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych w styczniu 2008 r. i objęło wszystkie Ministerstwa, 11 urzędów centralnych i 4 urzędy administracji państwowej, nie należące do administracji rządowej. Celem przedmiotowego badania było nie tylko dokonanie oceny stanu dostosowania budynków, ale również późniejsze udostępnienie osobom niepełnosprawnym informacji na temat dostosowania poszczególnych urzędów zajmowanych

¹⁰ Przeciętne wykształcenie zbiorowości osób niepełnosprawnych poprawia się wraz z wiekiem również z powodu przechodzenia do tej grupy osób, które uzyskały określony poziom wykształcenia będąc osobami sprawnymi.

przez administrację rządową i urzędy centralne, mających siedzibę w Warszawie (zarówno budynków, jak i ich otoczenia).

Osoby niepełnosprawne stykają się z urzędem w dwóch sytuacjach: będąc jego klientami lub pracownikami. W związku z rosnącą świadomością wielkości populacji osób niepełnosprawnych w społeczeństwie polskim powszechnie dziś już niemal wiadomo, że obiekty użyteczności publicznej należy projektować, budować i utrzymywać w sposób zapewniający niezbędne warunki do korzystania z niego przez osoby o ograniczonej sprawności. Jednakże pomimo szeregu podejmowanych działań, zmierzających do przestrzegania zasady niedyskryminacji osób niepełnosprawnych w życiu publicznym, a także gwarancji realizacji praw związanych z ich pełnym udziałem w życiu społecznym i zawodowym, w tym prawa do życia wolnego od barier funkcjonalnych, nie można uznać stanu udostępnienia budynków administracji publicznej dla osób niepełnosprawnych za idealny, bowiem w powszechnej opinii wiele urzędów i obiektów użyteczności publicznej nadal nie jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Powyższa diagnoza stanowiła punkt wyjścia do badania przeprowadzonego przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych w styczniu 2008 r. Rezultatem analiz wykonanych na podstawie danych z badania ankietowego był raport, który został umieszczony na stronie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (www.mpips.gov.pl) w zakładce „Osoby niepełnosprawne – Uprawnienia - Likwidacja barier funkcjonalnych”. Informacje w nim zamieszczone pokazują w sposób zwięzły główne problemy administracji stojące na drodze do pełnej nowoczesności, demokratyzacji świadczonych usług i ich pełnej powszechności, jak również adaptacji nowego podejścia do klienta i pracownika, związanego z rozumieniem jego potrzeb.

Badanie wykazało przede wszystkim, iż żadne z ministerstw i urzędów centralnych nie jest dostosowane w pełni do potrzeb osób niepełnosprawnych o zróżnicowanych rodzajach schorzeń (narządy: ruchu, wzroku i słuchu oraz upośledzenie umysłowe). Podejmowane przez administrację rządową w ciągu kilku lat różne działania w zakresie likwidacji barier funkcjonalnych utrudniających, a nawet i uniemożliwiających osobom niepełnosprawnym samodzielne korzystanie z usług resortów i urzędów, a także podejmowanie w nich pracy, mają charakter mniej lub bardziej fragmentaryczny.

Pomoc udzielana osobom niepełnosprawnym w resortach i urzędach jest skoncentrowana przede wszystkim na likwidowaniu najbardziej oczywistych barier architektonicznych. Natomiast w sferze informacji i komunikowania się z osobą niepełnosprawną pomoc w urzędzie jest często działaniem podejmowanym wówczas, gdy zaistnieje taka potrzeba. Świadczy o tym fakt, że najczęściej stosowanym rodzajem wsparcia dla osoby niepełnosprawnej w załatwieniu sprawy urzędowej jest osobista pomoc pracownika urzędu. Nadal nie ma wystarczających udogodnień i dostosowań w sferze komunikacji (np. czytelnych tablic informacyjnych o powiększonym druku i dużym kontraście), które sprawiłyby, że osoba niepełnosprawna będzie mogła samodzielnie załatwić proste czynności, dostać się bez trudności do odpowiedniej komórki organizacyjnej resortu lub urzędu.

Z analizy nadesłanych ankiet jednoznacznie wynika, że osoba niepełnosprawna natrafia na bariery już z chwilą, gdy znajdzie się w otoczeniu samego budynku resortu lub urzędu. Wprawdzie nawierzchnia wokół budynku jest utwardzona, bramy i furtki mają odpowiednią szerokość, aby móc samodzielnie poruszać się na wózku inwalidzkim na terenie urzędu, to jednak 50 proc. resortów i urzędów centralnych nie posiada parkingów z oznakowanymi stanowiskami/miejscami postojowymi dla osób niepełnosprawnych.

Jeżeli już osoba niepełnosprawna ruchowo dotrze do budynku to napotyka w większości instytucji na kolejną barierę – kilka schodów prowadzących do drzwi wejściowych, które już poszerzono. Widoczny jest więc brak zachowania logiki we wprowadzaniu jakichkolwiek dostosowań, czy udogodnień. Na domiar złego budynki, które mają podjazdy lub platformy przyschodowe i odpowiednio szerokie drzwi wejściowe, wewnątrz nie są w pełni przystosowane. Problem związany z pokonywaniem schodów

i dostaniem się na poszczególne kondygnacje budynków zajmowanych przez ministerstwa i urzędy pozostaje nierozwiązany w jeszcze większym stopniu niż przy wejściach do tych budynków. Niepokoić może również niski stopień dostosowania toalet dla osób niepełnosprawnych pod względem ich oznaczenia, zapewnienia odpowiedniej przestrzeni i wyposażenia.

Należy pamiętać, że już pojedyncza bariera funkcjonalna może całkowicie uniemożliwić osobie poruszającej się na wózku inwalidzkim samodzielny dostęp do części budynku, w której znajdują się inne udogodnienia.

Ministerstwa i urzędy centralne nie są również dobrze przygotowane na wizytę osób niewidomych i niedowidzących oraz z dysfunkcją słuchu. Specyficzne dostosowania czy pomoce dla osób niewidomych i niedowidzących, takie jak wejścia do budynków o zróżnicowanej fakturze powierzchni, znajdują zastosowanie sporadycznie. Natomiast pomoc osobie niesłyszącej sprowadza się głównie do zapewnienia czytelnych tablic informacyjnych, a do rzadkości należy zapewnienie pomocy osób (urzędników) posługujących się językiem migowym.

Z analizy nadesłanych ankiet wynika również refleksja o charakterze ogólnym - systemowym. Odnosi się wrażenie, że działania w zakresie likwidacji barier funkcjonalnych utrudniających osobom niepełnosprawnym w korzystaniu z usług publicznych lub uniemożliwiających wykonywanie pracy w tych instytucjach, podejmowane są przez resorty i urzędy centralne przy okazji przeprowadzanych remontów lub modernizacji części danego budynku. Nie ma kompleksowej koncepcji i planu oraz wieloletniego harmonogramu likwidacji tych barier funkcjonalnych, a co za tym idzie nie ma zaplanowanych w budżetach tych instytucji odpowiednich środków lub też nie wydziela się ich z ogólnej puli środków przeznaczonych na utrzymanie i drobne remonty budynków. Brak koncepcji (wizji) oznacza brak działania w sferze, która nie wymaga nakładów finansowych, np. tablice informacyjne z powiększonym drukiem i o kontrastowych kolorach, piktogramy, informacja o przystosowanych toaletach, czy wreszcie informacja na stronach internetowych danego resortu lub urzędu o możliwości swobodnego poruszania się osób niepełnosprawnych.

Wyniki badania wskazują na konieczność pilnego podjęcia działań związanych z wprowadzaniem ułatwień dla osób niepełnosprawnych i dalszego dostosowywania budynków zajmowanych przez administrację publiczną do potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez likwidowanie barier w 3 głównych obszarach: prawnym, mentalnym oraz finansowym.

W sferze prawnej należy stworzyć warunki do sprawniejszej egzekucji przepisów *ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. 2007 Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.)* odnośnie nowo budowanych, a także modernizowanych budynków. Potrzebne jest również stworzenie programu rządowego lub programu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, którego celem byłoby usuwanie w sposób kompleksowy i systematyczny (wraz z określeniem harmonogramu i terminów) barier funkcjonalnych w obiektach użyteczności publicznej i zaplanowanie w budżetach na dany rok odpowiednich środków na ten cel.

W celu rozwiązania problemu mentalnego należy kontynuować działania informacyjne i szkolenia zmierzające do zmiany świadomości urzędników merytorycznych pracujących w administracji publicznej (w tym również dyrektorów generalnych ministerstw i urzędów centralnych) w zakresie znajomości problematyki barier funkcjonalnych i sposobów ich likwidowania. Ponadto należy dostarczać wiedzę z zakresu potrzeby likwidacji barier funkcjonalnych pracownikom odpowiedzialnym za administrowanie resortami i urzędami centralnymi, którzy nie dostrzegają, że taka potrzeba w ogóle istnieje.

Ważnym obszarem zmian powinien być system finansowania likwidacji barier funkcjonalnych w administracji publicznej. Należy skorygować istniejący ustawowy system dotyczący zatrudniania osób niepełnosprawnych w urzędach administracji publicznej. Obecnie w budżetach resortów i urzędów centralnych planuje się wpłaty na PFRON za

niezatrudnianie osób niepełnosprawnych, zamiast zaplanować środki na stopniową (z roku na rok) likwidację barier funkcjonalnych, aby móc zatrudniać osoby niepełnosprawne i nie dokonywać tych wpłat, zgodnie z wymogami ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.).

Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w administracji publicznej

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.) reguluje obowiązki i uprawnienia pracodawców związane z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych. Art. 21 niniejszej ustawy określa minimalny poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach zakładów pracy, którego zapewnienie zwalnia pracodawcę od obowiązku dokonywania miesięcznych wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Tabela 1. Minimalne poziomy wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych dla poszczególnych kategorii pracodawców w latach 2005 – 2008.

	2005	2006	2007	2008	UWAGI
Pracodawca zatrudniający co najmniej 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy (art. 21 ust 1)	6%	6%	6%	6%	Z wpłat zwolnione są publiczne i niepubliczne jednostki organizacyjne nie działające w celu osiągnięcia zysku, których wyłącznym przedmiotem prowadzonej działalności jest rehabilitacja społeczna i lecznicza, edukacja osób niepełnosprawnych lub opieka nad osobami niepełnosprawnymi.
Państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne będące jednostkami budżetowymi, zakładami budżetowymi albo gospodarstwami pomocniczymi, instytucje kultury oraz jednostki organizacyjne zajmujące się statutowo ochroną dóbr kultury uznanych za pomnik historii (art. 21 ust 2a)	3%	4%	5%	6%	
Państwowe i niepaństwowe szkoły wyższe, wyższe szkoły zawodowe, publiczne i niepubliczne szkoły, zakłady kształcenia nauczycieli oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze (art. 21 ust 2b)	2%	2%	2%	2%	Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych oblicza się jako sumę wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych i podwojonego wskaźnika wychowanków, uczniów, studentów lub słuchaczy będących osobami niepełnosprawnymi i uczących się lub studiujących w ramach ogólnie obowiązujących w danej jednostce regulaminów nauczania lub studiowania.

W związku z przygotowaniem corocznej *Informacji Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. „Karta Praw Osób Niepełnosprawnych”*

zebrano dane na temat poziomu zatrudnienia osób niepełnosprawnych w ankietowanych instytucjach, tj. ministerstwach i urzędach centralnych w roku 2007.

Kwestii zatrudnienia w ministerstwach i urzędach poświęcona była część druga ankiety. Dane na ten temat prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w ministerstwach i urzędach, stan na 31 grudnia 2007 r.

2007 rok	Zatrudnienie ogółem	Osoby niepełnosprawne					
		liczba etatów	liczba etatów	Liczba zatrudnionych o danym stopniu niepełnosprawności			% liczby etatów
				znaczny	umiarkowany	lekki	
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	1079,275	4	0	4	0	0,37%	
Ministerstwo Gospodarki	855	4,25	0	1	4	0,50%	
Ministerstwo Edukacji Narodowej	321,3	3	0	3	0	0,93%	
Ministerstwo Finansów	2203,5	14	0	11	3	0,64%	
Ministerstwo Infrastruktury	931,05	5	2	3	0	0,54%	
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	280	1	0	0	1	0,36%	
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	427,5	9	0	7	2	2,11%	
Ministerstwo Obrony Narodowej	620	2	0	1	1	0,32%	
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	735,25	16	2	10	5	2,18%	
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	672,358	2,5	0	1	2	0,37%	
Ministerstwo Rozwoju Regionalnego	799,95	2	0	1	1	0,25%	
Ministerstwo Skarbu Państwa	690,6	7	2	3	2	1,01%	
Ministerstwo Sportu i Turystyki	174	1	0	0	0	0,57%	
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	967,425	4	2	1	1	0,41%	
Ministerstwo Sprawiedliwości	924	1	0	0	0	0,11%	
Ministerstwo Środowiska	430,15	4,9	0	3	2	1,14%	
Ministerstwo Zdrowia	506,73	8	0	4	5	1,58%	
Urząd Komitetu Integracji Europejskiej	381,68	0,33	1	0	0	0,09%	
Główny Inspektorat Nadzoru Budowlanego	194,55	1,8	0	1	1	0,93%	
Państwowa Inspekcja Pracy	2630,55	115,75	2	65	51	4,40%	
Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	157,21	2,68	0	2	1	1,70%	
Zakład Ubezpieczeń Społecznych	1333,07	14,5	0	11	4	1,09%	
Narodowy Fundusz Zdrowia	287,9	2,7	0	2	1	0,94%	
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	207,782	0	0	0	0	0,00%	
Główny Urząd Statystyczny	751,8	7,25	1	5	2	0,96%	
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	272,4	0,5	0	1	0	0,18%	
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	11068	61	1	25	35	0,55%	
Urząd Zamówień Publicznych	138,633	1	0	1	0	0,72%	
Urząd Komunikacji Elektronicznej	563	3,5	1	2	1	0,62%	
Urząd Lotnictwa Cywilnego	294,55	1	0	0	0	0,34%	
Urząd Transportu Kolejowego	154,75	0	0	0	0	0,00%	

Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w ministerstwach i urzędach łącznie wyniósł w 2007 r. średnio 0,84 % (w przeliczeniu na etaty). Średni poziom wskaźnika w ministerstwach w 2007 r. to 0,79%, a w urzędach – 0,89%. Z racji mniejszego zatrudnienia ogółem w urzędach od zatrudnienia w ministerstwach nie można jednakże powiedzieć, aby urzędy były bardziej przyjazne osobom niepełnosprawnym. Dane bardzo rozczarowują, gdyż wskazują na brak istotnych zmian w sferze zatrudnienia osób niepełnosprawnych przez podmioty ze sfery finansów publicznych w stosunku do lat poprzednich. Żadne z obecnie istniejących ministerstw i badanych urzędów administracji publicznej nie wypełniło w 2007 roku, wydawałoby się niewygórowanego, ustawowego wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych, przewidzianego dla jednostek budżetowych na poziomie 5%.

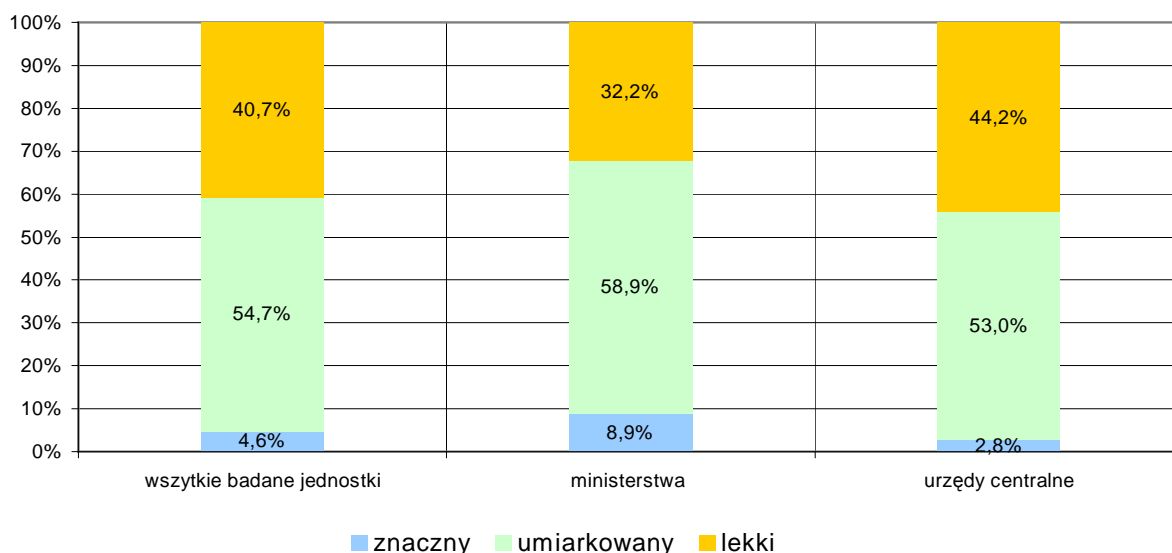
Oznacza to, że badane podmioty, aby spełnić wskaźnik zatrudnienia określony na 2007 r. w *ustawie o rehabilitacji (...)* powinny ogółem na całym etacie zatrudniać co najmniej o 1 253 osoby niepełnosprawne więcej.

Wszystkie ministerstwa zatrudniają przynajmniej jedną osobę niepełnosprawną. Często jest to kilkanaście osób niepełnosprawnych, lecz ze względu na duże zatrudnienie (jak w wypadku Ministerstwa Finansów) procent zatrudnienia samych osób niepełnosprawnych jest pomimo to niewielki. Wśród ministerstw ze względu na stopień zatrudnienia osób niepełnosprawnych pozytywnie na tle innych wyróżniły się w 2007 r. – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej ze wskaźnikiem zatrudnienia – 2,18% oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego - z wynikiem 2,11%¹¹. Dwa ministerstwa: Ministerstwo Środowiska oraz Ministerstwo Zdrowia uzyskały wskaźniki w przedziale 1-2% zatrudnionych osób niepełnosprawnych. Najniższy wskaźnik uzyskało Ministerstwo Sprawiedliwości (0,11%), równie niski – Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (0,25%), a także Ministerstwo Obrony Narodowej (0,32%).

Najwyższy poziom wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych osiągnęła wśród urzędów Państwowa Inspekcja Pracy (4,40%). Poza Państwową Inspekcją Pracy jeszcze w 4 urzędach publicznych stosunek zatrudnionych osób niepełnosprawnych do ogółem zatrudnionych na koniec 2007 r. wynosił więcej niż 1% (Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Narodowy Fundusz Zdrowia oraz Główny Urząd Statystyczny). Dwa urzędy centralne w ogóle nie zatrudniały osób niepełnosprawnych. Była to Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oraz Urząd Transportu Kolejowego.

Ministerstwa i badane urzędy zatrudniały na koniec 2007 r. średnio 0,45% osób niepełnosprawnych w stopniu znacznym, 5,42% - legitymujących się umiarkowanym stopniem niepełnosprawności oraz 4,03% osób niepełnosprawnych ze stopniem lekkim.

Wykres 4. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w ministerstwach i urzędach ze względu na stopień niepełnosprawności, stan na 31 grudnia 2007 r.

Udział zatrudnionych w badanych instytucjach osób niepełnosprawnych ze względu na posiadany stopień niepełnosprawności kształtował się pod koniec 2007 r. w sposób pokazany na powyższym wykresie. Biorąc pod uwagę wszystkie badane jednostki

¹¹ Jakkolwiek wyniki nie dotyczą jednostek poległych poszczególnym ministrom, to należy zaznaczyć, że wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w izbach i urzędach skarbowych był na zbliżonym poziomie i wyniósł 2,17%.

administracyjne, a więc zarówno ministerstwa, jak i urzędy, największą grupę zatrudnionych osób niepełnosprawnych stanowiły osoby z umiarkowanym stopniem (54,7%). Nieco mniejszą grupę stanowiły osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności (40,7%), a najmniejszą niepełnosprawni w stopniu znacznym (4,6% wszystkich zatrudnionych osób niepełnosprawnych). Wielkość udziałów tych 3 grup różni się w przypadku samych ministerstw i ich udziałów w grupie obejmującej tylko urzędy.

Poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej jednakże nadal nie jest zadowalający – wskaźnik zatrudnienia przewidziany na rok 2007 dla jednostek budżetowych osiągany jest jedynie w nielicznych przypadkach. Dane pokazują, że jednostki administracji na poziomie centralnym nie radzą sobie z kwestią zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Konieczne jest zwrócenie uwagi na pracodawców sfery budżetowej, którzy obarczeni są szczególnymi oczekiwaniami społecznymi w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Należy pamiętać, że zarówno ze względów finansowych, jak i społecznych osiągnięcie przez podmioty sektora finansów publicznych wskaźnika wymaganego ustawowo jest bardzo istotne. Istniejące różnice we wskaźnikach zatrudnienia osób niepełnosprawnych pomiędzy poszczególnymi resortami, które wiąże w procesie rekrutacji pracowników ta sama ustawa wyraźnie pokazują, że kluczową rolę odgrywa tu inicjatywa samych podmiotów, a podejmowane pozytywne działania mogą przynieść trwałe efekty w postaci stabilnej pracy dla osób niepełnosprawnych.

Zasady naboru kandydatów do korpusu służby cywilnej zostały zdefiniowane w *ustawie z dnia 24 sierpnia 2006 r. o służbie cywilnej (Dz. U. nr 170, poz. 1218)*. Nabór pracowników jest otwarty i konkurencyjny. Potencjalny pracodawca określa w ogłoszeniu, które ukazuje się w Biuletynie Informacyjnym Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, zakres obowiązków na danym stanowisku pracy i wymagania niezbędne do ich wykonywania. O wyborze kandydata decydują kryteria merytoryczne: wiedza i kwalifikacje zawodowe.

Wydaje się, że podstawową przeszkodą dla wielu osób niepełnosprawnych do zdobycia stanowiska pracy w korpusie służby cywilnej jest właśnie brak odpowiedniego przygotowania zawodowego. Niemniej jednak należy zauważyć, że coraz więcej osób niepełnosprawnych zdobywa wyższe wykształcenie.

Przedstawiony powyżej materiał sugeruje, że zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej jest możliwe. Wymaga to jednak oddziaływania zarówno na pracodawców – zwiększanie ich świadomości na ten temat oraz dostarczanie im narzędzi wspomagających proces zatrudniania, jak i pracy z potencjalnymi niepełnosprawnymi pracownikami – aktywizowanie ich i szkolenie.

Trzeba pamiętać, że zatrudnienie niepełnosprawnych w administracji publicznej jest bardzo istotne przede wszystkim ze względu na kształtowanie pozytywnych postaw i jako przykład dobrej praktyki dla pozostałych uczestników otwartego rynku pracy. Mając to na uwadze, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zrealizowało w roku 2007 projekt pt. *„Wdrożenie i realizacja programu szkoleń dla administracji publicznej w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych”*. Jego celem było promowanie zatrudniania osób niepełnosprawnych w administracji publicznej. W ramach projektu przeprowadzono cykl szkoleń dla szefów wydziałów kadr urzędów centralnych, szefów wydziałów kadr administracji rządowej oraz kierowników jednostek samorządu terytorialnego, promujące zatrudnianie osób niepełnosprawnych w administracji publicznej.

Szkolenia odbywały się od 30 maja do 23 listopada 2007 r. Prowadzili je pracownicy Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. W szkoleniach uczestniczyli przedstawiciele urzędów centralnych i jednostek im podległych oraz przedstawiciele administracji publicznej szczebla wojewódzkiego. Celem szkoleń było wskazanie na niewykorzystane możliwości zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej przy wyraźnie dostrzegalnym potencjale w tym zakresie, co skutkuje nie tylko koniecznością dokonywania wpłat przez organy administracji publicznej na konto

Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych z tytułu niezatrudniania osób niepełnosprawnych, ale daje też niechlubny przykład innym pracodawcom. Wskazano jednocześnie na fakt, iż zmienia się struktura wykształcenia osób niepełnosprawnych. Coraz więcej osób niepełnosprawnych uzyskuje dyplom ukończenia studiów wyższych. Należy się zatem spodziewać, że osoby te coraz częściej będą poszukiwały ofert pracy zgodne z posiadanym wykształceniem.

Działania prowadzone w ramach kampanii na rzecz promowania zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej wspierała Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. Niezależnie od tych działań, na stronach internetowych Kancelarii Prezesa RM znalazła się informacja o możliwości zamieszczania stosownego zapisu w ogłoszeniach o wolnych stanowiskach pracy zachęcającego osoby niepełnosprawne do uczestnictwa w naborze do służby cywilnej. W szkoleniu wzięło udział 730 osób.

Działania administracji publicznej ukierunkowane na osoby niepełnosprawne

Celem części pierwszej ankiety była ocena podejścia do obsługi osób niepełnosprawnych w ministerstwach i urzędach. Analiza ankiet wykazała, że 19% badanych jednostek administracji publicznej wydzieliło odrębną komórkę organizacyjną odpowiedzialną za działania dotyczące osób niepełnosprawnych (5 ministerstw i jeden urząd centralny). Prawie $\frac{3}{4}$ badanych podmiotów (74%) zadeklarowało, że działania merytoryczne realizowane przez ministerstwa/urzędy adresowane do ogółu obywateli są tak zaprojektowane, aby mogły z nich korzystać osoby niepełnosprawne.

Wciąż niepokojące jest, że jedynie 23% ankietowanych ministerstw i urzędów (5 ministerstw i 2 urzędy centralne) posiada informacje na temat całkowitej liczby osób oraz liczby osób niepełnosprawnych będących beneficjentami działań. Może jednak napawać optymizmem fakt, iż 35% z nich (8 ministerstw i 3 urzędy) uwzględniło udział osób niepełnosprawnych w ramach działań związanych z przygotowaniem i realizacją programów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Funduszu Spójności Unii Europejskiej, a także innych zagranicznych źródeł.

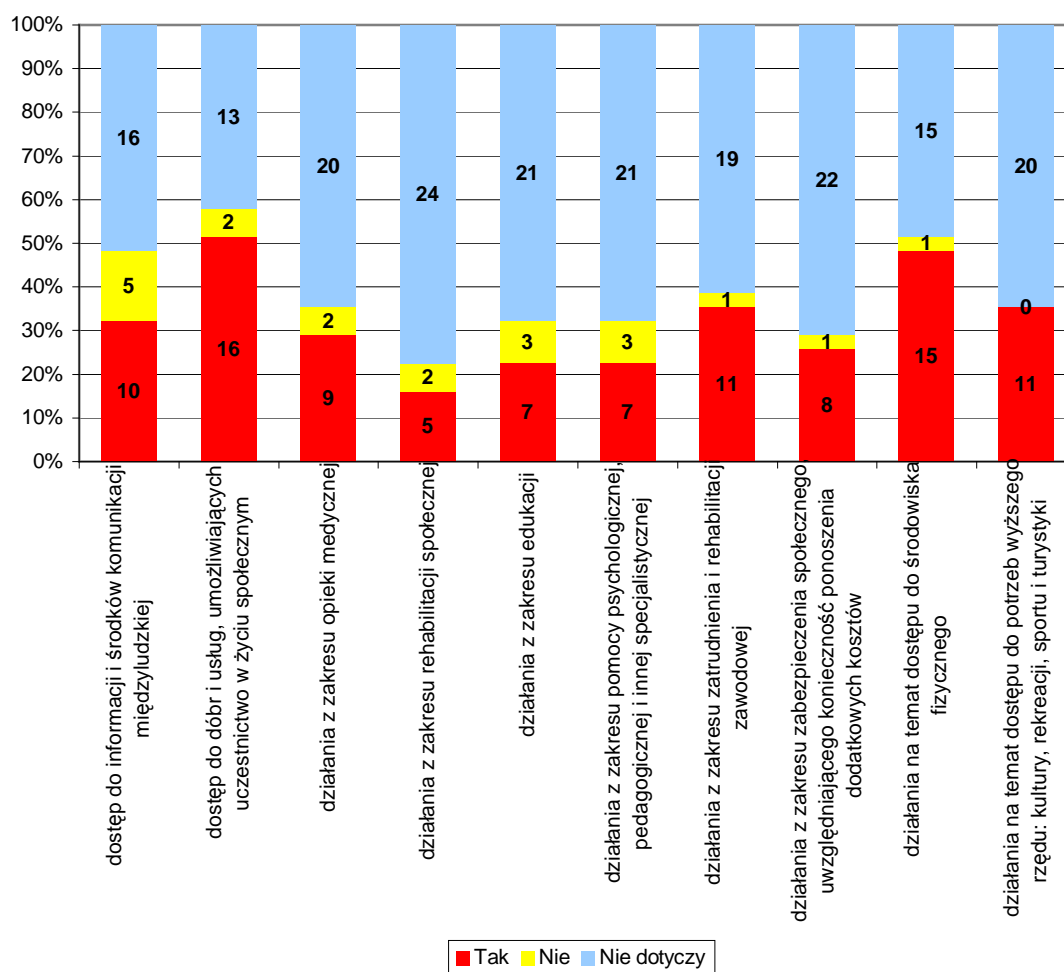
Ponad $\frac{1}{3}$ z badanych jednostek administracji publicznej (20 podmiotów) podjęła w roku 2007 działania i inicjatywy legislacyjne, odnoszące się również do osób niepełnosprawnych. Więcej informacji na ten temat wraz z charakterystyką podejmowanych kroków legislacyjnych znajduje się w części 5 *Informacji (...)*.

Ostatnia część ankiety dotyczyła tych działań ministerstw i urzędów, które w sposób specyficzny odnosiły się do sytuacji osób niepełnosprawnych lub były do nich bezpośrednio skierowane. Wyróżnione w kwestionariuszu obszary działań wynikały z zapisów *Karty Praw Osób Niepełnosprawnych*, która określa prawa osób niepełnosprawnych będące przedmiotem szczególnej uwagi. Zostały one skonstruowane następująco:

- Dostęp do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej (*Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej*)
- Dostępność dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym (*Prawo do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym*)
- Działania z zakresu opieki medycznej (zdrowia) (*Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny*)
- Rehabilitacja społeczna (*Prawo do dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną*)

- Edukacja osób niepełnosprawnych (Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej)
- Pomoc psychologiczna, pedagogiczna lub inna specjalistyczna (Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych)
- Zatrudnienie i rehabilitacja zawodowa (Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga - prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych)
- Zabezpieczenie społeczne uwzględniające konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności (Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym)
- Dostęp do środowiska fizycznego (Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do środowiska fizycznego, w tym: dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej, swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu)
- Potrzeby związane z kulturą, sportem, rekreacją i turystyką (Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb)

Wykres 5. Liczba działań dotyczących praw osób niepełnosprawnych, realizowanych przez ministerstwa/urzędy w 2007 r.

Po przeanalizowaniu otrzymanych ankiet i porównaniu danych z roku 2007 do danych z roku poprzedzającego można zauważyć istotne zmiany. Warto zauważyć, że nie wszystkie ministerstwa i urzędy, które w ramach własnych właściwości mogą realizować politykę skierowaną w pewnym zakresie do osób niepełnosprawnych, działają w kierunku jej wdrożenia (mainstreamingu). Jednakże porównując dane w tym zakresie z roku 2007 i roku 2006 odsetek urzędów, które nie podejmują tych działań zmniejszył się. W roku 2007 średnio 81% z ankietowanych ministerstw i urzędów centralnych podejmowało działania ukierunkowane na urzeczywistnienie przynajmniej jednego z ww. praw (w roku 2006 było to średnio 70% badanych jednostek).

Jak pokazuje wykres nr 5, najwięcej przedsięwzięć zostało zrealizowanych w ramach działań z zakresu dostępu dla osób niepełnosprawnych do dóbr i usług umożliwiających uczestnictwo w życiu społecznym (16=52%). Drugim obszarem, w którym administracja rządowa zaznaczyła swoją obecność w niemal równym stopniu była działalność związana ze zwiększeniem dostępu do środowiska fizycznego dla osób niepełnosprawnych (15=48%). Najmniej popularnym polem działania w sferze pomocy i wsparcia udzielanego osobom niepełnosprawnym był, jak można zauważyć, obszar związany z rehabilitacją społeczną (5 =16%).

W roku 2007 badane jednostki podejmowały inicjatywy średnio w 3 obszarach związanych z realizacją praw osób niepełnosprawnych. Ministerstwa, które cechowała największa świadomość istnienia własnych kompetencji w przedstawionych obszarach wsparcia osób niepełnosprawnych, które jednocześnie realizowały najwięcej inicjatyw i programów związanych z osobami niepełnosprawnymi to Ministerstwo Infrastruktury, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego oraz Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Działały one w 7 z 10 obszarów.

W przypadku urzędów centralnych największe zainteresowanie prawami osób niepełnosprawnych i świadomość własnej odpowiedzialności w kształtowaniu zasady równego traktowania ich praw w stosunku do pełnosprawnych obywateli wykazały następujące urzędy: Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Narodowy Fundusz Zdrowia oraz Główny Urząd Statystyczny. Swoich kompetencji w przedmiotowym zakresie nie dostrzega w ogóle Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz Urząd Transportu Kolejowego.

Podsumowując część ankiety dotyczącą szczególnych działań podejmowanych przez administrację publiczną w kierunku urzeczywistnienia praw osób niepełnosprawnych zawartych w *Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych* należy zauważyć, że 25 spośród 31 ankietowanych ministerstw i urzędów (81%) w roku 2007 prowadziło działania i realizowało programy, które dotyczyły któregoś z praw zawartych w *Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych*, przy czym warto podkreślić, że 10 (32%) z badanych podmiotów konsultowało te przedsięwzięcia z organizacjami pozarządowymi reprezentującymi osoby niepełnosprawne lub innymi podmiotami zaangażowanymi w daną tematykę. Ponadto około połowa instytucji (16=52%) podjęła próbę lepszego rozpoznania specyficznych potrzeb w tym zakresie. Informacje na ten temat zbierano m.in. za pośrednictwem jednostek podległych, w toku działań kontrolnych lub w trakcie spotkań z organizacjami pozarządowymi.

Skomentowane powyżej działania zostaną szerzej omówione w dalszej części *Informacji(...)*, poświęconej poszczególnym prawom.

Przedstawiając niniejszy dokument nie sposób pominąć faktu, że 30 marca 2007 r. Polska podpisała *Konwencję Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych*. Podpisując Konwencję Polska zasygnalizowała, że zamierza stać się jej stroną poprzez ratyfikację. Warto dodać, że w dniu 30 marca 2007 roku Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych została podpisana przez 81 państw (w tym 21 państw członkowskich Unii Europejskiej) oraz przez Wspólnotę Europejską. Protokół Fakultatywny

do tej Konwencji podpisały tylko 44 państwa, w tym 14 państw członkowskich Unii Europejskiej. Upoważnienie udzielone Minister Pracy i Polityki Społecznej w marcu 2007 roku przez Prezesa Rady Ministrów dotyczyło jednak tylko podpisania Konwencji. W toku konsultacji międzyresortowych dotyczących stanowiska w sprawie podpisania Protokołu Fakultatywnego, podzielone bowiem zostało stanowisko Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, uwzględniające doświadczenia w stosowaniu procedur skargowych w odniesieniu do innych konwencji praw człowieka ONZ. Stanowisko to wskazywało problemy związane ze stosowaniem Protokołu oraz możliwe negatywne konsekwencje związania się jego postanowieniami. W efekcie podjęta została decyzja o powstrzymaniu się od podpisania Protokołu. Ponowne rozważenie możliwości podpisania Protokołu mogłoby zostać podjęte po jego wejściu w życie, kiedy będzie znana praktyka jego stosowania, a zwłaszcza kierunki interpretacji postanowień Konwencji. W dalszym ciągu aktualne są podniesione wtedy istotne wątpliwości co do tego, czy skargi indywidualne bądź zbiorowe są właściwymi procedurami weryfikacji przestrzegania przez państwa norm międzynarodowych określających prawa społeczne. Wątpliwości te mają charakter praktyczny oraz prawny. Towarzyszące konwencjom międzynarodowym protokoły, które obejmują *quasi*-sądowe procedury kontrolne, właśnie dlatego mają charakter fakultatywny, aby dać państwom możliwość właściwego wyboru procedury weryfikacji norm materialnych. Polska, tak jak wiele innych państw, skorzystała z tej możliwości.

W Polsce prawo wymaga, by umowy międzynarodowe dotyczące wolności i praw obywatelskich określonych w Konstytucji oraz spraw uregulowanych w ustawach były ratyfikowane po uprzedniej zgodzie wyrażonej w ustawie. Istotą tego uregulowania jest to, by można było precyzyjnie rozeznaczyć zakres przyjmowanego przez państwo zobowiązania międzynarodowego oraz jego różnorodne skutki dla porządku wewnętrznego państwa. Takie skutki zostaną określone na bazie przyjętej interpretacji postanowień Konwencji.

W Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej zostało przygotowane zweryfikowane (w stosunku do wersji z marca 2007 roku) robocze tłumaczenie tekstu Konwencji na język polski, z zamiarem skierowania go do konsultacji międzyresortowych.

Uzgodnione w tym trybie robocze tłumaczenie Konwencji będzie stanowić bazę do przeprowadzenia, w konsultacji z zainteresowanymi resortami, analizy postanowień Konwencji w celu ustalenia ich możliwej interpretacji, gdyż wiele z nich sformułowanych jest w sposób ogólny, a ich zakres przedmiotowy jest bardzo szeroki. Zostanie sporządzona lista zagadnień wymagających szczególnego rozważenia.

Następnym działaniem będzie przeprowadzenie analizy ustawodawstwa polskiego w świetle postanowień Konwencji dla określenia zakresu zgodności i niezbędnych zmian legislacyjnych. Wprowadzenie tych zmian może skutkować zwiększeniem wydatków ze środków publicznych na zapewnienie funkcjonowania nowych rozwiązań prawnych, a więc konieczne będzie precyzyjne określenie związanych z tym skutków finansowych.

Jak z powyższego wynika, proces ratyfikacji Konwencji będzie wymagał odpowiedniego nakładu czasu. Należy podkreślić, że nie ma limitu czasu, w trakcie którego oczekuje się ratyfikacji Konwencji przez Strony, które podpisały ten dokument.

1. Prawo dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej a także świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.

Każdej osobie niepełnosprawnej przysługuje prawo dostępu do leczenia i opieki medycznej, które jest potwierdzeniem konstytucyjnej zasady ochrony zdrowia. Konstytucja przyznając każdemu obywatelowi prawo do ochrony zdrowia, umożliwia stworzenie szeroko rozwiniętego systemu ubezpieczeń zdrowotnych, a także systemu świadczeń opieki zdrowotnej, który obejmuje wszystkie ubezpieczone osoby. W ramach systemu ochrony zdrowia wszyscy obywatele, w tym również osoby niepełnosprawne, mają zapewnioną bezpłatną opiekę lekarską. W roku 2007 osoby niepełnosprawne korzystały ze swego konstytucyjnego uprawnienia na podstawie *ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* (Dz. U. Nr 210, poz. 2135, z późn. zm.). Przepisy tej ustawy gwarantowały osobom niepełnosprawnym prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem była ochrona zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, a także wczesne wykrywanie chorób, leczenie i pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie.

W przypadku osób z zaburzeniami psychicznymi podstawowa i specjalistyczna opieka zdrowotna dla tej grupy osób była realizowana na podstawie art. 5 *ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego* (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.).

24 sierpnia 2007 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił ustawę o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, której projekt był przedłożeniem rządowym. Przepis art. 1 pkt 11 *ustawy z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz. U. Nr 166, poz. 1172) nadał nowe brzmienie art. 16 *ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* (Dz. U. Nr 210, poz. 2135, z późn. zm.), stanowiąc, że koszty badania, wydania orzeczenia lub zaświadczenia, związanego z orzekaniem o niezdolności do pracy dla celów rentowych są finansowane przez podmiot, na którego zlecenie zostaje przeprowadzone badanie, wydane orzeczenie lub zaświadczenie.

Ponadto w 2007 r. w Ministerstwie Zdrowia podjęto prace legislacyjne nad projektem *rozporządzenia¹² Ministra Zdrowia zmieniającego rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 listopada 2004 r. w sprawie wykazu gwarantowanych świadczeń lekarza dentyisty i materiałów stomatologicznych oraz rodzaju dokumentu potwierdzającego uprawnienia do tych świadczeń* (Dz. U. Nr 261, poz. 2601) oraz nad nowelizacją obecnie obowiązującego *rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie szczegółowego wykazu wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi i środków pomocniczych, wysokości udziału własnego świadczeniobiorcy w cenie ich nabycia, kryteriów ich przyznawania, okresów użytkowania, a także wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi podlegającymi naprawie w zależności od wskazań medycznych oraz wzoru zlecenia na zaopatrzenie w te wyroby i środki* (Dz. U. Nr 276, poz. 2739, z późn. zm.). Wydanie nowego rozporządzenia wynika z potrzeby dostosowania obowiązującej regulacji prawnej do zaistniałych zmian w zapotrzebowaniu pacjentów oraz zlecających na poszczególne wyroby. Ponadto w 2007 r. prowadzone były prace nad opracowaniem

---

¹² Rozporządzenie zostało podpisane 6 maja 2008 r. i ogłoszone w Dz. U. z 2008 r. Nr 81, poz. 485.

podstawy prawnej do przyjęcia i realizacji Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego oraz nad samym programem, który ma na celu poprawę warunków życia osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi.

Działania Narodowego Funduszu Zdrowia podejmowane w stosunku do osób niepełnosprawnych obejmowały przede wszystkim rehabilitację leczniczą, zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz leczenie uzdrowiskowe.

W ramach świadczeń rehabilitacyjnych kontraktowana była m. in. rehabilitacja w warunkach domowych. NFZ kontraktował również rehabilitację specjalistyczną nie sklasyfikowaną odrębnie.

Określenie precyzyjnej skali działań na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia w roku 2007 nie jest jednak możliwe, ponieważ NFZ posiada informacje na temat całkowitej liczby osób zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego, czyli ubezpieczonych obowiązkowo i dobrowolnie, bez wyszczególnienia liczby osób niepełnosprawnych. Dlatego też informacje o wysokości środków przeznaczonych przez NFZ na rehabilitację leczniczą, leczenie uzdrowiskowe i zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze odnoszą się do całej populacji świadczeniobiorców.

Jak wynika z przekazanych informacji na koniec roku 2007 liczba osób objętych ubezpieczeniem zdrowotnym wynosiła 37 328 464.

Tabela 3. Wysokość środków wydatkowanych ogółem (dla wszystkich ubezpieczonych) w latach 2005-2007 na realizację poszczególnych świadczeń zdrowotnych.

	2005	2006	2007
Rehabilitacja lecznicza	914 674 000 zł	1 035 827 000 zł	1 255 027 690 zł
Lecznictwo uzdrowiskowe	340 402 000 zł	346 363 000 zł	375 324 840 zł
Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	452 041 000 zł	495 297 000 zł	540 345 700 zł

Rok 2007 był kolejnym rokiem w którym odnotowano wzrost kwoty środków na świadczenia zdrowotne, tj. rehabilitację leczniczą, zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz na lecznictwo uzdrowiskowe.

Jednocześnie w odniesieniu do roku 2006 nastąpił wzrost wydatków ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze dla indywidualnych osób niepełnosprawnych.

W przypadku osób niepełnosprawnych jedną z form realizacji konstytucyjnego zapisu o zapewnieniu szczególnej opieki zdrowotnej, stanowi przepis art. 35a ust. 1 pkt 7 *ustawy o rehabilitacji (...)*, nakładający na powiat zadanie w zakresie dofinansowania ze środków PFRON zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów.

O taką pomoc mogą ubiegać się osoby niepełnosprawne, których dochód nie przekracza określonego w przepisach prawa kryterium dochodowego. W przypadku sprzętu rehabilitacyjnego o dofinansowanie mogą ubiegać się także inne podmioty niebędące indywidualnymi osobami, jeżeli spełnią warunki określone przepisami prawa.

W 2007 roku samorządy powiatowe wypłaciły na realizację w/w zadania kwotę 164 537 248 zł (w roku 2006 – 156 985 703 zł) dla 190 074 indywidualnych osób niepełnosprawnych (w 2006 roku 177 602 osoby)¹³.

Tabela 7. Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze dla indywidualnych osób niepełnosprawnych w latach 2006- 2007.

Osoby niepełnosprawne	Liczba osób		Kwota	
	2006	2007	2006	2007
Łącznie	177 602	190 074	156 985 703 zł	164 537 248 zł
w tym dorosłe osoby niepełnosprawne	142 042	156 640	120 692 996 zł	129 729 036 zł
w tym dzieci i młodzież niepełnosprawna	35 560	33 434	36 292 707 zł	34 808 212 zł

W przypadku dofinansowania zakupu sprzętu rehabilitacyjnego dla pozostałych podmiotów¹⁴ w 2007 roku samorządy powiatowe wykorzystwały środki w kwocie 1 823 942 zł (w roku 2006 - 2 209 874 zł). Zatem po raz kolejny odnotowano obniżenie wielkości środków PFRON na ten cel dla tych podmiotów, przy jednoczesnym wzroście wysokości środków dla indywidualnych osób niepełnosprawnych.

Poza NFZ oraz PFRON również instytucje ubezpieczenia społecznego finansowały rehabilitację leczniczą.

W 2007 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych skierował na rehabilitację leczniczą ponad 70 000 osób zagrożonych całkowitą lub częściową niezdolnością do pracy.

Tabela 4. Ubezpieczeni poddani rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej ZUS w latach 2005-2007.

Grupy chorobowe	Liczba ubezpieczonych poddanych rehabilitacji		
	2005	2006	2007
Ogółem	53 617	68 041	70 445
choroby narządu ruchu razem:	41 795	51 862	54 773
z tego rehabilitowane:			
w systemie stacjonarnym	36 353	44 028	46 853
w systemie ambulatoryjnym	5 442	7 834	7 920
choroby układu krążenia	8 020	8 999	8 373
choroby układu oddechowego	2 751	2 670	2 372
schorzenia psychosomatyczne	943	3 353	4 037

Tabela 5. Liczba osób ubezpieczonych objętych rehabilitacją leczniczą w ramach prewencji rentowej ZUS w latach 2005-2007.

	2005	2006	2007
Liczba osób ogółem	53 617	68 041	70 445

Także Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego kierowała na rehabilitację leczniczą osoby całkowicie niezdolne do pracy w gospodarstwie rolnym, ale rokujące odzyskanie sprawności w wyniku leczenia i rehabilitacji.

¹³ W Informacji (...) wykorzystano wybrane dane z projektu *Sprawozdania z realizacji Planu działalności Planu Finansowego Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2007 roku*, Warszawa, marzec 2008 r.

¹⁴ Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Tabela 6. Skierowania na rehabilitację leczniczą

	2005	2006	2007
Liczba osób	14 365	14 395	14 339
Wysokość środków	20 668 105 zł	21 202 269 zł	21 556 176 zł

Dodatkowo w ramach działań finansowanych ze środków PFRON w zakresie rehabilitacji osób niepełnosprawnych funkcjonował „Program ograniczania skutków niepełnosprawności”, który przewiduje wspieranie m.in. działań realizowanych na podstawie zindywidualizowanego programu aktywnej rehabilitacji i obejmujących nieodpłatne udostępnianie urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego, w tym wózków inwalidzkich lub innych przedmiotów ortopedycznych w okresie poprzedzającym zaopatrzenie przyznawane na podstawie odrębnych przepisów. W ramach programu możliwe jest dofinansowanie właściwego doboru, dopasowania i serwis udostępnianych urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego. W 2007 r. wprowadzono w programie zmianę wyłączającą z kręgu beneficjentów programu osoby, które nie są osobami niepełnosprawnymi w świetle *ustawy o rehabilitacji (...)*. Z Biura PFRON w 2007 roku na projekty, z których skorzystały 2 273 osoby niepełnosprawne, w tym 861 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, przekazano środki w wysokości:

- 1 695 000 zł - dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej,
- 2 581 000 zł - dla dorosłych osób niepełnosprawnych.

Ogółem – na realizację tego programu ze środków PFRON wydatковано (przez Biuro i oddziały) kwotę 13 512 000 zł.

W Biurze PFRON zawarte zostały umowy o dofinansowanie projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, które dotyczyły wczesnego zaopatrzenia w wózek inwalidzki typu aktywnego, funkcjonowania nieodpłatnych wypożyczalni ze sprzętem rehabilitacyjnym i urządzeniami pomocniczymi, wczesnej rehabilitacji obejmującej m.in. wyposażenie w odpowiednie przedmioty ortopedyczne i sprzęt pomocniczy oraz terapię psychologiczno-pedagogiczną.

Również w ramach programu „Partner 2006 – wsparcie projektów realizowanych na rzecz osób niepełnosprawnych przez organizacje pozarządowe” wspierano projekty realizowane w zakresie prowadzenia rehabilitacji osób niepełnosprawnych, w tym dzieci i młodzieży, w różnych typach placówek. W związku z realizacją tego obszaru programu wpłacono łącznie 5 495 000 zł na rzecz 10 847 dorosłych osób niepełnosprawnych oraz 32 919 000 zł na rzecz 31 217 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Środki uzyskały 484 organizacje pozarządowe na 922 projekty.

Programem, w ramach którego także wspierano rehabilitację osób niepełnosprawnych był „Program wyrównywania różnic między regionami”, którego beneficjentami były podmioty, które utworzyły i prowadzą obiekty służące rehabilitacji, w tym organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, państwowe uczelnie medyczne i zakłady opieki zdrowotnej. W ramach tego programu PFRON wypłacił kwotę 7 558 000 zł na realizację projektów obejmujących wyposażenie w sprzęt rehabilitacyjny 164 obiektów służących rehabilitacji.

Celem wprowadzania najnowszych metod usprawniania osób po urazach i wypadkach, które mają istotny wpływ na skrócenie okresu rehabilitacji i powrotu do pełnej sprawności w 2007 r. Zakłady Opieki Zdrowotnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji przeszkoliły z zakresu rehabilitacji, fizjoterapii i fizykoterapii grupę 62 osób personelu medycznego (lekarze, fizjoterapeuci i rehabilitanci). Zakłady Opieki Zdrowotnej MSWiA prowadziły szkolenia specjalizacyjne z zakresu rehabilitacji, dysponując łącznie 33 miejscami szkoleniowymi. Przygotowanie dobrze wyszkolonej kadry medycznej jest niezmiernie istotne, bowiem łatwy i szybki dostęp osób niepełnosprawnych do leczenia i opieki medycznej uzależniony jest od liczby placówek ochrony zdrowia oraz liczby personelu medycznego zajmującego się problemem rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

2. Prawo do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną.

Ustawa o rehabilitacji (...), definiuje rehabilitację jako zespół działań, w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych, zmierzających do osiągnięcia, przy aktywnym uczestnictwie tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej. *Ustawa o rehabilitacji (...)* nie tworzy więc zamkniętego kręgu działań, które mogą służyć realizacji procesu rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Przedmiotowa ustawa określiła, że do podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zalicza się obok uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych uczestnictwo tych osób w warsztatach terapii zajęciowej, definiując warsztat jako „wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówkę stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia”.

Głównym celem wtz, poza rehabilitacją społeczną, jest aktywizacja zawodowa w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia przez osoby niepełnosprawne (podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej lub na przystosowanym stanowisku pracy).

Realizacja powyższych celów zmierza do usamodzielnienia uczestników poprzez wyposażenie ich w umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także rozwijania psychofizycznych sprawności, oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy. Rehabilitacja ta odbywa się poprzez zastosowanie różnorodnych technik terapii zajęciowej, prowadzonych w poszczególnych pracowniach terapeutycznych.

Koszty utworzenia, działalności i wynikające ze zwiększenia liczby uczestników warsztatu są współfinansowane ze środków PFRON, ze środków samorządu terytorialnego lub z innych źródeł. Zasada współfinansowania określona w art.10b ustawy - oznacza solidarne ponoszenie kosztów tworzenia i działania warsztatów przez jednostki samorządu terytorialnego szczebla powiatowego i Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Z dniem 1 stycznia 2007 roku zaczęła obowiązywać w praktyce zasada współfinansowania kosztów działalności oraz kosztów wynikających ze zwiększenia liczby uczestników warsztatu terapii zajęciowej, która wprowadzona została z dniem 1 lutego 2003 r. przepisami ustawy z dnia 20 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2003 r. Nr 7, poz. 79, ze zm.).

Współfinansowanie ze środków PFRON wyniosło w 2007 r. 94,66 % ogółu kosztów, ze środków własnych samorządów powiatowych 4,55%, z innych źródeł - 0,79%. Oznacza to, że samorządy powiatowe zrealizowały w 2007 r. nałożone ustawowo zadania w zakresie współfinansowania wtz.

W 2007 r. uruchomiło działalność 11 warsztatów, do których uczęszczało 346 osób, a 97 warsztatów terapii zajęciowej prowadzonych było dla 679 osób niepełnosprawnych przebywających w jednostkach organizacyjnych obowiązanych do zapewnienia terapii zajęciowej na podstawie odrębnych przepisów.

Koszty tworzenia warsztatów terapii zajęciowej w 2007 r. na podstawie art.35a ust.1 pkt 8 ustawy o rehabilitacji (...) wyniosły 3 640 209,00 zł, z czego 1 111 907,00 zł stanowiło dofinansowanie ze środków PFRON. W 2007 r. utworzono 14 warsztatów, z czego 5 w ramach programu PFRON „Program wyrównywania różnic między regionami”.

Środki na finansowanie kosztów działalności warsztatów, które powstały w latach ubiegłych, wyodrębniane są zgodnie z algorytmem jako zobowiązania z tytułu umów zawartych w tym zakresie do 31 grudnia roku poprzedzającego realizację tego zadania.

Zobowiązania dotyczące rocznego kosztu pobytu uczestnika wynikające w wtz z algorytmu od 2003 r. wynoszą 13 414 zł rocznie. Sposób wyliczenia wartości algorytmu będącego podstawą do ustalania kwoty środków PFRON na dofinansowanie zobowiązań dotyczących kosztów działania warsztatów terapii zajęciowej, nie zmienił się od 6 lat.

Koszty działania 632 warsztatów terapii zajęciowej powstałych przed 2007 r. wyniosły 304 981 168,00 zł, z czego 288 715 178,00 zł stanowiło dofinansowanie ze środków PFRON. Środki te starostowie przeznaczyli na pokrycie kosztów pobytu 21 479 uczestników, co oznacza, iż różnica w wysokości 3 667 678,00 zł pomiędzy kwotą wydatkowaną przez powiaty na działalność tych warsztatów a kwotą zobowiązań wyliczoną według algorytmu, została pokryta ze środków przypadających na bieżącą realizację zadań należących do kompetencji powiatów i dotyczyła zarówno pokrycia kosztów wynikających ze zwiększenia liczby uczestników w warsztatach o 229 osób, jak i zwiększenia decyzją samorządu środków na działalność z puli na bieżącą realizację zadań. Natomiast w 2007 roku na koszty działalności funkcjonujących warsztatów wydatkowano ze środków PFRON kwotę 289 327 255 zł, która zgodnie z ustawą stanowiła do 95% kosztów działalności ogółem.

Według wykazanego w sprawozdaniach stanu na 31.12.2007 r., w kraju działały ogółem 643 warsztaty (z 21 825 uczestnikami), z czego 211 wtz-ów było prowadzone przez jednostki sektora finansów publicznych i 432 wtz-y przez organizatorów spoza sektora finansów publicznych. W trakcie roku 2007 liczba działających warsztatów wzrosła o 11 nowych wtz-ów, co stanowi wzrost o 1,7% w porównaniu do liczby warsztatów działających w 2006 r.

W ramach programu „Program wyrównywania różnic między regionami” w 2007 roku Oddziały PFRON w ramach obszaru F wypłaciły kwotę 1 446 tys. zł na utworzone w 4 województwach (dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, lubelskim, mazowieckim) warsztaty terapii zajęciowej.

W roku 2007 nie funkcjonował żaden warsztat w 31 powiatach, co stanowi 8% ogólniej liczby powiatów.

Inną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji społecznej jest uczestnictwo osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych.

Turnus rehabilitacyjny to zorganizowana forma aktywnej rehabilitacji połączona z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy rehabilitacyjne są najbardziej popularną wśród osób niepełnosprawnych formą rehabilitacji społecznej. Osoby niepełnosprawne, które spełniają określone w/w ustawą kryterium dochodowe, mogą raz w roku ubiegać się w powiatowych centrach pomocy rodzinie o dofinansowanie kosztów uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym. Wysokość dofinansowania uzależniona jest od stopnia niepełnosprawności, wieku lub sytuacji zawodowej wnioskodawcy.

O w/w dofinansowanie ubiegało się w 2007 r. 275 167 osób niepełnosprawnych oraz 64 253 opiekunów osób niepełnosprawnych. Wśród osób, które skorzystały z dofinansowania było:

- 136 728 dorosłych osób niepełnosprawnych, w tym 3 477 osób niepełnosprawnych zatrudnionych w zakładach pracy chronionej,
- 20 970 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej,
- 32 590 opiekunów dorosłych osób niepełnosprawnych,
- 16 441 opiekunów dzieci i młodzieży.

Tabela 8. Dofinansowanie ze środków PFRON uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych w latach 2005 – 2007.

	2005	2006	2007
Liczba osób	185 217	198 621	206 729
Kwota środków	102 793 600 zł	115 345 886 zł	125 018 165 zł

Jak wynika z powyższej tabeli liczba osób niepełnosprawnych i ich opiekunów na turnusach rehabilitacyjnych systematycznie wzrasta. Wzrasta również wysokość środków PFRON przeznaczanych przez powiaty na to zadanie.

W 2007 roku zorganizowano 6 649 turnusów (o 950 więcej niż w roku 2006), w których uczestniczyło o 8 108 więcej niż w 2006 r. osób niepełnosprawnych korzystających z dofinansowania ze środków PFRON.

Ośrodki uprawnione do przyjmowania grup turnusowych oraz organizatorzy uprawnieni do organizowania turnusów rehabilitacyjnych muszą spełniać odpowiednie kryteria, które potwierdzone są odpowiednim wpisem do rejestrów prowadzonych przez wojewodów. Na dzień 31 grudnia 2007 r. wpis do rejestrów, prowadzonych przez wojewodów posiadało 656 ośrodków i 621 organizatorów. Dane te są dostępne dzięki aplikacji zawierającej rejestr ośrodków uprawnionych do przyjmowania zorganizowanych grup osób niepełnosprawnych na turnusy rehabilitacyjne oraz rejestr organizatorów tych turnusów umieszczonej w internecie pod adresem: www.ebon.mps.gov.pl. Powyższa aplikacja umożliwia m. in. wyszukanie ośrodka i organizatora według zadanych kryteriów oraz wydrukowanie niezbędnych informacji.

W 2007 r. weszło w życie nowe *rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 listopada 2007 r. w sprawie turnusów rehabilitacyjnych (Dz. U. Nr 230, poz. 1694)*, którego celem było m.in. usunięcie wątpliwości, które wystąpiły podczas funkcjonowania dotychczasowego rozporządzenia, umożliwienie w pierwszej kolejności skorzystania z udziału w turnusach osobom niepełnosprawnym znajdującym się w najtrudniejszej sytuacji życiowej (społecznej, materialnej i zdrowotnej) oraz podniesienie efektywności organizowanych turnusów rehabilitacyjnych.

Na turnusy rehabilitacyjne dla dzieci chorych oraz niepełnosprawnych kierowała również Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Tabela 9. Turnusy organizowane przez KRUS.

	2005	2006	2007
Liczba dzieci	1 414	1 407	1 803
Kwota środków	2 561 182 zł	2 705 500 zł	3 458 869 zł

Dane w powyższej tabeli wskazują na znaczny wzrost liczby dzieci skierowanych na turnusy oraz wzrost wysokości środków przeznaczonych na ich organizację.

3. Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.

W 2007 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej podejmowało działania zmierzające do zapewnienia dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej możliwości kształcenia we wszystkich typach szkół, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz indywidualnymi predyspozycjami. Podstawą kształcenia specjalnego uczniów (we wszystkich typach szkół) jest orzeczenie o potrzebie: kształcenia specjalnego, nauczania indywidualnego lub zajęć rewalidacyjno-wychowawczych wydane uczniowi na prośbę rodziców dziecka przez zespół orzekający poradni psychologiczno-pedagogicznej. W treści orzeczenia są zawarte wskazania dotyczące m.in. formy nauczania, jednak decyzja dotycząca wyboru rodzaju szkoły (specjalnej lub ogólnodostępnej) należy do rodziców lub opiekunów dziecka. Dzięki temu uczniowie niepełnosprawni mają możliwość spełniania obowiązku szkolnego i obowiązku nauki w szkołach ogólnodostępnych, w szkołach w oddziałach integracyjnych oraz w szkołach specjalnych lub oddziałach specjalnych zorganizowanych w szkołach ogólnodostępnych, jak najbliżej ich miejsca zamieszkania. Natomiast dzieciom i młodzieży, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły zapewnia się nauczanie indywidualne.

Kształcenie specjalne dzieci i młodzieży niepełnosprawnej opiera się na zorganizowanym procesie edukacji, dostosowanym do potrzeb i możliwości uczniów niepełnosprawnych, w stosunku do których konieczne jest zastosowanie specjalnej organizacji nauki i metod pracy ukierunkowanych na wszechstronny rozwój uczniów i uwzględniających ich specjalne potrzeby.

W roku 2007 funkcjonowało 2 483 szkół specjalnych (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych), w których kształciło się 90 121 uczniów. Natomiast w placówkach ogólnodostępnych kształciło się 86 154 uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

W roku 2007 wychowanie przedszkolne w przedszkolach specjalnych pobierało 2 254 dzieci niepełnosprawnych, natomiast w przedszkolach ogólnodostępnych 7 517.

Tabela 10. Szkoły specjalne w roku 2006/2007 i 2007/2008.

	Szkoła podstawowa specjalna		Gimnazjum specjalne		Szkoły ponadgimnazjalne specjalne		Razem	
	2006/2007	2007/2008	2006/2007	2007/2008	2006/2007	2007/2008	2006/2007	2007/2008
Liczba szkół	778	790	820	816	516	877	2 114	2 483
Liczba oddziałów	3 404	3 624	3 475	3 454	2 071	3 236	8 950	10 314
Liczba uczniów	31 220	27 284	34 602	33 042	22 765	29 795	88 587	90 121

W roku szkolnym 2007/2008 nastąpił wzrost liczby szkół, oddziałów i uczniów realizujących obowiązek szkolny i obowiązek nauki w szkołach podstawowych specjalnych i szkołach ponadgimnazjalnych specjalnych.

W 2007 roku w ponadgimnazjalnych szkołach specjalnych oraz ogólnodostępnych (zawodowych, technikach i liceach profilowanych) uczyło się ogółem 30 610 uczniów w tym 7 757 uczniów w trzyletnich specjalnych szkołach przysposabiających do pracy.

Łącznie w 2007 roku we wszystkich typach placówek i w różnych formach kształcenia prowadzone było nauczanie dla 177 340 uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. W porównaniu do roku poprzedniego można zaobserwować niewielki spadek liczby uczniów (o ok. 20 tys.).

Dane dotyczące liczby uczniów niepełnosprawnych w placówkach ogólnodostępnych na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 11. Uczniowie niepełnosprawni w szkołach podstawowych i gimnazjach ogólnodostępnych w roku 2006/2007 i 2007/2008.

Typ szkoły	Liczba uczniów niepełnosprawnych						
	ogółem	w oddziałach ogólnodostępnych	% do ogółem	w oddziałach specjalnych	% do ogółem	w oddziałach integracyjnych	% do ogółem
Szkoła podstawowa 2006/2007	2 453 600	26 240	1,07	1290	0,05	14 278	0,58
Szkoła podstawowa 2007/2008	2 340 911	27 392	1,17	2 304	0,16	11 084	0,47
Gimnazjum 2006/2007	1 494 153	19 570	1,31	1 605	0,10	6 170	0,41
Gimnazjum 2007/2008	1 420 188	19 352	1,36	1 613	0,11	5 290	0,37

W 2007 liczba uczniów objętych indywidualnym nauczaniem na różnych poziomach nauczania, posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, przedstawiała się następująco (wraz z placówkami specjalnymi):

1) na poziomie przedszkoli	416 przedszkolaków
2) na poziomie szkół podstawowych	7 291 uczniów
3) na poziomie gimnazjów	5 107 uczniów
4) na poziomie liceów ogólnokształcących	900 uczniów
5) na poziomie szkół zawodowych	829 uczniów.

Łącznie, na wszystkich poziomach edukacji, naukę w trybie indywidualnym pobierało w 2007 roku 14 599 uczniów.

Od września 2005 r. jest organizowane wczesne wspomaganie rozwoju dziecka od chwili wykrycia niepełnosprawności do rozpoczęcia nauki w szkole. Celem tych zajęć jest przygotowanie dzieci do osiągnięcia sukcesów w nauce oraz wyrównywanie ich szans edukacyjnych.

Zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka mogą być organizowane w placówkach oświatowych publicznych bądź niepublicznych (przedszkolach, w szkołach podstawowych, w ośrodkach szkolno-wychowawczych lub ośrodkach szkolno-wychowawczych).

W 2007 r. zakończyła się realizacja Programu Rządowego – Pilotaż 2005-2007 „Wczesna wielospecjalistyczna, kompleksowa, skoordynowana i ciągła pomoc dziecku zagrożonemu niepełnosprawnością lub niepełnosprawnemu oraz jego rodzinie” (WWKSC). Pilotaż programu włączał elementy wspierania medycznego, edukacyjnego, organizacyjnego i finansowego w główny nurt działań społecznych najbliższej miejsca zamieszkania dziecka. Celem pilotażu było zapobieganie izolacji społecznej i wypracowanie wniosków do stworzenia interdyscyplinarnego, zrównoważonego systemu pomocy małemu dziecku i jego rodzinie. Współrealizatorami programu były: Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Zdrowia i Narodowy Fundusz Zdrowia, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej i PFRON. Program był realizowany w formie konkursu. Placówki spełniające wymagania programu, które uzyskały rekomendację, mogły występować do NFZ, PFRON i do jednostek samorządu terytorialnego o środki finansowe na ten cel.

Prawidłowej realizacji zadań związanych z kształceniem uczniów niepełnosprawnych służy zapewnienie, poprzez zabezpieczenie w budżecie państwa, odpowiednich środków finansowych. W ustawie budżetowej na rok 2007 z dnia 25 stycznia 2007 r. (Dz. U. Nr 15, poz. 90) w części 82 „Subwencje ogólne dla jednostek samorządu terytorialnego”, w dziale 758 „Różne rozliczenia”, w rozdziale 75801 „Część oświatowa subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego” kwota subwencji oświatowej na rok 2007 została

określona w wysokości 28 204 949 tys. zł, tj. wyższej w stosunku do roku 2006 nominalnie o ok. 5,7%. Łącznie w subwencji oświatowej na rok 2007 dla jednostek samorządu terytorialnego naliczone zostały środki w wysokości 3 590 852 tys. zł w odniesieniu do uczniów (wychowanków) niepełnosprawnych. Szczegółowy podział tych środków na poszczególne kategorie niepełnosprawności prezentuje poniższa tabela:

Tabela 12. Rozdział subwencji oświatowej na 2007 r. dla JST w odniesieniu do uczniów niepełnosprawnych.

L.p.	Kategoria uczniów	Liczba uczniów fizyczna	Waga efektywna	Liczba uczniów przeliczeniowa	Kwota razem w tys. zł
1	Niepełnosprawni grupa A*	94 243	2,400	233 147	745 726
2	Niepełnosprawni grupa B**	17 516	3,900	70 416	225 226
3	Niepełnosprawni grupa C***	40 433	4,600	191 718	613 215
4	Niepełnosprawni grupa D****	24 362	10,500	263 676	843 375
5	Niepełnosprawni w zespołach integr.*****	22 193	1,800	41 177	131 706
6	Wych. niepełnospr. w przedszkolach	7 558	4,000	31 163	99 675
7	Wych. niepełnospr. w intern.szk.spec.	588	2,000	1 212	3 877
8	Wych. SOSW/SOW/MOS opieka całkowita	24 905	6,500	166 866	533 726
9	Wych. MOW	3 394	11,000	38 483	123 090
10	Wych. Ośr. Rewal. - Wychow.	4 461	9,500	43 684	139 725
11	Wych. MOS dzienny	2 050	1,500	3 170	10 138
12	Wych. przedszkoli - autyzm i niep.sprzężona	2 988	9,500	29 260	93 589
13	Wczesne wspomaganie rozwoju	10 032	0,840	8 686	27 783
	Razem			1 122 658	3 590 852

* uczniowie: z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, niedostosowani społecznie, z zaburzeniami zachowania, zagrożeni uzależnieniem, zagrożeni niedostosowaniem społecznym, z chorobami przewlekłymi – wymagający stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,

**uczniowie: niewidomi i słabo widzący, z niepełnosprawnością ruchową, z zaburzeniami psychicznymi – wymagający stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,

***uczniowie: niesłyszący i słabo słyszący, z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym,

****uczniowie: z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim, z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz z rozpoznaniem autyzmem,

*****uczniowie niepełnosprawni w oddziałach integracyjnych w szkołach podstawowych, gimnazjach, szkołach ponadgimnazjalnych i szkołach ponadpodstawowych.

Uwagi: W tabeli do wag w grupach niepełnosprawności A -E dodano wagę „1” dla uwzględnienia uczniów fizycznych.

W roku 2007 Ministerstwo Edukacji Narodowej kontynuowało realizację Projektu współfinansowanego z EFS, w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006 „Zakup nowoczesnego sprzętu ułatwiającego kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”. W ramach podpisanych z wykonawcami umów w ramach projektu 530 placówek zostało wyposażonych w sprzęt specjalistyczny do terapii mowy i języka oraz sprzętu specjalistycznego diagnozy i terapii metodą Biofeedbacku, zakupiono 110 zestawów specjalistycznego sprzętu dla uczniów z uszkodzonym narządem ruchu i z niepełnosprawnością sprzężoną, zrealizowano zadanie dotyczące wyposażenia 2 pracowni komputerowych oraz 250 stanowisk dla uczniów niewidomych i słabowidzących.

Od września 2007 roku PFRON realizuje pilotażowy program „Uczeń na wsi – pomoc w zdobyciu wykształcenia przez osoby niepełnosprawne zamieszkujące gminy wiejskie oraz gminy miejsko-wiejskie”. Celem programu jest wyrównanie szans w zdobyciu wykształcenia przez uczniów, będących osobami niepełnosprawnymi, zamieszkujących także gminy.

Adresatami programu są m.in. osoby niepełnosprawne, posiadające ważne orzeczenie o niepełnosprawności lub orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, pobierające naukę w szkole podstawowej, gimnazjum lub w szkole ponadgimnazjalnej. Przyznane dofinansowanie może obejmować koszty zakupu przedmiotów ułatwiających lub umożliwiających naukę, uczestnictwa w zajęciach mających na celu podniesienie sprawności fizycznej lub psychicznej (w tym wakacyjne obozy rehabilitacyjne), związane z dostępem do internetu (instalacja i abonament) - z wyłączeniem zakupu komputerów, kursów doszkalających w zakresie programu nauczania oraz kursów językowych (w przypadku kursów organizowanych poza miejscem zamieszkania ucznia, dofinansowaniu mogą podlegać również koszty dojazdu, zakwaterowania, wyżywienia), wyjazdów organizowanych w ramach zajęć szkolnych.

W przypadku uczniów szkół ponadgimnazjalnych przyznane dofinansowanie może obejmować dodatkowo koszty opłaty za naukę (czesne), zakwaterowania (gdy uczeń pobiera naukę poza miejscem stałego zamieszkania) oraz dojazdów do szkoły.

W ramach umów zawartych w powyższym zakresie PFRON w 2007 roku dofinansował realizację tych zadań w 948 gminach dla ponad 21 tysięcy uczniów różnych typów szkół.

Co roku obserwuje się znaczny wzrost liczby osób niepełnosprawnych podejmujących naukę na uczelniach wyższych. Według danych GUS na dzień 30 listopada 2007 r. we wszystkich typach uczelni studiowało 22 988 osób niepełnosprawnych o różnych rodzajach niepełnosprawności (dla porównania w roku 2006 –19 923 osób, co oznacza, że nastąpił wzrost o około 15,38%). Studenci będący osobami niepełnosprawnymi stanowią 1,2% ogółu studentów.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyznaje uczelniom publicznym i niepublicznym środki przeznaczone na stypendia specjalne dla osób niepełnosprawnych, oraz inne stypendia i zapomogi. Liczba studentów i doktorantów będących osobami niepełnosprawnymi ma wpływ na wysokość dotacji na pomoc materialną dla studentów i doktorantów dla uczelni.

W obecnej chwili możliwość otrzymania bezzwrotnej pomocy materialnej mają wszyscy studenci, w tym także osoby niepełnosprawne, niezależnie od systemu studiów (stacjonarne, niestacjonarne) oraz statusu prawnego uczelni (publiczna, niepubliczna). Studenci będący osobami niepełnosprawnymi, mogą otrzymać stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych oraz jednocześnie inne stypendia. W nowych przepisach zrezygnowano z kryterium ponoszenia kosztów z tytułu niepełnosprawności przy ubieganiu się o stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych. Wyodrębnienie tego świadczenia, jako świadczenia niezależnego od sytuacji materialnej studenta, przełamuje istotną barierę uzyskania bezzwrotnej pomocy materialnej przez studentów niepełnosprawnych. Obecnie świadczenie to mają prawo uzyskać wszyscy studenci posiadający orzeczenie o niepełnosprawności, także ci, którzy wcześniej takiej możliwości nie mieli ze względu na osiągnięte dochody. Otrzymywanie stypendium specjalnego nie ogranicza studentowi niepełnosprawnemu możliwości uzyskania innych świadczeń.

Nowe przepisy wspierają również kształcenie osób niepełnosprawnych, które decydują się na odbywanie studiów na kilku kierunkach studiów równocześnie. W takim przypadku student może otrzymać stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych na każdym ze studiowanych kierunków.

Liczba studentów otrzymujących stypendia specjalne dla osób niepełnosprawnych w roku akademickim 2006/2007 wynosiła 19 361 osób. Średnie miesięczne stypendium wynosiło ok. 220 zł.

Dodatkowo w ramach systemu pomocy materialnej każdy student będący osobą niepełnosprawną, który mieszka z dala od uczelni, może korzystać z zakwaterowania w domu studenckim i wyżywienia w stołówce studenckiej. Student znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej może otrzymywać stypendium na wyżywienie, a w przypadku kształcenia na studiach dziennych oraz trudnej sytuacji materialnej, również stypendium mieszkaniowe.

Możliwość otrzymania kredytu studenckiego z dopłatą do oprocentowania z budżetu państwa i korzystnymi warunkami spłaty jest uzupełnieniem pomocy państwa udzielanej w postaci bezzwrotnej pomocy materialnej. W ramach tego systemu osoby niepełnosprawne mogą ubiegać się o umorzenie spłaty kredytu studenckiego:

- częściowe - w przypadku trudnej sytuacji życiowej,
- w całości - w przypadku udokumentowania trwałej niezdolności do spłaty zobowiązań oraz trudnej sytuacji materialnej.

Uczelnie publiczne otrzymują z budżetu państwa dotacje na zadania związane z kształceniem i rehabilitacją leczniczą studentów niepełnosprawnych (zgodnie z art. 94 ust.1 pkt 11 *ustawy z dnia 27 lipca 2005 r.- Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz.1365 z późn. zm.)*).

W roku 2007 została zakończona także realizacja komponentów w ramach programu „Socrates”, w którym wśród beneficjentów znajdowały się również osoby niepełnosprawne. Informacje o tym programie oraz o możliwościach udziału w poszczególnych jego akcjach były adresowane do wszystkich potencjalnych beneficjentów i w równym stopniu dostępne dla zainteresowanych osób (spotkania informacyjne, media, strona internetowa Narodowej Agencji Programu). I tak:

1. W programie „Erasmus” (międzynarodowa współpraca uczelni wyższych) w roku akademickim 2006/2007 zrealizowanych zostało 11 219 wyjazdów studenckich, wśród nich było 16 osób, którym przyznano za pośrednictwem Narodowej Agencji dodatkowe fundusze z uwagi na umiarkowaną lub znaczną niepełnosprawność. W roku akademickim 2006/2007 przyznano także dodatkowe fundusze dla jednego niepełnosprawnego nauczyciela akademickiego, który prowadził zajęcia dydaktyczne w partnerskiej uczelni zagranicznej (ogółem w roku 2006/2007 zrealizowano 2 030 wyjazdów tego typu).

Dane wstępne dotyczące roku 2007/08 wskazują, że specjalne dofinansowane z uwagi na umiarkowany lub znaczny stopień niepełnosprawności zostanie przyznane 20 osobom - 19 studentom i 1 nauczycielowi akademickiemu.

2. Narodowa Agencja obsługiwała w roku 2007 w ramach programu „Grundtvig” (ogólna niezawodowa edukacja dorosłych) projekty partnerskie rozpoczęte w roku 2006, zakończone w roku 2007 oraz projekty rozpoczęte w roku 2007, które zakończą się w roku 2008.

W przypadku projektów już zakończonych, w 8 projektach dotyczących wspierania edukacji dorosłych osób niepełnosprawnych uczestniczyły 153 niepełnosprawne osoby (1 pracownik i 152 słuchaczy). W przypadku projektów będących w trakcie realizacji, 6 spośród zaakceptowanych wniosków dotyczyło edukacji osób niepełnosprawnych. W ramach projektów zaplanowano udział 185 słuchaczy niepełnosprawnych.

Rok 2007 był pierwszym rokiem realizacji nowego programu europejskiego o charakterze edukacyjnym „Uczenie się przez całe życie” (LLP). Celem programu jest podnoszenie jakości i atrakcyjności kształcenia oraz ułatwianie międzynarodowej współpracy i wymiany w dziedzinie edukacji. Jej różne formy obejmują dzieci, młodzież i dorosłych, bez względu na sytuację materialną czy zdrowotną. W programie nie rejestruje się liczby osób niepełnosprawnych biorących udział w wyjazdach w trakcie realizacji projektów, a jedynie dane uczniów o tak zwanych „specjalnych potrzebach” co nie zawsze tożsame jest z niepełnosprawnością. Podprogramy wchodzące dotychczas w skład wspólnotowego programu „Socrates” w roku akademickim 2007/2008 stały się sektorowymi programami LLP.

Poza wymienionymi wyżej formami pomocy, ważną rolę w ułatwieniu dostępu do edukacji osób niepełnosprawnych odgrywa także pomoc udzielana ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. W 2007 roku miała miejsce kontynuacja programu „Pitagoras” i „Student”.

Celem programu „Pitagoras 2007 - Program pomocy osobom z uszkodzeniem słuchu” było zapewnienie osobom niesłyszącym i niedosłyszącym, w tym głuchoniewidomym i głuchoniedowidzącym studentom, uczniom szkół policealnych oraz uczestnikom kursów

przygotowawczych do egzaminów do szkół wyższych, w zależności od potrzeb, pomocy tłumaczy migowych lub możliwości wykorzystywania w trakcie zajęć oraz egzaminów urządzeń wspomagających słyszenie oraz innych urządzeń, w tym dostosowanych do możliwości i potrzeb wynikających z dysfunkcji słuchu lub słuchu i wzroku. Adresatami programu są m. in. uczelnie oraz szkoły policealne.

W 2007 roku w ramach zapewnienia tłumaczy migowych zawarto 19 umów na kwotę z uczelniami wyższymi na kwotę 1 192 015,54 zł. Natomiast na zakup urządzeń wspomagających na uczelniach PFRON zawarł w 2007 roku 19 umów na kwotę 964 047,85 zł. Z pomocy w ramach programu skorzystało 187 studentów.

Celem programu „Student - pomoc osobom niepełnosprawnym w zdobyciu wykształcenia na poziomie wyższym” było przygotowanie osób niepełnosprawnych, poprzez stałe podwyższanie kwalifikacji, do rywalizacji o zatrudnienie na otwartym rynku pracy. W ramach programu, ze środków PFRON, mogły być dofinansowywane m.in. opłaty za naukę, zakwaterowania (w przypadku nauki poza miejscem stałego zamieszkania), dojazdów, uczestnictwa w zajęciach mających na celu podniesienie sprawności fizycznej lub psychicznej, zakupu przedmiotów ułatwiających lub umożliwiających naukę, w tym komputerowych programów edukacyjnych, wyjazdów organizowanych w ramach zajęć szkolnych. W roku 2007 łącznie objęto dofinansowaniem 11 418 osób.

W ramach programu możliwe jest również otrzymanie stypendium specjalnego, przyznanego przez Prezesa Zarządu PFRON dla studentów za szczególne osiągnięcia w nauce. W 2007 roku Prezes Zarządu przyznał 61 stypendiów dla studentów posiadających szczególne osiągnięcia w nauce (dla porównania, w roku 2006 zostało przyznanych 37 stypendiów).

4. Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.

W 2007 r. w ramach właściwości resortu edukacji podejmowane były różne działania, których realizacja polega na zabezpieczaniu prawa dzieci i młodzieży niepełnosprawnych do pomocy specjalistycznej, w tym psychologiczno-pedagogicznej. Natomiast instytucjonalne formy poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego realizowane były przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Wg stanu na dzień 30 września 2007 roku działało w Polsce 560 publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych (w poprzednim roku szkolnym 565), zatrudniających (w przeliczeniu na etaty) 7 333 pracowników pedagogicznych (w poprzednim roku szkolnym 7 096).

Przy poradniach tworzone są filie, które pozwalają na świadczenie usług z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w miejscu zamieszkania dziecka, ponadto skracają czas oczekiwania na wizytę w poradni, co w przypadku dzieci i młodzieży niepełnosprawnych i ich rodziców ma ogromne znaczenie. W 2007 roku funkcjonowało 36 filii w 11 województwach. Odnotowano wzrost liczby poradni specjalistycznych (30 poradni, w 12 województwach) w porównaniu z poprzednim rokiem szkolnym (w 2006 roku w 8 województwach funkcjonowało 21 poradni specjalistycznych), z których co najmniej kilkanaście ukierunkowanych jest na pomoc dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej. Poradnie specjalistyczne najczęściej tworzone były wokół następujących obszarów tematycznych: poradnictwa dla młodzieży, poradnictwa rodzinnego, pomocy dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej, wczesnej diagnozy i rehabilitacji oraz poradnictwa zawodowego.

Publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne udzieliły pomocy 1 125 763 dzieciom i młodzieży (w liczbie tej mieszczą się osoby, dla których założono teczkę indywidualną lub wpisano je imiennie do rejestru oraz te, którym udzielono porad bez badań), co stanowi 12,78% populacji 0-19 lat wg danych demograficznych na dzień 31 grudnia 2006 r.

Zespoły Orzekające powoływane w poradniach wydawały orzeczenia dzieciom i młodzieży z różnego rodzaju niepełnosprawnościami oraz niedostosowaniem społecznym, wymagającymi stosowania specjalnych metod pracy oraz odpowiedniej organizacji nauki, a także osobom, których stan zdrowia uniemożliwiał, bądź znacznie utrudniał, uczęszczanie do szkoły.

Poniższa tabela prezentuje dane zebrane w ramach systemu informacji oświatowej (SIO) wg stanu na dzień 15 września 2007 roku, dotyczące orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego dla uczniów wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

Tabela 13. Wykaz orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego wydanych przez Zespoły Orzekające w 2007 r.

Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane dla uczniów, słuchaczy i wychowanków:	Liczba orzeczeń
niesłyszących i słabo słyszących	3 165
niewidomych i słabo widzących	2 145
z niepełnosprawnością ruchową	2 755
z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim	18 570
z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym	7 735
z autyzmem	1 328
z niepełnosprawnościami sprzężonymi	5 053

Zespoły Orzekające wydały również:

- orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania - 31 089
- orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych - 2 541

W 2007 r. poradnie wydawały, na pisemny wniosek rodziców lub prawnych opiekunów dzieci i młodzieży, opinie w różnych sprawach, z których część dotyczyła dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. W statystykach nie wyodrębniono grupy osób niepełnosprawnych. Ogólną liczbę opinii wydanych przez poradnie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 14. Rodzaje i liczba opinii wydanych przez publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

Opinie wydane w sprawach:	Liczba opinii
dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia	132 234
objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole lub placówce	97 173
dostosowania warunków i formy egzaminu gimnazjalnego do indywidualnych potrzeb ucznia	44 749
dostosowania warunków i formy sprawdzianu przeprowadzonego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej do indywidualnych potrzeb ucznia	39 264
dostosowania warunków i formy egzaminu maturalnego lub egzaminu dojrzałości do indywidualnych potrzeb absolwenta	24 368
objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu	14 627
odroczenia rozpoczęcia spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego	7 962
wczesnego wspomagania rozwoju dziecka	6 220
przyjęcia ucznia gimnazjum do oddziału przysposabiającego do pracy	5 492
pozostawienia ucznia z klasy I – III szkoły podstawowej na drugi rok w tej samej klasie	4 787
pierwszeństwa w przyjęciu ucznia z problemami zdrowotnymi do szkoły ponadgimnazjalnej	2 910
wcześniejszego przyjęcia dziecka do szkoły podstawowej	2 141
udzielenia zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki	1 778
dostosowania warunków i formy egzaminu zawodowego lub egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe do indywidualnych potrzeb ucznia	1 759
zezwoleń na zatrudnienie młodocianego w celu przyuczenia do wykonywania określonej pracy lub nauki zawodu	1 333
objęcia ucznia nauką w klasie terapeutycznej	1 303
zwolnienia ucznia z nauki drugiego języka obcego	756
gotowości szkolnej dziecka spełniającego obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego poza przedszkolem albo oddziałem przedszkolnym	657
braku przeciwwskazań do wykonywania przez dziecko pracy lub innych zajęć zarobkowych	168
inne opinie o przebadanych	104 398
OGÓŁEM	494 079

Pracownicy poradni udzielali w formie bezpośredniej różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej. W tym obszarze działalności poradni liczba osób korzystających z różnych rodzajów pomocy, zarówno indywidualnej jak i grupowej, bez wyodrębniania grupy osób niepełnosprawnych, przedstawia poniższa tabela:

Tabela 15. Liczba osób korzystających z wybranych rodzajów pomocy w ramach poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Formy pomocy bezpośredniej prowadzone przez pracowników poradni	Liczba osób
zajęcia korekcyjno-kompensacyjne	31 351
terapia logopedyczna	94 994
psychoterapia	12 842
socjoterapia	11 613
ćwiczenia rehabilitacyjne	2 322
inne formy pomocy indywidualnej	104 389
inne formy pomocy grupowej	320 338
zajęcia psychoedukacyjne prowadzone w szkołach i placówkach	181 610
porady po badaniach przesiewowych	124 001
badania przesiewowe słuchu programem „Słyszę”	35 898
badania przesiewowe wzroku programem „Widzę”	12 179
badania przesiewowe mowy programem „Mówię”	5 367

Indywidualna pomoc bezpośrednia była realizowana także poprzez: konsultacje, porady, terapię, treningi, interwencje, rozmowy i inne zajęcia. Głównym ich zadaniem było: wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży w normie rozwojowej oraz upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim i umiarkowanym, promowanie zdrowego stylu życia, stymulowanie rozwoju mowy małego dziecka, motywowanie do nauki, uczenie skutecznego podejmowania decyzji zawodowych, pomoc w rozwiązywaniu problemów o różnorodnym podłożu, ułatwianie adaptacji dzieci i młodzieży do nowych warunków. Poradnie prowadziły też grupy wsparcia dla rodziców i młodzieży niepełnosprawnej, zajęcia psychoedukacyjne dla rodziców, nauczycieli i uczniów. Otaczano opieką merytoryczną klasy integracyjne oraz oddziały integracyjne w przedszkolach i szkołach.

Działania z zakresu pomocy specjalistycznej, w tym psychologicznej i pedagogicznej były również realizowane w roku 2007 przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych, w ramach programu PFRON „Partner 2006”. Realizacja programu następowała w formie dofinansowania ze środków Funduszu w szczególności następujących zadań: rehabilitacja dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w różnych typach placówek, organizacja i prowadzenie szkoleń, kursów, warsztatów, grup środowiskowego wsparcia oraz zespołów aktywności społecznej dla osób niepełnosprawnych, organizacja szkoleń i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów czy wolontariuszy. Dofinansowywane były również zadania takie jak: prowadzenie terapii psychologicznej dla osób niepełnosprawnych w stopniu znacznym lub umiarkowanym, w celu łagodzenia stresu spowodowanego niepełnosprawnością; prowadzenie grupowych i indywidualnych zajęć, które mają na celu nabywanie, rozwijanie i podtrzymywanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania.

5. Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych.

Aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych

W 2007 r. po raz pierwszy od 2003 r. wskaźnik zatrudnienia wśród osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym przekroczył 19%, zaś stopa bezrobocia obniżyła się do 14,1%. W stosunku do roku ubiegłego wzrósł współczynnik aktywności zawodowej tych osób z 22,1% do 22,6%. Według badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL GUS) w 2007 r. w porównaniu z rokiem poprzednim wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym wzrósł o 1,2% (dla porównania: osób sprawnych – o 3%), a stopa bezrobocia obniżyła się o 3,2% (osób sprawnych – o 4,4%). Pomimo, że liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy (jako bezrobotne i poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu) w grudniu 2007 r. (92357) była mniejsza o 6,6 tys. osób niż w grudniu 2006 r. (98 957) – to jednak niemal połowa z nich nadal pozostaje w ewidencji dłużej niż 12 miesięcy.

W roku 2007 kontynuowane były prace legislacyjne mające na celu podniesienie skuteczności funkcjonowania instrumentów wspierających zatrudnianie i rehabilitację zawodową osób niepełnosprawnych. W dniu 15 czerwca 2007 r. Sejm RP przyjął projekt ustawy o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 115, poz. 791), która w pełni wykorzystwała możliwości wspierania pracodawców osób niepełnosprawnych, które wynikały z obowiązujących w 2007 r. regulacji wspólnotowych dotyczących udzielania pomocy publicznej przedsiębiorcom. Wprowadzono tym samym nowe rozwiązania wspierające zatrudnianie osób niepełnosprawnych. Najważniejsze przyjęte rozwiązania wspierające aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych objęły:

- 1) Wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej – dotychczasową pożyczkę na rozpoczęcie działalności gospodarczej zastąpiono jednorazową bezzwrotną pomocą na rozpoczęcie w/w działalności w wysokości do 15-krotności przeciętnego wynagrodzenia. Wprowadzono także możliwość udzielenia tej pomocy na wniesienie udziału do spółdzielni socjalnej.
- 2) Doprecyzowanie możliwości korzystania przez osoby niepełnosprawne, zarejestrowane jako poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu z niektórych usług i instrumentów rynku pracy, takich jak: koszty badań lekarskich mających na celu stwierdzenie zdolności bezrobotnego do wykonywania pracy, zwrot kosztów przejazdu z miejsca zamieszkania i powrotu do miejsca zatrudnienia, zwrot kosztów zakwaterowania, kosztów zakwaterowania i wyżywienia w przypadku skierowania na szkolenie odbywane poza miejscem zamieszkania, co powinno przyczynić się do pobudzenia aktywności niepełnosprawnych na rynku pracy (koszty tych usług i instrumentów są finansowane ze środków PFRON).
- 3) Wsparcie zatrudnienia bezrobotnych i poszukujących pracy osób niepełnosprawnych poprzez możliwość uzyskania przez pracodawcę zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej z jednoczesnym warunkiem utrzymania jej w zatrudnieniu przez okres co najmniej 36 miesięcy. Rozwiązanie to jest adresowane także do pracodawców sektora finansów publicznych, którzy dotąd nie korzystali z wsparcia w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych.

- 4) Wprowadzenie możliwości dofinansowania, przez okres jednego roku, 60% kosztów płacy oraz obowiązkowych składek na ubezpieczenie społeczne osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotne lub poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu - umożliwi udzielenie pomocy pracodawcom na rekrutację nowych pracowników niepełnosprawnych. Rozwiązanie to jest zgodne z rozporządzeniem Komisji Europejskiej regulującym kwestie pomocy państwa w zakresie zatrudnienia – nie było jednak do tej pory wykorzystane.
- 5) Wprowadzenie refundacji składek na ubezpieczenie społeczne - Fundusz refunduje pracodawcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne oraz osobom niepełnosprawnym prowadzącym działalność gospodarczą, niepełnosprawnym rolnikom, a także rolnikom zobowiązanym do opłacenia składek za niepełnosprawnego domownika obowiązkowe składki na ubezpieczenie społeczne w zakresie wskazanym ustawą.
- 6) Umożliwienie zatrudniania w zakładach aktywności zawodowej - oprócz osób zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności - także osób zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, chorobę psychiczną lub upośledzenie umysłowe, szczególnie tych osób, które osiągnęły postępy w rehabilitacji uzasadniające podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji w zakładach aktywności zawodowej. Rozwiązanie to zapewnia możliwość przejścia do zatrudnienia uczestników warsztatu terapii zajęciowej gotowych do podjęcia pracy.
- 7) Zwiększenie wysokości refundacji pracodawcy kosztów szkolenia osób niepełnosprawnych ze środków PFRON z 75% do 90% tych kosztów. Ponadto uchylono przepis dotyczący obowiązku zatrudniania pracownika niepełnosprawnego przez okres 24 miesięcy na innym, niż dotychczasowe, stanowisku pracy, zgodnym z kierunkiem szkolenia.

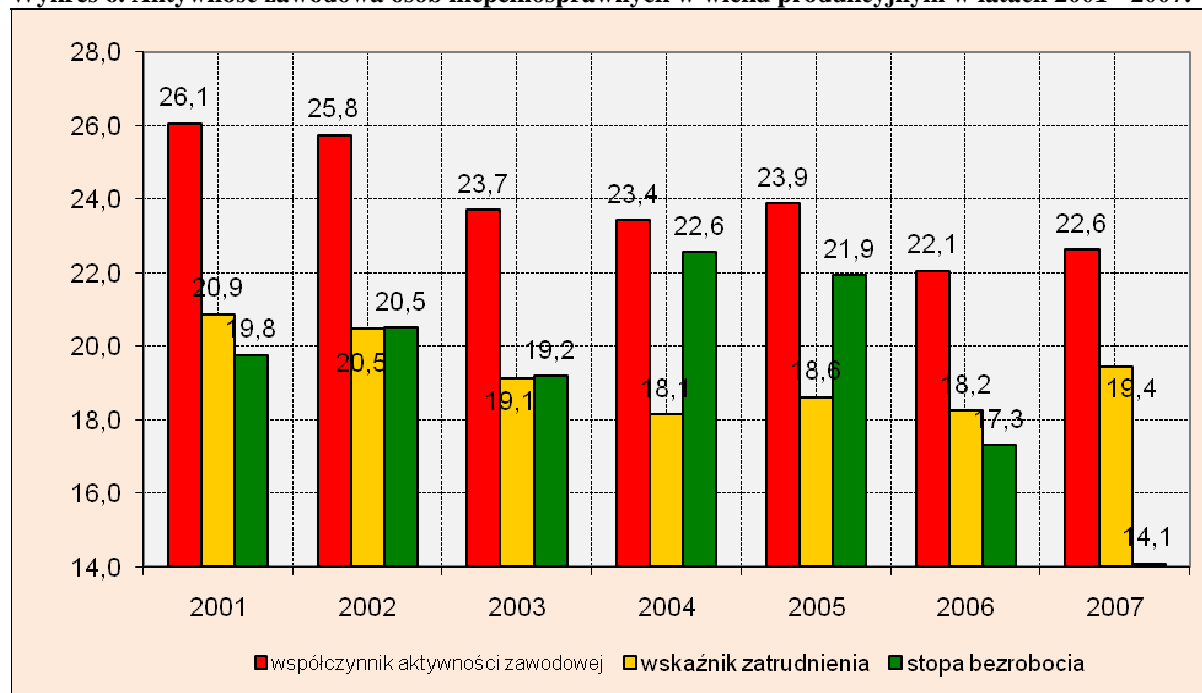
Ponadto w roku 2007 w oparciu o wyniki badania dotyczącego zatrudniania osób niepełnosprawnych w administracji rządowej i samorządowej opracowano program szkoleń dla administracji publicznej w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych¹⁵.

Mimo zaobserwowanych w 2007 r. pozytywnych zmian, dotyczących aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, nadal większość z nich pozostaje poza rynkiem pracy. Według BAEL w 2007 r. biernych zawodowo było 77,4% osób wieku produkcyjnym (wobec adekwatnego udziału 26% dla osób sprawnych).

---

¹⁵ Szkolenia te, w których w charakterze wykładowców uczestniczyli przedstawiciele Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie, Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych oraz Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, cieszyły się dużym zainteresowaniem. Dodatkowe informacje dotyczące szkoleń znalazły się we Wstępie, na str. 12.

Wykres 6. Aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym w latach 2001 - 2007.

Źródło: GUS BAEL

Wśród osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej pracowało w 2007 r. 13,2%, zaś w wieku produkcyjnym 19,4%, i w obu przypadkach miał miejsce wzrost wskaźnika zatrudnienia w stosunku do 2006 r. (odpowiednio 12,6% i 18,2%). Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym jest nadal wyższy wśród mieszkańców wsi niż miast (odpowiednio 20,5% i 18,7%), co zapewne wynika z większej dostępności zatrudnienia we własnym gospodarstwie rolnym, choć w 2007 r. odnotowano spadek wskaźnika zatrudnienia w tej grupie osób niepełnosprawnych w stosunku do lat poprzednich (w latach 2006 i 2005 odpowiednio 21,1% i 22,4%). Wśród osób niepełnosprawnych zdecydowanie częściej pracują mężczyźni niż kobiety; w 2007 roku wskaźnik zatrudnienia mężczyzn w wieku produkcyjnym wynosił 21,3%, kobiet – 16,9%.

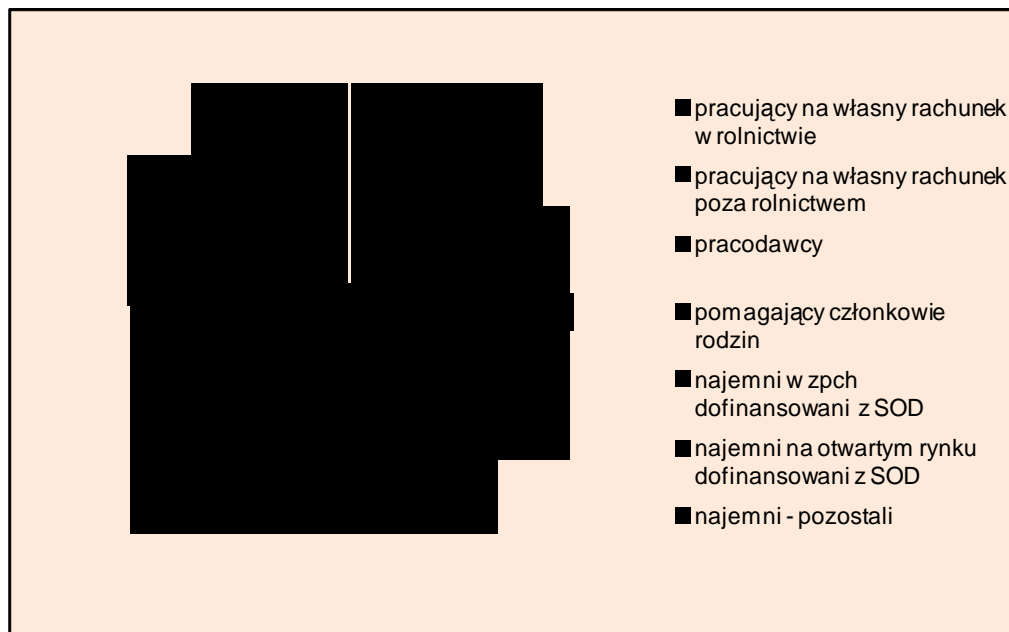
Stopień niepełnosprawności z natury rzeczy różnicuje aktywność zawodową osób niepełnosprawnych: w 2007 r. pracowało 26,1% osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym z lekkim stopniem niepełnosprawności, 16,8% ze stopniem umiarkowanym i 6,8% ze stopniem znacznym. Aczkolwiek większość pracujących w wieku produkcyjnym stanowią pracownicy najemni – w 2007 r. 63,1% - to wysokie są odsetki osób pracujących na własny rachunek (26,4%¹⁶) i pomagających członków rodzin (10,5%), co wynika z tego, że znaczna część osób niepełnosprawnych pracuje w rolnictwie indywidualnym.

Od lat zdecydowana większość niepełnosprawnych pracowników najemnych pracuje w zakładach pracy chronionej, aczkolwiek obecnie mniej niż 5-6 lat temu, zgodnie z przyjętym założeniem, że należy dążyć do zwiększania zatrudniania osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy. Rezultaty takiej polityki zaczynają być widoczne: od 2004 r., czyli od wprowadzenia instrumentów wspierających także pracodawców z otwartego rynku pracy (dofinansowanie wynagrodzeń zatrudnionych osób niepełnosprawnych), obserwowany jest wzrost zatrudnienia u tych pracodawców. W systemie obsługi dofinansowań w grudniu 2004 r. zarejestrowanych było 28 tys. osób pracujących na otwartym rynku. W latach następnych ich liczba systematycznie wzrastała (w grudniu 2005 - 33 tys., w grudniu 2006 r. – 38 tys.) aż do 42 tys. w grudniu 2007 r. Liczba

¹⁶ Z czego tylko 2,5% to pracodawcy (w 2006 r. odsetek ten wynosił 4,1%).

zarejestrowanych (SOD) pracujących w zakładach pracy chronionej w grudniu 2004 r. wynosiła 173 tys., w grudniu lat 2005-2006 174 tys., a w grudniu 2007 r. 178 tys.¹⁷.

Wykres 7. Struktura pracujących osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym, według statusu zatrudnienia w 2007 r.

Źródło: szacunek na podstawie BAEL GUS i SOD PFRON

Ogólnej poprawie wskaźnika zatrudnienia i aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych towarzyszy jednocześnie spadek stopy bezrobocia. Wśród osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym stopa bezrobocia w roku 2007 wyniosła 14,1%. Dla porównania w roku 2006 i 2005 – odpowiednio 17,3% i 21,9%. Jednakże spadek stopy bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych nie był tak spektakularny jak wśród osób pełnosprawnych (w 2006 i 2007 r. – odpowiednio 14,0% i 9,6%).

Nadal obserwowana jest znaczna różnica stopy bezrobocia wśród mieszkańców wsi i miast (odpowiednio w 2007 r. – 8,7% i 17,8%), co jak wcześniej wskazano wynika z możliwości zatrudnienia we własnym gospodarstwie rolnym.

Zadania realizowane przez samorzędy powiatowe

W 2007 r. samorzędy powiatowe wykorzystały na realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej łącznie 29 188 953,00 zł ze środków, które zostały przekazane przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zgodnie z art. 48 *ustawy o rehabilitacji (...)*. Kwota wydatkowana przez samorzędy powiatowe stanowiła 3,8% ogólnej puli środków przypadających powiatom według algorytmu.

Samorzędy powiatowe w ramach zadań finansowanych ze środków Funduszu na podstawie przepisów *ustawy o rehabilitacji (...)*:

- a) dokonały zwrotu wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy na rzecz osób niepełnosprawnych poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu (art.11),
- b) udzieliły osobom niepełnosprawnym pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej

¹⁷ Dane z PFRON

albo rolniczej (art. 12),

c) udzieliły dofinansowania do wysokości 50% oprocentowania kredytów bankowych, zaciągniętych przez osoby niepełnosprawne na kontynuowanie działalności gospodarczej lub prowadzenie własnego lub dzierżawionego gospodarstwa rolnego (art. 13),

d) dokonały zwrotu kosztów poniesionych przez pracodawcę w związku z przystosowaniem tworzonych lub istniejących stanowisk pracy, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności osób na nich zatrudnionych oraz z rozpoznaniem przez służby medycyny tych potrzeb (art. 26),

e) dokonały zwrotu kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikom niepełnosprawnym w pracy (art. 26d),

f) sfinansowały koszty szkolenia i przekwalifikowania zawodowego osób niepełnosprawnych (art. 38 i 40),

g) dokonały zwrotu kosztów poniesionych przez pracodawcę na szkolenia zatrudnionych osób niepełnosprawnych (art. 41).

Ponadto w związku z *ustawą z dnia 15 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji (...)* po wejściu w życie nowych aktów wykonawczych:

h) przyznały środki osobom niepełnosprawnym na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej (art. 12a),

i) dokonały zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej (art. 26e).

Zaobserwowano pozytywne zmiany w ramach realizacji zadań wymienionych w art. 11, 13 oraz 26d *ustawy o rehabilitacji (...)*. W 2007 r. liczba osób zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne albo poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu, które skorzystały ze stażu, szkoleń, prac interwencyjnych, przygotowania zawodowego w miejscu pracy w stosunku do roku poprzedniego zwiększyła się o 113%. Łącznie z instrumentów rynku pracy, o których mowa w art. 11 skorzystało 1913 osób, zaś na realizację zadania wydatkowano 3 964 218 zł.

Zwiększyła się także liczba osób ubiegających się dofinansowanie do oprocentowania kredytu bankowego na kontynuowanie działalności gospodarczej albo własnego lub dzierżawionego gospodarstwa rolnego w przypadku, gdy nie korzystały z pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej albo rolniczej udzielonej na podstawie art. 12 ustawy lub w przypadku, gdy taką pożyczkę spłaciły albo została ona umorzona w całości. W 2007 r. wypłatę dofinansowania zrealizowano na rzecz 75 osób niepełnosprawnych na łączną kwotę 599 292,00 zł, co stanowi wzrost liczby beneficjentów o 29% i wzrost kwoty dofinansowania o 172 % w stosunku do roku poprzedniego

Tendencję rosnącą zaobserwowano również w ramach realizacji zadania dotyczącego zwrotu kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikom niepełnosprawnym. Zwrot kosztów w ramach tego zadania obejmuje wynagrodzenie pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w zakresie czynności ułatwiających komunikowanie się z otoczeniem, a także czynności niemożliwych lub trudnych do samodzielnego wykonania przez pracownika niepełnosprawnego na stanowisku pracy, za czas poświęcony wyłącznie na tę pomoc. Starostwie podpisali 18 umów, w ramach których wypłacili dofinansowanie z tytułu zwrotu kosztów zatrudnienia 298 pracowników pomagających (w 2006 r. tylko 148) pracownikom niepełnosprawnym na kwotę 241 222,00 zł. Pomoc w tym zakresie uzyskało 338 pracowników niepełnosprawnych (w roku 2006 – 224 osoby).

W związku z nowelizacją *ustawy o rehabilitacji (...)* z dnia 15 czerwca 2007 r. z dniem 30 lipca 2007 r. przestał obowiązywać art. 12, zgodnie z którym starosta mógł udzielić osobie niepełnosprawnej bezrobotnej, poszukującej pracy i nie pozostającej w zatrudnieniu, która nie osiągnęła wieku emerytalnego, pożyczki na rozpoczęcie działalności

wytwórczej, budowlanej, handlowej i usługowej. Ponadto w przypadkach szczególnie uzasadnionych trudną sytuacją materialną lub losową dłużnika, na wniosek pożyczkobiorcy starosta mógł odroczyć termin spłaty pożyczki, rozłożyć jej spłatę na raty lub umorzyć jej spłatę w części lub w całości, jeżeli pożyczka stała się wymagalna, umorzyć pożyczkę do wysokości 50% pod warunkiem prowadzenia działalności gospodarczej albo rolniczej przez okres co najmniej 24 miesiące oraz po spełnieniu pozostałych warunków określonych w zawartej umowie pożyczki. W związku z powyższym w porównaniu do roku 2006 liczba pożyczkobiorców spadła o około 45%, wypłacono 226 pożyczek na kwotę 8 991 986,00 zł. Przeciętna pożyczka została udzielona w wysokości 39 788,00 zł, tj. o 6% wyższej niż w roku poprzednim. W ramach udzielonych pożyczek 224 udzielono na rozpoczęcie działalności gospodarczej, a 2 na działalność rolniczą. O 6% w stosunku do roku poprzedniego spadła liczba kobiet ubiegających się o pożyczkę na rozpoczęcie działalności. W roku 2007 umorzono 403 pożyczki na kwotę 6 797 682,00 zł (średnia wielkość umorzenia 16 868 zł).

W związku z wejściem w życie art. 12a osoba niepełnosprawna zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu może otrzymać ze środków Funduszu jednorazowo środki na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej w wysokości określonej w umowie zawartej ze starostą, nie więcej jednak niż do wysokości piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia, jeżeli nie otrzymała środków publicznych na ten cel. *Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 października 2007 r. w sprawie przyznania osobie niepełnosprawnej środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej (Dz. U. Nr 194, poz. 1403)* weszło w życie 7 listopada 2007 r., dzięki czemu na nowe zadanie wypłacono 85 osobom niepełnosprawnym jednorazowe dofinansowanie na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej na kwotę 2 664 434,00 zł.

W ramach realizowanych zadań samorządy powiatowe finansowały pracodawcom zwrot kosztów przystosowania tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, stosownie do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności oraz rozpoznania przez służby medycyny pracy tych potrzeb, adaptacji pomieszczeń zakładu pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych, adaptacji lub nabycia urządzeń ułatwiających osobie niepełnosprawnej funkcjonowanie w zakładzie pracy. Zwrot w/w kosztów może otrzymać pracodawca na warunkach określonych w art. 26 *ustawy o rehabilitacji (...)* oraz w *rozporządzeniu Ministra Polityki Społecznej z dnia 15 września 2004 r. w sprawie zwrotu kosztów przystosowania stanowisk pracy, adaptacji pomieszczeń i urządzeń do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz kosztów zatrudnienia pracownika pomagającego pracownikowi niepełnosprawnemu (Dz. U. Nr 215, poz. 2186 ze zm.)*. W 2007 r. wnioski o zwrot kosztów przystosowania złożyło 100 pracodawców, w ramach realizacji zadania zawarto 75 umów, o 3 więcej niż w 2006 r., na łączną kwotę 3 745 891,00 zł, niższą niż w roku poprzednim o 1 395 622 zł. W latach 2006-2007 samorządy powiatowe wykorzystywały środki PFRON na łączną kwotę 3 662 262 zł, z czego najwięcej, bo aż 75,95% (2 781 390,00 zł) tych środków przeznaczono na zwrot pracodawcom kosztów przystosowania 83 tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych. W porównaniu do roku poprzedniego liczba przystosowanych stanowisk zmalała jednak o 37, a środki wykorzystane na ten cel były mniejsze o 1 018 265,00 zł, tj. o 27%. Średni koszt przystosowania jednego stanowiska wyniósł 33 511 zł i był wyższy o 1 847 zł od uzyskanego w roku 2006. Pozostałe środki, tj. 880 872 zł przeznaczono na zwrot kosztów rozpoznania przez służby medycyny pracy, na adaptację pomieszczeń zakładu pracy, na adaptację lub nabycie urządzeń dla osób niepełnosprawnych. Z dofinansowania w ramach zadania skorzystało 29 pracodawców z sektora finansów publicznych w kwocie 789 118,00 zł oraz 85 pracodawców spoza tego sektora w kwocie 2 873 144,00 zł. W wyniku realizacji zadania w 2007 r. wykorzystano

środki na rzecz zatrudnienia 116 osób niepełnosprawnych. Zdecydowana większość, tj. 96 osób niepełnosprawnych (83%) to pracownicy w jednostkach spoza sektora finansów publicznych, natomiast pozostałe 20 osób jest zatrudnionych w sektorze finansów publicznych (17%).

Zgodnie z art. 38 i 40 *ustawy o rehabilitacji (...)* kierownicy powiatowych urzędów pracy inicjują i organizują szkolenia dla bezrobotnych osób niepełnosprawnych lub innych osób niepełnosprawnych poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu, a zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy. Szkolenia organizowane są w celu zwiększania szans osób niepełnosprawnych na uzyskanie zatrudnienia, podwyższenia kwalifikacji zawodowych lub zwiększenia aktywności zawodowej. W szczególności szkolenia są organizowane w razie braku kwalifikacji zawodowych osób niepełnosprawnych, konieczności zmiany kwalifikacji w związku z brakiem odpowiedniego zatrudnienia lub w razie utraty zdolności do pracy w dotychczas wykonywanym zawodzie. Szkoleniem mogą być również objęte osoby niepełnosprawne będące w okresie wypowiedzenia umowy o pracę z przyczyn nie dotyczących pracownika. Szkolenie może trwać do 36 miesięcy. W 2007 r. samorzady wypłaciły 5 450 543,00 zł za ukończone szkolenia 3 666 osób. Na niezmiennym poziomie w stosunku do 2006 r. utrzymuje się procent przeszkolonych kobiet (w 2006 r. - 45%, w 2007 r. - 43%) oraz mieszkańców wsi (14% w roku 2006 i 2007). W stosunku do roku poprzedniego nastąpił spadek liczby przeszkolonych osób o 11% oraz wzrost o 11% wysokości środków wykorzystanych na to zadanie. Średni koszt szkolenia w roku sprawozdawczym był wyższy o 24% niż w roku poprzednim (1 203,00 zł) i wyniósł 1 487 zł. W 2007 r. spadła liczba osób, które znalazły zatrudnienie po zakończeniu szkolenia. Z informacji zawartej w sprawozdaniach samorządów wynika, że na 3 666 przeszkolonych, w 2007 r. zatrudnienie uzyskały 523 osoby, co stanowiło 14% osób przeszkolonych. W roku 2006 zatrudnienie znalazło 1 007 osób, tj. 24,5% przeszkolonych.

Koszty szkolenia w 2007 r. były refundowane także pracodawcom, którzy zorganizowali szkolenie dla zatrudnionych osób niepełnosprawnych. Mogli oni otrzymać zwrot kosztów szkolenia zatrudnionych pracowników do wysokości 75% tych kosztów, nie więcej jednak niż do wysokości dwukrotnego przeciętnego wynagrodzenia na jedną osobę, jeżeli po zakończeniu szkolenia będą zatrudniane zgodnie z kierunkiem szkolenia przez okres co najmniej 24 miesięcy. Instrument ten cieszy się dużym zainteresowaniem ze strony pracodawców. W 2007 r. starostowie podpisali z pracodawcami ogółem 7 umów na łączną kwotę 60 650,00 zł przeznaczoną na szkolenie 14 osób. W ramach podpisanych umów zwrot kosztów za ukończone szkolenia dotyczył 5 przeszkolonych na kwotę 23 827,00 zł. W stosunku do roku poprzedniego nastąpił spadek liczby przeszkolonych o 80% i kwoty wykorzystanych środków o 25%. Średni koszt szkolenia wyniósł 4 765,00 zł (w 2006 r. - 1 265,00 zł). Z ogólnej liczby przeszkolonych 2 osoby są mieszkańcami wsi. Wśród przeszkolonych nie było kobiet.

Ponadto w IV kwartale 2007 r. w ramach nowych zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej starostowie wydatkowali kwotę 3 591 169,00 zł z tytułu zwrotu kosztów wyposażenia 102 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych (art. 26e).

Zadania realizowane przez samorzady wojewódzkie

Od pięciu lat samorzady wojewódzkie realizują zadania na rzecz osób niepełnosprawnych dofinansowywane ze środków PFRON. W ramach zadań z zakresu rehabilitacji samorzady wojewódzkie:

a) udzielają pomocy zakładom pracy chronionej w części określonej art. 32 w ust.1 pkt. 2 i 3, tj.:

- zwrot kosztów za szkolenia zatrudnionych osób niepełnosprawnych, w związku z koniecznością zmiany profilu produkcji,
  - jednorazowa pożyczka w celu ochrony istniejących w zakładzie miejsc pracy osób niepełnosprawnych,
- b) dofinansowują koszty tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej.

W 2007 r. podobnie jak w latach poprzednich nie przeznaczono żadnych środków na realizację zadania polegającego na zwrocie kosztów szkoleń organizowanych przez zakłady pracy chronionej w związku z koniecznością zmiany profilu produkcji (art. 32 ust.1 pkt 2 ustawy), ponieważ pracodawcy nie byli zainteresowani tą formą pomocy.

Marszałkowie województw podpisali jednak 16 umów dotyczących udzielenia jednorazowych pożyczek w celu ochrony istniejących w zakładzie pracy chronionej miejsc pracy osób niepełnosprawnych (art. 32 ust.1 pkt 3) w ramach których wypłacili środki w wysokości 3 205 000,00 zł. Pożyczka ta jest przeznaczona na spłatę zobowiązań w przypadku utraty płynności, zagrożenia likwidacją lub upadłością, na zakup materiałów, surowców do produkcji lub towarów, jeżeli ich zakup ze środków własnych pracodawcy zagrażałby utratą płynności finansowej, na zakup środków trwałych, z wyjątkiem samochodów osobowych, na realizację działań w ramach programu restrukturyzacyjnego, na usuwanie szkód wyrządzonych przez klęski żywiołowe, katastrofy naturalne i awarie techniczne. W stosunku do roku poprzedniego liczba udzielonych pożyczek była niższa o 60%, a kwota pożyczek o 70%. Średnia kwota pożyczki wyniosła 200 313,00 zł.

Rok 2007 był kolejnym rokiem, w którym marszałkowie dofinansowywali koszty tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej (ZAZ), których celem jest zatrudnianie osób niepełnosprawnych zaliczanych do znacznego stopnia niepełnosprawności, przygotowanie ich do życia w otwartym środowisku pracy oraz pomoc w realizacji pełnego, niezależnego i aktywnego życia. W ramach zadania dotyczącego dofinansowania kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej samorządy wykorzystywały kwotę 36 849 658,00 zł, tj. o 29% wyższą niż w roku poprzednim. W stosunku do roku 2006 liczba zakładów wzrosła o 7, a liczba pracowników ze znacznym stopniem niepełnosprawności o 280 osób. W ramach etapu tworzenia ZAZ finansowaniem objętych było 12 zakładów, których organizatorom wypłacono kwotę 17 260 371,00 zł. Średnie dofinansowanie ze środków Funduszu kosztów tworzenia zakładu aktywności zawodowej w 2007 r. wyniosło 1 438 364,00 zł i było niższe o 20% w stosunku do uzyskanego w roku poprzednim w wysokości 1 805 080,00 zł. Na dofinansowanie kosztów działania 39 funkcjonujących ZAZ-ów samorządy wykorzystywały kwotę w łącznej wysokości 19 589 287,00 zł, z czego kwota 157 012,00 zł przypada na 7 zakładów uruchomionych w roku sprawozdawczym oraz kwota 19 432 275,00 zł na 32 ZAZ-y powstałe w latach ubiegłych.

Zadania rehabilitacji zawodowej realizowane przez Biura i Oddziały Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych realizował pozostałe zadania dotyczące rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych wynikające z *ustawy o rehabilitacji (...)*, tj.:

1) Na podstawie art. 25 *ustawy o rehabilitacji (...)* Fundusz finansował część wynagrodzenia odpowiadającą składkom na ubezpieczenia społeczne naliczanych na podstawie *ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74, z późn. zm.)* należnym od zatrudnionych osób niepełnosprawnych oraz od osób niepełnosprawnych podejmujących po raz pierwszy działalność gospodarczą. Zakład Ubezpieczeń Społecznych dokonał obciążenia Funduszu notami księgowymi na łączną kwotę 477 906 tys. zł, (tj. 109,86% środków zabezpieczonych na finansowanie składek na ubezpieczenia społeczne). Część not obciążających Fundusz w roku budżetowym

dotyczy rozliczenia deklaracji rozliczeniowych i deklaracji rozliczeniowych korygujących za rok poprzedni.

2) Na podstawie art. 29 *ustawy o rehabilitacji (...)* Fundusz finansuje koszty utworzenia i działalności zakładów aktywności zawodowej. Od 2004 roku, w związku przejściem do finansowania ze środków Funduszu kosztów utworzenia i działalności ZAZ przez marszałków województw, do Funduszu nie były składane wnioski od organizatorów zakładów. W 2007 roku PFRON posiadał 8 realizowanych umów o finansowanie ze środków PFRON kosztów działalności obsługowo-rehabilitacyjnej zakładów aktywności zawodowej, w których znalazło zatrudnienie 269 osób niepełnosprawnych. Na dofinansowanie kosztów działania ZAZ w 2007 roku w ramach wydatków bieżących wykorzystane zostały środki finansowe w wysokości 5 380 tys. zł.

3) Na podstawie art. 32 ust. 1 pkt 1 *ustawy o rehabilitacji (...)* Fundusz realizował także zadanie dotyczące dofinansowania w wysokości do 50% oprocentowania kredytów bankowych zaciągniętych przez zakłady pracy chronionej, pod warunkiem wykorzystywania tych kredytów na cele związane z rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych. Wysokość dofinansowania była uzależniona od liczby zatrudnionych osób niepełnosprawnych i ich stopnia niepełnosprawności. Dofinansowane zostało oprocentowanie kredytów zaciągniętych przez 205 zakładów pracy chronionej, w których zatrudnionych było około 15 260,01 osób niepełnosprawnych w przeliczeniu na etaty. Łącznie wypłacono w 2007 roku 3 492 tys. zł.

4) Na podstawie art. 26 a *ustawy o rehabilitacji (...)* pracodawcy zatrudniającemu osoby niepełnosprawne, które nie osiągnęły wieku emerytalnego i zostały ujęte w ewidencji prowadzonej przez Fundusz w 2007 r. przysługiwało ze środków Funduszu miesięczne dofinansowanie do wynagrodzeń tych pracowników niepełnosprawnych, wypłacane raz na dwa miesiące. I tak, z Systemu Obsługi Dofinansowań za rok 2007 zostało wypłacone dofinansowanie wynagrodzeń 311 013 pracowników niepełnosprawnych w kwocie 1 644 850 tys. zł, z tego kwota 31 504 tys. zł na dofinansowanie wynagrodzeń pracowników z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Działania 1.4 SPO RZL Działanie 1.4 schemat b) „Wsparcie zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy”. Ogółem dofinansowanie otrzymało 10 429 pracodawców, w tym 2 276 prowadzących zakłady pracy chronionej i 8 153 z otwartego rynku pracy.

Na podstawie art. 47 ust.2 *ustawy o rehabilitacji (...)* w 2007 r. Fundusz dokonał na rzecz gmin wypłat z tytułu zrekompensowania im utraconych dochodów na skutek zastosowania wobec prowadzących zakłady pracy chronionej i zakłady aktywności zawodowej zwolnień z podatków od nieruchomości, rolnego i leśnego oraz z podatku od czynności cywilnoprawnych. Fundusz zrealizował w 2007 roku wypłaty w kwocie 153 393 tys. zł. Wypłacone w 2007 r. środki były mniejsze o 4 543 326,00 zł w stosunku do roku poprzedniego.

Zgodnie z art. 47 ust.1 pkt 1 *ustawy o rehabilitacji (...)* realizowano działania wyrównujące różnice między regionami, w szczególności w jednostkach samorządu terytorialnego, na terenie których stopa bezrobocia jest wyższa niż 110% średniej stopy bezrobocia w kraju lub nie utworzono warsztatu terapii zajęciowej albo zakładu aktywności zawodowej. Realizacja zadania odbywała się na zasadach określonych w „Programie wyrównywania różnic między regionami”, zatwierdzonym przez Radę Nadzorczą PFRON. W 2007 roku w ramach programu Oddziały Funduszu wypłaciły środki w łącznej kwocie 42 520 tys. zł. W 2007 roku program realizowany był w 5 obszarach, w tym w ramach obszaru C pracodawcy, którzy przez okres co najmniej 36 miesięcy zatrudnią osoby niepełnosprawne bezrobotne lub poszukujące pracy i niepozostające w zatrudnieniu, skierowane do pracy przez powiatowy urząd pracy mogli otrzymać dofinansowanie na wyposażenie nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych. Maksymalna wysokość dofinansowania ze środków PFRON wynosiła 23 000 zł na każde wyposażone nowe miejsce pracy dla osób niepełnosprawnych

odpowiednio do ich potrzeb i możliwości. W ramach obszaru C Zarząd PFRON ustalił limity środków na realizację 810 projektów samorządów powiatowych dla przedsiębiorców z chronionego i otwartego rynku pracy, które dotyczyły wyposażenia 1 626 nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych, w łącznej kwocie 33 326 979,38 zł.

W 2007 roku zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych realizowane były także w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL), którego głównym celem jest „budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa poprzez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy”. Kontynuowano realizację Działania 1.4 – Integracja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. W ramach schematu a) „Wsparcie osób o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności na otwartym rynku pracy” PFRON jako Instytucja Wdrażająca nadzorował realizację projektów wyłonionych w procedurze konkursowej, na finansowanie których zobowiązania zostały zaciągnięte do końca 2006 roku. W 2007 roku zakończono realizację 138 (z 208 podpisanych umów) projektów, z tego w przypadku 71 projektów zatwierdzono wnioski o płatność końcową. W ramach schematu a) wypłacono transze na łączną kwotę 167 983 036,67 zł, co stanowi 89,27% kwoty dofinansowania zawartych umów (w tym w roku 2007 wypłacono kwotę 87 263 813,25 zł). W ramach Działania 1.4 SPO RZL schematu b) Poprawa skuteczności systemu wspierania osób o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, PFRON kontynuował realizację następujących projektów:

- „Diagnoza osób niepełnosprawnych w procesie orientacji i reorientacji zawodowej” - celem projektu jest opracowanie założeń do metodyki kompleksowego diagnozowania osób niepełnosprawnych w procesie orientacji i reorientacji zawodowej, która po praktycznym przetestowaniu będzie pierwszym krokiem do stworzenia jednolitego i skutecznego narzędzia pracy dla pośredników pracy i doradców zawodowych. W ramach powyższego projektu w 2007 roku zostały wydatkowane środki pieniężne w wysokości 43 310,00 zł, co stanowi 12,69 % wartości projektu.

- „Gotowi do pracy – wsparcie osób niepełnosprawnych w podejmowaniu zatrudnienia” - celem projektu jest kształtowanie aktywnych postaw osób o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności na otwartym rynku pracy poprzez nabycie umiejętności skutecznego uczestnictwa w życiu zawodowym i społecznym przez 5 000 beneficjentów w tym określenie predyspozycji zawodowych i opracowanie Indywidualnych Planów Działania (IPD) oraz promocja potencjału zatrudnieniowego beneficjentów. Celem strategicznym (długoterminowym) jest upowszechnienie metodyki aktywnego poradnictwa zawodowego prowadzonego na rzecz niezatrudnionych osób niepełnosprawnych – opartego na metodologii IPD. W ramach powyższego projektu w 2007 roku zostały wydatkowane środki pieniężne w wysokości 30 308 305,80 zł, co stanowi 90,53% wartości projektu.

- „Pomocna Dłoń – szkolenia dla pracowników PUP i PCPR”. W ramach powyższego projektu w 2007 roku zostały wydatkowane środki pieniężne w wysokości 164 700,00 zł, co stanowi 17,95% wartości projektu.

- „Wsparcie zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy” - celem projektu jest tworzenie większych możliwości zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy poprzez subsydiowanie wynagrodzeń rekompensujących pracodawcom zwiększone koszty zatrudniania tych osób. W ramach powyższego projektu w 2007 roku zostały wydatkowane środki pieniężne w wysokości 42 160 359,11 zł, co stanowi 24,57% wartości projektu.

- „Gmino jaka jesteś? Badanie działalności gmin na rzecz osób niepełnoprawnych”. W ramach powyższego projektu w 2007 roku zostały wydatkowane środki pieniężne w wysokości 635 941,90 zł, co stanowi 36,14% wartości projektu.

Zagadnienie równości szans, w tym równości szans osób niepełnosprawnych jest integralną częścią Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL (finansowanej z Europejskiego Funduszu Społecznego), która bada i testuje nowe sposoby zwalczania wszelkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy. Okres realizacji rozpoczął się 16 listopada 2004 r. i będzie trwać do 30 czerwca 2008 r.

Należy podkreślić, że celem PIW EQUAL nie jest objęcie wsparciem jak największej liczby beneficjentów, w tym osób niepełnosprawnych, lecz wypracowanie modelu integracji społecznej i zawodowej, który po potwierdzeniu jego skuteczności będzie mógł być wdrażany na szeroką skalę.

W 2007 roku rozpoczęto także realizację zadań z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL), współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego na okres programowania 2007-2013. Przyjęta w nowym okresie programowania logika działania EFS w Polsce zakłada podział działań na te związane ze wsparciem dla struktur i systemów, które są realizowane na poziomie centralnym, w celu poprawy m.in. funkcjonowania instytucji rynku pracy oraz na związane bezpośrednio ze wsparciem dla osób - realizowane na poziomie regionalnym. Jest to logika zgodna z przyjętym w Unii Europejskiej hasłem regionalizacji, czyli zwiększeniem kompetencji regionów. Założono, że dzięki takiemu podziałowi działań wsparcie będzie bardziej dostępne dla beneficjentów ostatecznych.

Dążąc do efektywnego rozwoju zasobów ludzkich, PO KL koncentruje się głównie na wsparciu obszarów zatrudnienia i integracji społecznej.

Na poziomie regionalnym podejmowane są przede wszystkim działania zmierzające do ułatwienia dostępu do rynku pracy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym oraz rozwijania instytucji ekonomii społecznej. Głównymi beneficjentami pomocy w regionach są instytucje pomocy społecznej oraz instytucje rynku pracy. Wsparcie dzięki projektom przez nie realizowanym uzyskują osoby korzystające z pomocy społecznej, które nie pracują i są w wieku aktywności zawodowej, w tym m.in. osoby niepełnosprawne, wśród których grupa osób z zaburzeniami psychicznymi została potraktowana priorytetowo. Jednocześnie osoby niepełnosprawne, poza działaniami skierowanymi bezpośrednio do nich, mogą być objęte interwencją w ramach innych operacji przewidzianych do realizacji w PO KL, adresowanych np. do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, młodych, kobiet.

Wsparcie dla osób niepełnosprawnych na poziomie centralnym zostało przewidziane w ramach Priorytetu I „Ogólnopolskie programy integracji i aktywizacji zawodowej”, w Poddziałaniu 1.3.6 PO KL, dla którego Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jest beneficjentem systemowym. Dotyczy ono realizacji projektów ponadregionalnych i ogólnopolskich w zakresie m.in. ekspertyz i badań dotyczących diagnozy potrzeb, efektywności form wsparcia wobec osób niepełnosprawnych oraz projektów aktywizacji zawodowej i integracji społecznej. Jako beneficjentów pomocy wskazano grupy osób z rzadko występującymi niepełnosprawnościami oraz niektórymi niepełnosprawnościami sprzężonymi, a także ich najbliższe otoczenie i rodziny.

Przewidziane do realizacji projekty skierowane są do osób niepełnosprawnych, które cechuje wysoki wskaźnik bierności zawodowej, a ograniczenia wynikające z niepełnosprawności utrudniają lub uniemożliwiają podjęcie zatrudnienia w tradycyjnym systemie organizacji pracy. Realizowane projekty pozwolą na rozwijanie samodzielności oraz aktywności samych osób niepełnosprawnych. Ich celem będzie wspieranie osób niepełnosprawnych w szybkim powrocie, wchodzeniu i funkcjonowaniu na rynku pracy poprzez świadczenie (w ramach indywidualnych programów rehabilitacji) wszechstronnego wsparcia takiego jak np. poradnictwo, doradztwo, szkolenia wsparcie psychologiczne oraz wyposażenie m.in. w sprzęt umożliwiający przełamywanie indywidualnych barier

funkcjonalnych. Instrumentem przyczyniającym się do wyrównania szans tej grupy beneficjentów wsparcia będzie cross - financing, ukierunkowany między innymi na dostosowywanie pomieszczeń i miejsc pracy dla potrzeb osób niepełnosprawnych.

Podobnie jak w latach ubiegłych, w roku 2007 część środków Funduszu przeznaczono na realizację programów służących zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych (delegacja ustawowa wynikająca z art.47 ust. 1, pkt 4) oraz w formie programu realizowane było zadanie wynikające z art. 47 ust.1 pkt 1 dotyczące działań wyrównujących różnice między regionami, w szczególności w jednostkach samorządu terytorialnego, na terenie których stopa bezrobocia jest wyższa niż 110 % średniej stopy bezrobocia w kraju lub nie utworzono warsztatu terapii zajęciowej albo zakładu aktywności zawodowej („Program wyrównywania różnic między regionami” – obszar C).

Ze względu na to, że główny kierunek polityki w zakresie aktywizacji osób niepełnosprawnych skierowany jest obecnie na zwiększenie zatrudnienia, w tym na otwartym rynku pracy, programy PFRON są jednym ze sposobów przygotowania osób niepełnosprawnych do konkurowania na tym rynku, poprzez umożliwienie im zdobycia wysokich kwalifikacji zawodowych. Należy uznać, że programy skierowane do indywidualnych osób niepełnosprawnych oraz programy umożliwiające edukację osób niepełnosprawnych, spełniają bardzo ważną rolę w rehabilitacji i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych. W roku 2007 realizowane były m.in. programy:

- „Komputer dla Homera 2003”, którego celem była pomoc finansowa dla osób niewidomych i niedowidzących w zakupie nowoczesnego, podstawowego oraz specjalistycznego sprzętu komputerowego i elektronicznego wraz z odpowiednim oprzyrządowaniem, umożliwiającego zatrudnienie i samodzielną pracę, naukę oraz zdobycie wiedzy i umiejętności pozwalających na usamodzielnienie się. W ramach programu finansowane były również szkolenia komputerowe w zakresie podstawowej obsługi nabytego w ramach programu sprzętu komputerowego i oprogramowania. Na szkolenia w zakresie obsługi komputera dla 607 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz 530 dorosłych osób niepełnosprawnych Biuro Funduszu w ramach programu wypłaciło łącznie 628 651,76 zł. Oddziały PFRON na dofinansowania w ramach programu wydatkowały środki w łącznej kwocie 39 817 920 zł, udzielając wsparcia finansowego dla 10 941 osób niepełnosprawnych, w tym dla 3 038 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

- „Student – kształcenie ustawiczne osób niepełnosprawnych” był programem realizowanym przez Oddziały Funduszu, którego celem było przygotowanie osób niepełnosprawnych, poprzez stałe podwyższanie kwalifikacji, do rywalizacji o zatrudnienie na otwartym rynku pracy. Program powinien stworzyć warunki mobilizujące osoby niepełnosprawne do kształcenia ustawicznego. Oprócz bezpośredniej pomocy dla adresatów programu, jego celem ogólnospołecznym było także przełamanie uprzedzeń pracodawców w stosunku do osób niepełnosprawnych oraz unaocznienie osobom niepełnosprawnym, iż sukces zawodowy i życiowy, dzięki nauce będzie możliwy mimo niepełnosprawności. Oddziały PFRON w ramach programu zrealizowały wypłaty dla 11 418 osób, które uczyły się w 2 277 uczelniach wyższych i szkołach podyplomowych w całym kraju. Wypłacone w Oddziałach środki zamknęły się łącznie w kwocie 33 748 071,52 zł.

Ponadto w 2007 roku Prezes Zarządu PFRON przyznał 61 stypendiów specjalnych dla studentów posiadających szczególne osiągnięcia w nauce, łącznie w kwocie 237 584,00 zł.

- „Junior - program aktywizacji zawodowej absolwentów niepełnosprawnych” stanowił uzupełnienie działań realizowanych przez urzędy pracy w ramach kolejnych edycji Krajowego Programu Aktywizacji Zawodowej Absolwentów „Pierwsza Praca”. Celem programu było umożliwienie wejścia w życie zawodowe (odbycie stażu, zdobycie

zatrudnienia) młodym osobom niepełnosprawnym. Uczestnictwo w programie zwiększyło możliwości zawodowe bezrobotnych absolwentów oraz stworzyło szansę zatrudnienia i zdobycie doświadczenia zawodowego w ramach odbywanego stażu. Program ułatwił także jego uczestnikom skuteczne zaprezentowanie się ewentualnemu przyszłemu pracodawcy. W programie uczestniczyło 45 powiatów, 309 absolwentów niepełnosprawnych ukończyło staż u pracodawcy, natomiast 158 osób uzyskało zatrudnienie w ciągu 6 miesięcy po odbyciu stażu. Oddziały wypłaciły na realizację programu w 2007r. 1 555 422,27 zł.

- „Osoby niepełnosprawne w służbie publicznej”, którego celem była aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych bezrobotnych lub poszukujących pracy. Program przyczynia się do zainicjowania lub wsparcia działań prowadzonych przez instytucje wykonujące zadania z zakresu administracji publicznej na rzecz osób niepełnosprawnych oraz pozwoli na zatrudnienie, na stanowiskach związanych w szczególności z obsługą baz danych oraz obsługą recepcyjną, osób niepełnosprawnych, dając tym osobom gwarancję stabilnego zatrudnienia. Jednostki samorządu terytorialnego (samorząd gminny, samorząd powiatowy lub samorząd województwa) mogły występować do PFRON z wnioskiem w sprawie wyposażenia nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych. Oddziały na dofinansowanie w ramach programu wydatkowały w 2007 roku środki w wysokości 7 739 598,37 zł, z tego dla jednostek sektora finansów publicznych 3 804 tys. zł, dla jednostek sektora finansów publicznych 3 936 tys. zł. Na nowych stanowiskach pracy zostało zatrudnionych 712 osób niepełnosprawnych.

- „Program wyrównywania różnic między regionami – obszar C wyposażenie nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych”. W ramach 810 projektów samorządów powiatowych, realizowanych w 2007 r. przez przedsiębiorców z chronionego i otwartego rynku pracy, wypłacono ze środków PFRON 32 298 tys. zł na pokrycie części kosztów wyposażenia 1626 nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych.

Nowym programem na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, był wdrożony w roku 2007 program „Trener pracy – zatrudnienie wspomaganie osób niepełnosprawnych”, którego realizacja planowana jest do 2010 r. Adresaci programu to jednostki samorządu terytorialnego (gmina, powiat) oraz organizacje pozarządowe, zaś beneficjentami osoby niepełnosprawne, które ze względu na rodzaj i stopień niepełnosprawności mają trudności w znalezieniu zatrudnienia. Kluczową rolę w zatrudnieniu wspomaganym będzie pełnić trener pracy, który współpracując z doradcą zawodowym i psychologiem, wspierać będzie osobę niepełnosprawną w procesie zdobywania zatrudnienia, adaptacji w nowym miejscu pracy i utrzymaniu zatrudnienia. Wymiar i rodzaj wsparcia uzależniony jest od indywidualnych potrzeb osoby niepełnosprawnej. W roku 2007 dofinansowanie zostało udzielone 7 podmiotom (4 umowy podpisano z organizacjami pozarządowymi i 3 z jednostkami samorządu) na łączną kwotę 77 tys. zł.

6. Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględniania tych kosztów w systemie podatkowym

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.) traktuje niepełnosprawność jako jeden z powodów uzasadniających udzielanie pomocy społecznej w postaci przyznania świadczeń z pomocy społecznej. Pomoc ta może mieć postać świadczeń pieniężnych i niepieniężnych.

Jedną z najważniejszych form wsparcia w postaci świadczeń niepieniężnych, udzielaną osobom niepełnosprawnym stanowią usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, które obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację, a także pomoc w załatwianiu spraw urzędowych i uzyskaniu zatrudnienia oraz rehabilitację fizyczną i usprawnianie zaburzonych funkcji organizmu w zakresie nieobjętym przepisami *ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2135, z późn. zm.)*.

Osoby niepełnosprawne mogą uzyskać pomoc w ramach pracy socjalnej polegającej na udzieleniu wsparcia tym osobom i ich rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności funkcjonowania w społeczeństwie i integracji ze środowiskiem. Pomoc ta jest realizowana m.in. w ramach kontaktów interpersonalnych między pracownikiem socjalnym a osobami wspomaganymi oraz obejmuje współpracę i koordynację działań instytucji i organizacji.

Inną istotną z punktu widzenia osób niepełnosprawnych niepieniężną formą wsparcia tej grupy osób są mieszkania chronione będące formą pomocy środowiskowej zapewniającą odpowiednie wsparcie w środowisku i umożliwiającą samodzielne życie osobie, która m.in. ze względu na niepełnosprawność nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez dom pomocy społecznej, a usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania są niewystarczające lub niemożliwe do realizacji.

Drugą formą pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym jest grupa świadczeń pieniężnych, do których zalicza się: zasiłki, pożyczkę, inne formy pomocy pieniężnej i świadczenia pieniężnego określonego w *ustawie o pomocy społecznej* (art. 36).

Zgodnie z art. 37 ww. ustawy, świadczenie w formie zasiłku stałego przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Z kolei zgodnie z art. 38 ustawy o pomocy społecznej zasiłek okresowy przysługuje m.in. ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność.

W roku 2007 ogólna liczba rodzin, którym decyzją przyznano świadczenie pomocy społecznej wynosiła 1 446 244, z czego 411 540 rodzin to rodziny z osobą niepełnosprawną (tj. ok. 28% ogólnej liczby rodzin, którym decyzją przyznano świadczenie pomocy społecznej). W roku 2007 liczba osób, którym decyzją przyznano pomoc w formie zasiłku okresowego wynosiła 552 604, w tym pomocy w tej formie z powodu niepełnosprawności udzielono 59 935 osobom, tj. 11% ogólnej liczby osób, które otrzymały pomoc w tej formie. Średnia miesięczna kwota wydatków na pomoc w tej formie ze środków własnych gmin wynosiła 174,50 zł, podczas gdy pomoc w tej formie udzielona osobom niepełnosprawnym związana była z wydatkami na poziomie 124,10 zł.

Istotną formę wsparcia osób niepełnosprawnych stanowią świadczenia przyznawane w oparciu o przepisy *ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992, z późn. zm.)*.

Podstawową grupę świadczeń kierowanych do osób niepełnosprawnych stanowią:

1. Dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, który przysługuje matce lub ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka, a także osobie uczącej się na pokrycie zwiększonych wydatków związanych z rehabilitacją lub kształceniem dziecka w wieku:

- 1) do ukończenia 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności;
- 2) powyżej 16 roku życia do ukończenia 24 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Dodatek przysługuje miesięcznie w wysokości (od 1 września 2006 r.):

- 1) 60,00 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia;
- 2) 80,00 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

Szacuje się, że w 2007 r. z ww. dodatku skorzystało około 218,5 tys. dzieci niepełnosprawnych (w roku 2006 ok. 230 tys.), z czego około 35,8 tys. otrzymywało dodatek w wysokości 60 zł miesięcznie (dzieci w wieku 0-5 lat), natomiast pozostałe 182,7 tys. – w kwocie 80 zł miesięcznie (dzieci w wieku 6-24 lat). Wydatki z budżetu państwa na ten cel wyniosły w 2007 r. około 218,5 mln zł (dla porównania w roku 2006 było to o ok. 11,5 mln zł więcej).

2. Zasiłek pielęgnacyjny, przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia osobie niepełnosprawnej opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje także osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia. Wysokość zasiłku pielęgnacyjnego wynosi 153,00 zł miesięcznie (od 1 września 2006 r.).

W 2007 roku z zasiłków pielęgnacyjnych korzystało około 727,8 tys. osób ogółem w tym niepełnosprawne osoby w wieku do 75 lat – (szacunkowo) ok. 580 tys., a wydatki z budżetu państwa na ten cel wyniosły ok. 1 065,0 mln. Dla porównania w roku 2006 z zasiłków pielęgnacyjnych korzystało około 676, 1 tys. osób, a wydatki z budżetu państwa na ten cel 1 209,5 mln zł.

3. Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością opieki nad dzieckiem przysługuje matce lub ojcu dziecka albo opiekunowi faktycznemu dziecka, jeżeli nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad dzieckiem legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 583,00 zł. Świadczenia pielęgnacyjne nie przysługują, jeżeli:

- 1) osoba sprawująca opiekę ma ustalone prawo do emerytury, renty, renty socjalnej, zasiłku stałego, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego,
- 2) osoba wymagająca opieki:

- a) pozostaje w związku małżeńskim,
- b) została umieszczona w rodzinie zastępczej albo w związku z koniecznością kształcenia, rewalidacji lub rehabilitacji, w placówce zapewniającej całodobową opiekę przez co najmniej 5 dni w tygodniu z wyjątkiem zakładów opieki zdrowotnej,
- 3) osoba w rodzinie ma ustalone prawo do wcześniejszej emerytury na to dziecko,
- 4) osoba w rodzinie ma ustalone prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego, albo do świadczenia pielęgnacyjnego na to lub na inne dziecko w rodzinie.

Wysokość świadczenia pielęgnacyjnego wynosi 420,00 zł miesięcznie. W 2007 roku ze świadczenia pielęgnacyjnego skorzystało 70,3 tys. osób, a wydatki na ten cel wyniosły 349,4 mln zł. Dla porównania w 2006 roku ze świadczenia pielęgnacyjnego korzystało 71,5 tys. osób, a wydatki na ten cel wyniosły 357,4 mln zł.

Na gruncie tej ustawy niepełnosprawność jest nie tylko okolicznością, która warunkuje możliwość uzyskania świadczeń, ale która również oddziałuje na samą wysokość tych świadczeń. W sytuacji, gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności, prawo do zasiłku rodzinnego przysługuje wówczas, gdy dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 583,00 zł (w przypadku pozostałych osób 504,00 zł). W oparciu o tę samą zasadę ukształtowane jest także prawo do dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka. W sytuacji dziecka legitymującego się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności kwotę dodatku zwiększa się o 80,00 zł na dziecko, nie więcej niż o 160,00 zł na wszystkie dzieci (podstawowa wysokość dodatku wynosi 170,00 zł na dziecko i nie więcej niż 340,00 zł na wszystkie dzieci).

Kolejnym świadczeniem, z którego w roku 2007 korzystały osoby niepełnosprawne, zawierającym preferencyjne kwoty dla tych osób, była zaliczka alimentacyjna. Zaliczka - na podstawie przepisów *ustawy z dnia 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz. U. Nr 86, poz. 732, z późn. zm.)* - przysługuje osobom uprawnionych do świadczenia alimentacyjnego na podstawie tytułu wykonawczego, którego egzekucja jest bezskuteczna, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty 583,00 zł netto. W przypadku osób niepełnosprawnych kwota zaliczki alimentacyjnej jest wyższa o 80 zł lub 50 zł, niż w przypadku pozostałych osób.

Zaliczka przysługuje do wysokości świadczenia alimentacyjnego, nie więcej jednak niż:

- 1) w przypadku, gdy w rodzinie jest jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki - 250,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 170 zł),
- 2) w przypadku, gdy w rodzinie są trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki - 170,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 120 zł).

W przypadku, gdy dochód rodziny nie przekracza 50 % kwoty 583 zł (291,50 zł netto na osobę) kwotę zaliczki zwiększa się do:

- 1) w przypadku, gdy w rodzinie jest jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki - 380,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 300 zł),
- 2) w przypadku gdy w rodzinie są trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki - 300,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 250,00 zł).

Inną formę wsparcia osób niepełnosprawnych stanowi świadczenie w postaci renty socjalnej. Zgodnie z przepisami *ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268, z późn. zm.)* przysługuje ono osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało przed ukończeniem 18 roku życia, albo w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej - przed ukończeniem 25 roku życia, lub też w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej. Ustalenia całkowitej niezdolności do pracy dokonuje lekarz orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na zasadach i w trybie określonym w *ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353, z późn. zm.)*. Wysokość renty socjalnej wynosi 84 % kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Z danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wynika, iż w roku 2007 rentę socjalną pobierało około 238 tys. osób, co oznacza, że liczba świadczeniobiorców utrzymuje się na podobnym poziomie w stosunku do lat poprzednich, w 2006 rentę socjalną pobierało 236,2 (w roku 2005 rentę pobierało 238,4 tys. osób). Wydatki z tytułu wypłaty tego świadczenia w roku w 2007 – 1 442 918 a w 2006 wyniosły 1 424 286,2 tys. zł (dla porównania w roku 2005 – 1 367 524,2 tys. zł).

Uwzględnienie zwiększonych kosztów, wynikających z niepełnosprawności gwarantują w systemie podatkowym dwa rozwiązania: zwolnienia podatkowe oraz możliwość korzystania z odliczeń od dochodu.

W przypadku osób niepełnosprawnych wolne od podatku dochodowego są w oparciu o przepis art. 21 ust. 1 pkt 27 *ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176, z późn. zm.)*, otrzymywane zgodnie z odrębnymi przepisami świadczenia na rehabilitację zawodową, społeczną i leczniczą osób niepełnosprawnych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz z zakładowych funduszy rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

Podatnicy będący osobami niepełnosprawnymi lub mający na utrzymaniu osoby niepełnosprawne mogą, podobnie jak w 2006 r., odliczyć od dochodu wydatki na cele rehabilitacyjne oraz wydatki związane z ułatwieniem wykonywania czynności życiowych. Katalog tych wydatków obejmuje wydatki poniesione na:

- 1) adaptację i wyposażenie mieszkań oraz budynków mieszkalnych stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 2) przystosowanie pojazdów mechanicznych do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 3) zakup i naprawę indywidualnego sprzętu, urządzeń i narzędzi technicznych niezbędnych w rehabilitacji oraz ułatwiających wykonywanie czynności życiowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności, z wyjątkiem sprzętu gospodarstwa domowego,
- 4) zakup wydawnictw i materiałów (pomocy) szkoleniowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 5) odpłatność za pobyt na turnusie rehabilitacyjnym,
- 6) odpłatność za pobyt na leczeniu w zakładzie leczenia uzdrowiskowego, za pobyt w zakładzie rehabilitacji leczniczej, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych oraz odpłatność za zabiegi rehabilitacyjne,
- 7) opłacenie przewodników osób niewidomych I lub II grupy inwalidztwa oraz osób z niepełnosprawnością narządu ruchu zaliczonych do I grupy inwalidztwa, w kwocie nie przekraczającej w roku podatkowym 2 280 zł,
- 8) utrzymanie przez osoby niewidome, o których mowa w pkt 7, psa przewodnika – w wysokości nie przekraczającej w roku podatkowym kwoty określonej w pkt 7,
- 9) opiekę pielęgniarstwa w domu nad osobą niepełnosprawną w okresie przewlekłej choroby uniemożliwiającej poruszanie się oraz usługi opiekuńcze świadczone dla osób niepełnosprawnych zaliczonych do I grupy inwalidztwa,
- 10) opłacenie tłumacza języka migowego,

- 11) kolonie i obozy dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz dzieci osób niepełnosprawnych, które nie ukończyły 25 roku życia,
- 12) leki - w wysokości stanowiącej różnicę pomiędzy faktycznie poniesionymi wydatkami w danym miesiącu a kwotą 100 zł, jeśli lekarz specjalista stwierdzi, że osoba niepełnosprawna powinna stosować określone leki (stałe lub czasowo),
- 13) odpłatny, konieczny przewóz na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne:
  - a) osoby niepełnosprawnej - karetką transportu sanitarnego,
  - b) osoby niepełnosprawnej, zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa, oraz dzieci niepełnosprawnych do lat 16 - również innymi środkami transportu niż wymienione w lit. a),
- 14) używanie samochodu osobowego, stanowiącego własność (współwłasność) osoby niepełnosprawnej zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa lub podatnika mającego na utrzymaniu osobę niepełnosprawną zaliczoną do I lub II grupy inwalidztwa albo dzieci niepełnosprawne, które nie ukończyły 16 roku życia, dla potrzeb związanych z koniecznym przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne - w wysokości nieprzekraczającej w roku podatkowym kwoty 2 280 zł,
- 15) odpłatne przejazdy środkami transportu publicznego związane z pobytem:
  - a) na turnusie rehabilitacyjnym,
  - b) w zakładach, o których mowa w pkt 6,
  - c) na koloniach i obozach dla dzieci i młodzieży, o których mowa w pkt 11.

Wydatki podlegają odliczeniu od dochodu, jeżeli nie zostały sfinansowane (dofinansowane) ze środków zakładowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych lub ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia, zakładowego funduszu świadczeń socjalnych albo nie zostały zwrócone podatnikowi w jakiegokolwiek formie. W przypadku, gdy wydatki były częściowo sfinansowane (dofinansowane) z tych funduszy (środków), odliczeniu podlega różnica pomiędzy poniesionymi wydatkami a kwotą sfinansowaną (dofinansowaną) z tych funduszy (środków) lub zwróconą w jakiegokolwiek formie.

Wydatki na cele rehabilitacyjne mogą także zostać odliczone od przychodu na podstawie przepisów *ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz. U. z 1998 r. Nr 144, poz. 930, z późn. zm.)*, pod warunkiem, że nie zostały odliczone od dochodu lub nie zostały zaliczone do kosztów uzyskania przychodów na podstawie przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych.

7. Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych

W świetle przepisów *ustawy o rehabilitacji (...)* - rehabilitacja społeczna ma na celu umożliwianie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym. Jej realizacja odbywa się między innymi poprzez likwidację barier, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępie do informacji. Katalog barier ma tutaj charakter przykładowy, co oznacza, iż w *ustawie o rehabilitacji (...)* nie zostały określone w sposób wyczerpujący wszystkie ograniczenia funkcjonalne, jakie niesie ze sobą niepełnosprawność. Natomiast w sposób wyczerpujący wskazana została lista barier podlegających likwidacji przy wykorzystaniu środków PFRON za pośrednictwem dofinansowania udzielanego przez samorządy powiatowe. Samorząd powiatowy dofinansowuje z tych środków likwidację barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych. Zasady ubiegania się o dofinansowanie likwidacji przedmiotowych barier regulują przepisy *rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 96, poz. 861, z późn. zm.)*. Określają one m.in. maksymalną wysokość dofinansowania likwidacji barier ze środków Funduszu, która wynosi do 80% kosztów przedsięwzięcia, nie więcej jednak niż do wysokości piętnastokrotności przeciętnego wynagrodzenia¹⁸.

W roku 2007 osoby niepełnosprawne ubiegające się o dofinansowanie złożyły 59 466 wniosków na łączną kwotę 332 731 306,00 zł (dla porównania w roku 2006 złożono 53 946 wniosków na kwotę 292 339 843 zł). Starostowie podpisali 34 114 umów o wartości 137 395 158,00 zł. Beneficjentom zostały wypłacone środki w kwocie 130 805 158,00 zł z tytułu realizacji 33 600 umów (dla porównania w roku 2006 odpowiednio 128 635 609 zł i 35 962 umów), z tego:

- na likwidację barier architektonicznych średnie dofinansowanie na osobę wyniosło 7 551 zł,
- na likwidację barier w komunikowaniu się średnie dofinansowanie na osobę wyniosło 2 031 zł,
- na likwidację barier technicznych średnie dofinansowanie na osobę wyniosło 2 094 zł.

Ze środków Funduszu na dofinansowanie likwidacji barier funkcjonalnych skorzystało:

- 25 993 dorosłe osoby niepełnosprawne
- 7 607 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej

33% osób, które skorzystały z tego wsparcia, to mieszkańcy wsi.

W realizacji tego zadania w stosunku do roku 2006 r. nastąpił wzrost o 2% w odniesieniu do kwoty wykorzystanych środków oraz spadek o 6% w odniesieniu do liczby beneficjentów.

---

¹⁸ W 2007 r. prowadzono prace nad zmianą rozporządzenia. Zmiany rozporządzenia zostały ogłoszone w Dz. U. z 2008 r. Nr 3, poz.15. W zakresie likwidacji barier funkcjonalnych zmieniono warunek odnoszący się do terminu w jakim osoba niepełnosprawna mogła ubiegać się o likwidację barier architektonicznych. W związku z dużymi kosztami likwidacji tych barier i sygnalizowanym brakiem środków finansowych wnioskodawców uniemożliwiającym jednorazową likwidację barier architektonicznych zrezygnowano z trzyletniego ograniczenia udzielenia dofinansowania.

Tabela 16. Wykorzystanie środków w 2007 r. na likwidację barier funkcjonalnych na rzecz indywidualnych osób niepełnosprawnych przez powiaty

	Dofinansowanie likwidacji barier							
	architektonicznych		w komunikowaniu się		technicznych		razem	
	liczba osób	kwota dofinansowania	liczba osób	kwota dofinansowania	liczba osób	kwota dofinansowania	liczba osób	kwota dofinansowania
Ogółem	11 252	84 965 552	15 227	30 928 185	7 121	14 911 421	33 600	130 805 158

Ponieważ ograniczenia funkcjonalne, jakie niesie ze sobą niepełnosprawność, stanowią zasadniczą barierę, często niemożliwą do samodzielnego pokonania – dlatego tak ważne są wszelkie działania mające na celu zniesienie tych ograniczeń, w tym działania zmierzające do zapewnienia dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej, swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu oraz ułatwiającej komunikację międzyludzką¹⁹. Stanowią bowiem klucz do rozwiązania wielu problemów, które osoby niepełnosprawne napotykają w codziennej egzystencji. Elementem realizacji tej strategii są działania podejmowane przez samorząd województwa, do zadań którego należy dofinansowanie robót budowlanych dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, z wyjątkiem rozbiórki tych obiektów (art. 35 ust. 1 pkt 5 *ustawy o rehabilitacji (...)*). Szczegółowe zasady przyznawania dofinansowania w tym zakresie określają przepisy *rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 6 sierpnia 2004 r. w sprawie określenia zadań samorządu województwa, które mogą być dofinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 187, poz. 1940, z późn. zm.)*. Zmiany tego rozporządzenia zostały ogłoszone w Dz.U. z 2007 r. Nr 230, poz. 1696 i dotyczyły m.in.:

- 1) Umożliwienia ubiegania się tego samego podmiotu o dofinansowanie robót budowlanych w różnych obiektach w celu objęcia pomocą w większym zakresie podmiotów wykazujących się większą prężnością w działaniach na rzecz rehabilitacji osób niepełnosprawnych i bardziej złożoną strukturą organizacyjną. Poprzednie rozwiązania ograniczały możliwość dofinansowania jednego podmiotu, nawet jeżeli dysponował on wieloma obiektami służącymi rehabilitacji, które wymagały robót budowlanych, lub wnioskujący był zainteresowany budową kolejnego obiektu.
- 2) Umożliwienia marszałkowi województwa podpisywania umów na okres dłuższy niż 1 rok budżetowy z podmiotami prowadzącymi roboty budowlane w obiektach służących rehabilitacji. Celem zmiany było stworzenia szansy na zabezpieczenie środków finansowych na wykonanie całości prac (np. budowa obiektu), które w przeważającej większości przypadków trwają dłużej niż 1 rok budżetowy, poprzez możliwość zawierania przez samorząd województwa umów na dofinansowanie ze środków PFRON przekazanych według algorytmu na okres umożliwiający zakończenie procesu inwestycyjnego.

W roku 2007 do marszałków województw wpłynęły 484 wnioski na kwotę 186 968 323,00 zł. Zawartych zostało 196 umów na łączną kwotę 53 253 463,00 zł (w roku 2006 odpowiednio: 538 wnioski na kwotę 227 153 425 zł; zawarto 219 umowy na kwotę 52 248 311 zł). Ostatecznie w roku 2007 w ramach 201 umów wypłacono kwotę 51 087 171,00 zł (spadek o 0,14% w porównaniu z rokiem 2006), średnie wypłacone dofinansowanie inwestycji wyniosło 254 165,00 zł i było wyższe o 2,3% w stosunku do wypłaconego w roku poprzednim w wysokości 248 333,00 zł.

¹⁹ Wyniki badania na temat dostępności budynków administracji rządowej i urzędów centralnych dla osób niepełnosprawnych zostały omówione we wstępie niniejszej *Informacji (...)*.

Inną formę pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym na likwidację barier funkcjonalnych, uzupełniającą działania ustawowe jednostek samorządu terytorialnego, stanowiły programy celowe realizowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Wśród tych programów na szczególną uwagę zasługują programy: „Komputer dla Homera 2003”, „Pegaz 2003”, „Edukacja”, a także „Pitagoras” oraz „Program Wyrównywania Różnic Między Regionami”.

Osoby niewidome i niedowidzące korzystały z programu „Komputer dla Homera 2003”.

W ramach programu „Komputer dla Homera 2003 - program pomocy w zakupie sprzętu elektronicznego oraz oprogramowania umożliwiającego rehabilitację zawodową i społeczną osób niewidomych i niedowidzących”²⁰ wydatkowano ogółem w 2007 r. kwotę 40 447 tys. zł. Biuro Funduszu w ramach programu wypłaciło łącznie 629 tys. zł na finansowanie kosztów szkolenia osób niepełnosprawnych w zakresie obsługi sprzętu komputerowego. Przeszkolono 1 137 osób, w tym 607 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz 530 dorosłych osób niepełnosprawnych.

Oddziały PFRON na dofinansowania w ramach programu wydatkowały środki w łącznej kwocie 39 817 920,17 zł (w roku 2006 – 39 098 279,86 zł). Oddziały w ramach programu zrealizowały wypłaty dla 10 941 osób, z tego dla 7 903 osób pełnoletnich i 3 038 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

Kolejnym programem adresowanym do osób niepełnosprawnych był program „Pegaz 2003” składający się z trzech modułów:

Moduł pomocy w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się, który obejmował:

Obszar A – pomoc w zakupie/zakupie i montażu oprzyrządowania do samochodu,

Obszar B – pomoc w zakupie sprzętu komputerowego,

Obszar C – pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym.

Moduł pomocy w dofinansowaniu przedsięwzięć realizowanych w ramach programu Stowarzyszenia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Joni i Przyjaciele Polska, pt. „Wózki dla Polski”.

Moduł pomocy w dofinansowaniu likwidacji barier transportowych osób niepełnosprawnych – uczestników warsztatów terapii zajęciowej.

Cele jakie zostały postawione przed programem „Pegaz 2003” to m.in. umożliwienie swobodnego porozumiewania się oraz poruszania i przemieszczania się poprzez likwidację barier w komunikowaniu się i transportowych utrudniających lub uniemożliwiających funkcjonowanie w życiu społecznym i zawodowym.

W 2007 r. udzielono dofinansowań we wszystkich trzech modułach na kwotę 87 109 tys. zł, z tego:

- w ramach modułu pomocy w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się – 8 693 osoby otrzymały dofinansowanie na kwotę 81 498 tys. zł (w roku 2006 – 58 754 661,91 zł),
- w ramach modułu pomocy w dofinansowaniu przedsięwzięć realizowanych w ramach programu Stowarzyszenia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Joni i Przyjaciele Polska, pt. „Wózki dla Polski” – kwotę 24 tys. zł (w roku 2006 – 19 226,21zł),
- w ramach modułu pomocy w dofinansowaniu likwidacji barier transportowych osób niepełnosprawnych uczestników warsztatów terapii zajęciowej – kwotę 5 586 548,45 zł, która umożliwiła zakup 35 mikrobusów i 16 autobusów.

Niepełnosprawne dzieci i młodzież mogły w roku 2007 korzystać z pomocy w dostępie do nauki w ramach programu „Edukacja”. Pomoc udzielana była w czterech obszarach:

Obszar A – wyposażenie bazy dydaktycznej i rehabilitacyjnej placówek specjalnych,

Obszar B – wyposażenie lub doposażenie infrastruktury socjalno-bytowej placówek

---

²⁰ Cele programu zostały opisane na str. 44 *Informacji (...)*.

specjalnych zapewniających całodobową opiekę dzieciom i młodzieży niepełnosprawnym,
Obszar C – likwidacja barier architektonicznych, urbanistycznych i w komunikowaniu się na terenie placówek specjalnych,

Obszar D – likwidacja barier transportowych utrudniających lub uniemożliwiających naukę niepełnosprawnym uczniom i wychowankom.

Oddziały Funduszu na realizację zadań objętych programem wykorzystwały w roku 2007 kwotę w wysokości 55 919 tys. zł (dla porównania w roku 2006 – 58 310 703 zł), w tym w ramach:

Obszaru A – 23 866 501,13 zł,

Obszaru B – 9 428 737,13 zł,

Obszaru C – 13 981 637,25 zł,

Obszaru D – 8 641 594,42 zł.

Niesłyszący i niedosłyszący studenci oraz uczestnicy kursów przygotowawczych do szkół wyższych w zależności od potrzeb mogli wzorem lat poprzednich korzystać w roku 2007, w ramach programu „Pitagoras”, z pomocy tłumaczy migowych oraz możliwości wykorzystania w trakcie zajęć i egzaminów elektronicznych urządzeń wspomagających słyszenie. W ramach programu realizowane były również przedsięwzięcia służące zapewnieniu wszystkim osobom niedosłyszącym dostępu do dóbr kultury w ramach instytucji kultury. Oddziały Funduszu na dofinansowanie programu wykorzystwały w roku 2007 środki w wysokości 2 156 tys. zł, (w roku 2006 – 3 606 978 zł).

W roku 2007 likwidacja barier funkcjonalnych następowała również poprzez działania podejmowane w ramach „Programu Wyrównywania Różnic Między Regionami”. Pomoc udzielana była w pięciu obszarach. Likwidacja barier funkcjonalnych następowała w ramach działań podejmowanych w obszarach B (likwidacja barier w zakładach opieki zdrowotnej i placówkach edukacyjnych w zakresie umożliwienia osobom niepełnosprawnym poruszania się i komunikowania) i D (likwidacja barier transportowych), jednak realizacja obszaru D w 2007 r. została zawieszona uchwałą Rady Nadzorczej nr 1/2007 z dnia 23 stycznia 2007 r.

Zarząd Funduszu w ramach Obszaru B przyznał limity środków na realizację projektów samorządów powiatowych w łącznej kwocie 1 295 656,45 zł, z tego wypłacono 1 218 tys. zł (w roku 2006 wypłacono kwotę 30 921 611,82 zł).

Beneficjentami tej pomocy były w Obszarze B podmioty, które utworzyły i prowadzą zakłady opieki zdrowotnej lub placówki edukacyjne.

W 2007 r. realizowany był pilotażowy program „Sprawny dojazd – pomoc w nabyciu przez osoby niepełnosprawne samochodu osobowego oraz w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B”. Celem programu jest wyrównanie szans osób niepełnosprawnych, będących adresatami programu, w dostępie do rehabilitacji zawodowej i społecznej poprzez likwidację barier transportowych. Program obejmuje dwa obszary:

- Obszar A - pomoc w zakupie samochodu osobowego lub oprzyrządowanego samochodu osobowego,
- Obszar B - pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B.

Oddziały PFRON w omawianym okresie na dofinansowania w ramach programu wydatkowały środki w łącznej kwocie 16 736 tys. zł (55,56% środków zaplanowanych).

W obszarze A, dotyczącym pomocy w zakupie samochodu, wypłaty zostały zrealizowane w następujący sposób:

- na dofinansowanie zakupu samochodu osobowego dla 197 pełnoletnich osób niepełnosprawnych wypłacono ogółem kwotę 2 631 911,58 zł,
- na dofinansowanie zakupu samochodu osobowego oprzyrządowanego dla 332 pełnoletnich osób niepełnosprawnych wypłacono ogółem kwotę 5 110 595,56 zł,
- na dofinansowanie pomocy w zakupie samochodu osobowego na potrzeby 595 dzieci niepełnosprawnych wypłacono ogółem kwotę 8 522 187,55 zł.

W obszarze B, dotyczącym pomocy w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B, wypłaty zrealizowano następująco :

- na dofinansowanie do kosztów kursów i egzaminów dla 481 pełnoletnich osób niepełnosprawnych wypłacono kwotę 401 423,09 zł,
- na dofinansowanie do pozostałych kosztów uzyskania prawa jazdy wypłacono 70 074,75 zł.

W ramach kompetencji Ministerstwa Infrastruktury w 2007 roku kontynuowano realizację dwóch programów współfinansowanych z funduszy europejskich: Sektorowy Program Operacyjny Transport na lata 2004-2006 oraz Strategia Wykorzystania Funduszu Spójności w latach 2004-2006.

Realizowane w ramach tych programów projekty inwestycyjne i modernizacyjne związane z transportem publicznym, mają spełniać wymogi przepisów *ustawy Prawo budowlane* oraz wydanych na jej podstawie rozporządzeń, które nakładają obowiązek uwzględniania w obiektach nowobudowanych i modernizowanych (dworce, stacje, przystanki) potrzeb osób niepełnosprawnych. Projekty modernizacji taboru kolejowego i taboru publicznego transportu miejskiego muszą uwzględniać standardy dostosowania pojazdu dla potrzeb pasażerów niepełnosprawnych.

W 2007 r. kontynuowano także prace nad dokumentem Polityka Transportowa Państwa 2007-2020. Jednym z celów tej polityki wyznaczono dostępność transportu dla osób niepełnosprawnych i o ograniczonej zdolności ruchowej. Osiągnięcie tego celu nastąpi w drodze zastosowania rozwiązań systemowych uwzględniających zarówno obszar planowania, wykonania jak i jakości usługi transportowej.

Zakończono prace nad programowaniem działań w zakresie transportu publicznego realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013. W ramach tych działań zgłaszane projekty muszą uwzględniać wymagania dla osób niepełnosprawnych analogiczne jak w w/w programach operacyjnych na lata 2004-2006.

W zakresie transportu samochodowego działania głównie dotyczyły wprowadzenia przepisów *rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 31 grudnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych pojazdów oraz zakresu ich niezbędnego wyposażenia (Dz.U. Nr 32, poz.262, z późn. zm.)*, zgodnie z którym autobus przewożący osoby niepełnosprawne powinien być zbudowany tak, aby istniała oznakowana przestrzeń dla pasażera niepełnosprawnego na wózku inwalidzkim umożliwiającą jego przewóz tyłem do kierunku jazdy oraz wyposażony w inne elementy umożliwiające i ułatwiające transport tej osoby.

W 2007 roku kontynuowano wzorem lat ubiegłych działania mające na celu dostosowanie placówek pocztowych do obsługi osób niepełnosprawnych, a także prowadzono działania kontrolne dotyczące m. in. dostępu do usług pocztowych dla osób niepełnosprawnych.

Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej (UKE), jako organ regulacyjny w dziedzinie rynku usług pocztowych w Polsce, jest uprawniony do kontroli przestrzegania przepisów, decyzji oraz postanowień z zakresu działalności pocztowej. Zgodnie z art. 63 ust. 2 *ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe (Dz. U. Nr 130, poz. 1188, z późn. zm.)* kontrola ta obejmuje m.in. przestrzeganie przez operatora świadczącego powszechne usługi pocztowe obowiązków dotyczących zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do świadczonych powszechnych usług pocztowych.

W 2007 r. kontroli poddano wybrane placówki pocztowe różnych klas, funkcjonujące na obszarze działania wszystkich delegatur UKE w poszczególnych województwach. Łącznie skontrolowano 325 placówek - 155 na obszarach miejskich (czyli ok. 4% wszystkich placówek miejskich w kraju) i 170 na obszarach wiejskich (3,7% ogółu placówek wiejskich w kraju). Stwierdzono, że najwyższy odsetek placówek posiada:

- dostępną informację dla osób niepełnosprawnych - 97,9%,
- prawidłowe i dogodne usytuowanie okienka - 90,4%,

- dostęp do nadawczej skrzynki pocztowej - 82,6%.

Natomiast najniższy poziom przystosowania występował w zakresie zapewnienia możliwości samodzielnego wjazdu osobom poruszającym się na wózku inwalidzkim (46,6% skontrolowanych placówek posiada takie przystosowanie). Kontrola placówek pocztowych wykazała istotne różnice w poziomie przystosowania do obsługi osób niepełnosprawnych pomiędzy placówkami funkcjonującymi w miastach i na terenach wiejskich. Największe dysproporcje zaobserwowano pod względem zapewnienia możliwości samodzielnego wjazdu osobom poruszającym się na wózku inwalidzkim (różnica 20% na korzyść placówek miejskich). Najmniej widoczna jest natomiast różnica w przystosowaniu placówek, jeśli chodzi o przyjmowanie przesyłek od osób niepełnosprawnych w miejscu ich zamieszkania (1% na korzyść placówek miejskich).

Podsumowując - przeprowadzona przez UKE w 2007 r. kontrola wykazała, że pomimo zauważalnej poprawy w stosunku do lat ubiegłych, w dalszym ciągu większość skontrolowanych obiektów nie spełnia w pełnym zakresie ustawowych wymogów odnośnie przystosowania placówek pocztowych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Wśród działań dotyczących poprawy dostępu do infrastruktury zaliczyć można także działania finansowane w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Transport. W ramach programu finansowane były działania związane z modernizacją/zakupem nowego taboru kolejowego oraz budową metra warszawskiego, przystosowanych do przewozu/obsługi osób niepełnosprawnych.

8. Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszystkich aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.

Rok 2007 nie przyniósł zmian o charakterze legislacyjnym w zakresie realizacji prawa do posiadania przez osoby niepełnosprawne samorządnej reprezentacji swego środowiska.

Organizacje pozarządowe współtworzące społeczeństwo obywatelskie wychodzą naprzeciw problemom i potrzebom nowoczesnego społeczeństwa. Spełniają także istotną rolę w procesie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, a zakres realizowanych przez nie zadań jest bardzo szeroki. Trudno jest określić dokładną liczbę organizacji pozarządowych zajmujących się problematyką niepełnosprawności. Krajowy Rejestr Sądowy rejestrujący między innymi stowarzyszenia, inne organizacje społeczne i zawodowe, fundacje oraz publiczne zakłady opieki zdrowotnej nie profiluje rejestrowanych przez siebie organizacji, a dodatkową trudnością w oszacowaniu tej liczby jest również to, że podmioty, które zakończyły działalność, nie mają obowiązku się z niego wyrejestrowywać.

W oparciu o zapisy *ustawy o rehabilitacji (...)*, regulujące zakres współpracy organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych z administracją publiczną, w roku 2007 odbyły się 3 posiedzenia Krajowej Rady Konsultacyjnej Osób Niepełnosprawnych, będącej organem opiniodawczo-doradczym Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych gdyż zakończyła się czteroletnia kadencja. Nowy skład Rady został powołany z dniem 28 września 2007 r. na kadencję obowiązującą od 1 października 2007 r. do 30 września 2011 roku. Z uwagi na zmiany w składzie Rządu oraz ogłoszenie przedterminowych wyborów pierwsze spotkanie nowo powołanej Rady nie odbyło się w ustawowym terminie (21 dni od dnia powołania).

Krajowa Rada Konsultacyjna stanowi jednocześnie forum współdziałania administracji rządowej i samorządowej z trzecim sektorem.

Formy i procedury współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych, zarówno w obszarze wymiany informacji, opiniowania działań rządu i samorządu określa także ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.). W skład Rady Działalności Pożytku Publicznego, powołanej na podstawie wspomnianej ustawy, będącej organem opiniodawczo-doradczym oraz pomocniczym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, wchodzi między innymi przedstawiciele organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Wzorem lat ubiegłych, w ramach współpracy oraz w celu realizacji prawa osób niepełnosprawnych do konsultowania wszelkich projektów aktów prawnych ich dotyczących - w myśl przepisów art. 19 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. *o związkach zawodowych* (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854, z późn. zm.) oraz art. 16 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. *o organizacjach pracodawców* (Dz. U. Nr 55, poz. 235, z późn. zm.), przeprowadzano konsultacje projektów aktów prawnych.

Doceniając rolę organizacji pozarządowych w procesie rehabilitacji osób niepełnosprawnych i uznając te organizacje za ważnego partnera w realizacji zadań określonych w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. W 2007 r. Rada Nadzorcza PFRON podjęła uchwałę o kontynuowaniu systematycznego wspierania finansowego ich działalności w ramach funkcjonowania Programu „Partner – wspieranie działań realizowanych przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych” do dnia 31 grudnia 2007 r. lub wejścia w życie znowelizowanego rozporządzenia ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, w sprawie zlecenia przez PFRON organizacjom pozarządowym oraz jednostkom samorządu terytorialnego zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej, społecznej i leczniczej. W wyniku decyzji podjętych przez Zarząd PFRON w 2007 r. zawarto w ramach ww. programu umowy, wspierając tym samym działalność organizacji pozarządowych działających na rzecz osób

niepełnosprawnych na łączną kwotę 98 794 tys. zł. W związku ze zmianami w art. 36 w *ustawie o rehabilitacji (...)*²¹, polegającymi na odesłaniu do trybu zlecenia fundacjom i organizacjom pozarządowym zadań, przyjętego w *ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.)*, wprowadzone zostały nowe zasady finansowania organizacji pozarządowych i fundacji. Tym samym zapewniono jednorodność procedur, jakie obowiązywać będą organizacje pozarządowe aplikujące o wsparcie realizowanych zadań na podstawie *ustawy o rehabilitacji (...)* i *ustawy o działalności pożytku publicznego (...)*. Nowe rozwiązania ułatwią pracę także samorządom wojewódzkim i powiatowym w zakresie zlecenia zadań.

W 2007 r. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zakończyło realizację *Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (FIO)*, mającego na celu pobudzanie oraz wspieranie rozwoju inicjatyw obywatelskich z udziałem sektora organizacji pozarządowych. W ramach obszaru *Zabezpieczenie społeczne* tego programu zostało wskazane Działanie 1.3. Integracja i aktywizacja osób niepełnosprawnych - działania ograniczające wykluczanie społeczne osób niepełnosprawnych, ze względu na ich funkcjonowanie w nieprzyjnym otoczeniu społecznym oraz trudną sytuację ekonomiczną. W roku 2007 w ramach tego działania zostały dofinansowane 84 projekty o łącznej wartości 3 498 993,20 zł.

---

²¹ Zmiany zostały wprowadzone *ustawą z dnia 15 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 115, poz. 791)*.

9. Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swoich zainteresowań i potrzeb.

Prawo to realizowane jest poprzez zapewnienie osobom niepełnosprawnym możliwości jak największego udziału w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce. Jak najlepsze warunki do pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w wielu obszarach życia społecznego są stwarzane na szczeblu administracji rządowej, samorządów powiatowych oraz poprzez działalność organizacji pozarządowych.

Ministerstwo Sportu i Turystyki zlecało realizację określonych zadań organizacjom pozarządowym. Środki z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej będące w dyspozycji Ministra Sportu są przekazywane na realizację programu rozwoju sportu osób niepełnosprawnych. W ramach w/w programu realizowane były następujące zadania:

1. Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w zajęciach sekcji sportowych i rekreacyjnych.
2. Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w imprezach rekreacyjno-sportowych.
3. Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w szkoleniu centralnym, zgrupowaniach i konsultacjach.
4. Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w igrzyskach paraolimpijskich, mistrzostwach świata i Europy i innych imprezach mistrzowskich rangi międzynarodowej i krajowej.
5. Realizacja poradnictwa i konsultacji medycznych oraz badań diagnostycznych sportowców niepełnosprawnych.
6. Prowadzenie zajęć sportowych dla osób niepełnosprawnych.
7. Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w letnich i zimowych obozach sportowych.
8. Szkolenie trenerów, instruktorów, fizjoterapeutów, klasyfikatorów i wolontariuszy sportu osób niepełnosprawnych.
9. Promocja sportu osób niepełnosprawnych.
10. Zakup sprzętu sportowego

W 2007 roku w zakresie sportu osób niepełnosprawnych zawarto 184 umowy na przekazanie środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej. Umowy były realizowane przez 62 organizacje. Zrealizowano 1 522 przedsięwzięcia z udziałem 84 623 osób niepełnosprawnych. W 2007 r. m. in. prowadzono także zajęcia sportowe dla osób niepełnosprawnych „Animator sportu osób niepełnosprawnych”. Ogółem w programie uczestniczyło 573 animatorów sportu osób niepełnosprawnych. W zajęciach wzięło udział 7 699 osób niepełnosprawnych. „Animator sportu osób niepełnosprawnych” był realizowany głównie w szkołach, klubach sportowych i ośrodkach szkolno – wychowawczych. Zajęcia odbywały się z osobami o różnym stopniu i rodzaju niepełnosprawności, tj. niepełnosprawnością intelektualną, ruchową oraz z dysfunkcjami wzroku i słuchu.

Z budżetu państwa były finansowane stypendia dla członków kadry narodowej osób niepełnosprawnych i kadry paraolimpijskiej, nagrody dla zawodników niepełnosprawnych za osiągnięcie wysokich wyników sportowych oraz nagrody dla trenerów. W 2006 r. wprowadzono przepisy umożliwiające przyznawanie świadczeń paraolimpijskich (*ustawa z dnia 8 września 2006 r. o zmianie ustawy o kulturze fizycznej (Dz. U. Nr 208, poz. 1531)*).

Świadczenia paraolimpijskie po raz pierwszy mogą otrzymywać (od grudnia 2006 r.) byli paraolimpijczycy, którzy po spełnieniu pozostałych kryteriów, od 1992 zdobyli medale na igrzyskach paraolimpijskich oraz reprezentanci Polski, którzy od 2001 r. zdobyli medale na igrzyskach głuchych.

Tabela 17. Świadczenia przyznane w 2007 roku.

	Nagrody dla zawodników	Nagrody dla trenerów	Stypendia dla zawodników	Świadczenia paraolimpijskie	Razem
Kwota środków	260 130zł	238 970 zł	1 057 000 zł	790 269 zł	2 346 369 zł
Liczba osób	41	74	122	29	266

Zwiększenie poziomu uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu kulturalnym należy do priorytetów prowadzonej przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN) polityki. Wspierane przez MKiDN zadania dotyczą m. in. promocji twórczości osób niepełnosprawnych, edukacji artystycznej, rozwoju arteterapii, integracji społecznej ale również poprawy istniejącej infrastruktury instytucji kultury. Przedsięwzięcia wsparte finansowo przez MKiDN były zatem różnorodne i dotyczyły m. in.: konkursów plastycznych, pokazów i wystaw twórczości artystycznej, dokształcania instruktorów pracujących z osobami niepełnosprawnymi, przebudowy pomieszczeń etc. Zadania kulturalne dofinansowywane są przez MKiDN w ramach programów operacyjnych, których priorytety uwzględniają także potrzeby osób niepełnosprawnych.

W roku 2007 komisja powołana przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego przyznała ze środków Funduszu Promocji Twórczości:

1) na sesji wiosennej 11 osobom niepełnosprawnym zapomogi na kwotę ogólną 33 000 zł,

2) na sesji jesiennej 20 osobom niepełnosprawnym zapomogi na kwotę ogólną 60 000 zł.

W sumie przyznano 31 zapomóg (w tym 1 dla osoby niewidomej) na kwotę ogólną 93 000 zł. Komisja przyznała również 1 dofinansowanie ze środków Funduszu Promocji Twórczości na wydanie książki autorów niewidomych na kwotę ogólną 15 000 zł.

Ponadto w roku 2007 MKiDN udzieliło półrocznego stypendium 6 osobom niepełnosprawnym.

Wśród inicjatyw podejmowanych przez MKiDN oraz współdziałające z nim instytucje kultury należy wymienić działania na rzecz promocji czytelnictwa w środowisku osób niewidzących i słabowidzących. Najważniejszym zadaniem z tego zakresu jest dofinansowanie działalności Biblioteki Centralnej Polskiego Związku Niewidomych kwotą 700 000 zł. Dotacja ta została zagwarantowana Bibliotece przez ustanowiony uchwałą Rady Ministrów nr 284/2005 z dnia 25.10.2005 r. program wieloletni pod nazwą „Rozwój Biblioteki Centralnej Polskiego Związku Niewidomych”. Zakłada on finansowanie placówki w latach 2005-2010 w wysokości 2 300 000 zł rocznie, z czego 700 000 zł pochodzi z budżetu MKiDN, natomiast 1 600 000 zł z dotacji PFRON. Dofinansowanie z MKiDN zostało przyznane w ramach programu operacyjnego pn. Promocja czytelnictwa, priorytet „Rozwój sektora książki i promocja czytelnictwa”, zarządzanego przez Instytut Książki w Krakowie.

W ramach kompetencji Ministerstwa Środowiska likwidowano bariery i podejmowano szereg działań umożliwiających zapoznanie się osób niepełnosprawnych z walorami przyrodniczymi i kulturowymi kraju. Do najważniejszych zaliczyć można częściowe przystosowanie ścieżek dydaktycznych do poruszania się osób niepełnosprawnych. W nadleśnictwach i parkach narodowych ułatwiano możliwość udziału osób niepełnosprawnych w organizowanych imprezach rekreacyjno-edukacyjnych na terenach leśnych oraz świadczone specjalne usługi przewodnickie dla osób niepełnosprawnych.

W obiektach parków narodowych, obiektach leśnych oraz ich otoczeniu eliminowane były bariery architektoniczne, a także stosowano rozwiązania techniczne likwidujące występujące utrudnienia związane z obsługą osób niepełnosprawnych.

Rok 2007 był kolejnym, w którym środki PFRON, będące w dyspozycji samorządów powiatowych, były przeznaczane na dofinansowanie organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki dla osób niepełnosprawnych. Pomoc w tym zakresie kierowana była do podmiotów działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Tabela 18. Dofinansowanie ze środków PFRON organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki dla osób niepełnosprawnych.

	2005	2006	2007
Liczba osób	80 813	313 842	364 054
Kwota środków	16 486 551 zł	19 629 311 zł	20 921 710 zł

W roku 2006 nastąpił wzrost liczby osób niepełnosprawnych (o 16%), które uczestniczyły w przedsięwzięciach z tego zakresu, przy jednoczesnym wzroście o 6,6% wysokości wykorzystanych środków PFRON, przeznaczonych na realizację tych zadań.

Również w ramach programów celowych Rady Nadzorczej PFRON są przeznaczane środki na dofinansowanie szerokiej gamy przedsięwzięć na rzecz integracji osób niepełnosprawnych poprzez ich uczestnictwo w sporcie. Jednym z takich programów celowych jest „Partner 2006 – wspieranie projektów realizowanych na rzecz osób niepełnosprawnych przez organizacje pozarządowe”. Program ten jest realizowany przez Biuro PFRON (w przypadku organizacji o zasięgu ogólnopolskim) oraz oddziały wojewódzkie PFRON (w przypadku organizacji o zasięgu lokalnym).

Organizacjami pozarządowymi o zasięgu ogólnopolskim, które otrzymały dofinansowanie w ramach powyższego programu były m. in.:

- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących „CROSS” – 1 785 000 zł,
- Polski Związek Sportu Niepełnosprawnych „START” – 95 940 zł,
- Polskie Towarzystwo Społeczno-Sportowe „Sprawni Razem” – 440 929 zł,
- Olimpiady Specjalne Polska – 1 013 760 zł.

Na zadania związane z organizowaniem imprez, w tym imprez sportowych, o zasięgu ponadlokalnym dla osób niepełnosprawnych Biuro oraz oddziały PFRON wypłaciły środki w wysokości 8 661 000 zł. W imprezach organizowanych w ramach tego obszaru wzięło udział 60 191 osób niepełnosprawnych, w tym 18 785 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

Na wydatki związane z dofinansowaniem kosztów imprez kulturalnych i sportowych organizowanych zagranicą dla osób niepełnosprawnych Biuro PFRON wypłaciło środki w wysokości 1 034 000 zł. W imprezach zagranicznych wzięło udział 1 090 osób.

Jedną z najistotniejszych form uczestnictwa w życiu publicznym jest udział w wolnych i demokratycznych wyborach. Jednak praktyczna możliwość korzystania przez osoby niepełnosprawne z przysługującego im czynnego prawa wyborczego, pozostawia wiele do życzenia. W związku z powyższym, realizując *Program Działań Rządu w sprawie wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wobec Rzeczypospolitej Polskiej*²², Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych występował w 2007 r. do Marszałków Sejmu i Senatu z prośbą o uwzględnienie w pracach nad nowelizacjami prawa wyborczego problemów osób niepełnosprawnych dotyczących braku pełnej możliwości w korzystaniu z przysługującego im prawa. Przedstawione propozycje dotyczyły podjęcia działań służących ujednoczeniu zakresu udogodnień przewidzianych dla wyborców niepełnosprawnych w każdym przypadku realizacji prawa wyborczego (wybory do Sejmu RP i Senatu RP, wybory Prezydenta RP, wybory samorządowe, udział w referendum) oraz wprowadzeniu innych udogodnień dla wyborców niepełnosprawnych, takich jak np. głosowanie przez pełnomocnika lub/oraz głosowanie za pośrednictwem poczty lub ewentualnie elektronicznie.

²² Program został przyjęty w oparciu o propozycje Zespołu Roboczego przy Ministrze Spraw Zagranicznych.

Załącznik Nr 1

**do Informacji Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2007 r.
na rzecz realizacji uchwały Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.
„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”**

Lista urzędów i instytucji, do których przekazano ankietę:

1. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
2. Ministerstwo Gospodarki
3. Ministerstwo Edukacji Narodowej
4. Ministerstwo Finansów
5. Ministerstwo Infrastruktury
6. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
7. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
8. Ministerstwo Obrony Narodowej
9. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
10. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
11. Ministerstwo Skarbu Państwa
12. Ministerstwo Sportu i Turystyki
13. Ministerstwo Spraw Zagranicznych
14. Ministerstwo Sprawiedliwości
15. Ministerstwo Środowiska
16. Ministerstwo Zdrowia
17. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej
18. Główny Inspektorat Nadzoru Budowlanego
19. Państwowa Inspekcja Pracy
20. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych
21. Zakład Ubezpieczeń Społecznych
22. Narodowy Fundusz Zdrowia
23. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
24. Główny Urząd Statystyczny
25. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
26. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
27. Urząd Zamówień Publicznych
28. Urząd Komunikacji Elektronicznej
29. Urząd Lotnictwa Cywilnego
30. Urząd Transportu Kolejowego

**do Informacji Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2007 r.
na rzecz realizacji uchwały Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.
„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”**

Tabl. 1. Osoby niepełnosprawne prawnie w Polsce w wybranych latach w okresie 1997-2007, w tys.

I. Według badania aktywności ekonomicznej ludności Polski (BAEL) - średniorocznie:	
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 1997 r.	4.608
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2002 r.	4.298
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2005 r.	4.085
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2006 r.	3.806
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2007 r.	3.753
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2002 r.	2.555
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2005 r.	2.386
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2006 r.	2.280
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2007 r.	2.259
II. Według narodowego spisu powszechnego przeprowadzonego w maju 2002 r.:	
Osoby niepełnosprawne prawnie razem	4.450
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku poniżej 16 lat	135
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej	4.326
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 16 lat i więcej	4.315
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat):	2.608
w wieku mobilnym (18-44 lata)	680
w wieku niemobilnym (45-59/64)	1.928

Źródło: GUS – NSP 2002 i BAEL

Tabl. 2. Struktura osób niepełnosprawnych i sprawnych według wieku i poziomu wykształcenia w 2007 r.

Wykształcenie	Ludność w wieku 15 lat i więcej			Osoby niepełnosprawne w wieku produkcyjnym		
	Osoby sprawne	Osoby niepełnosprawne		razem	pracujące	bierne zawodowo
		razem	pracujące			
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Wyższe	15,7	5,7	10,7	5,0	9,9	3,6
Policealne i średnie zawodowe	24,0	18,5	24,3	21,4	25,0	20,5
Średnie ogólnokształcące	10,8	7,2	6,9	6,7	7,3	6,5
Zasadnicze zawodowe	25,2	29,2	35,6	38,9	38,2	39,0
Gimnazjum, podstawowe i niepełne podstawowe	24,3	39,4	22,5	28,0	19,6	30,4

Źródło: GUS BAEL (średnia z 4 kwartałów 2007)

Tabl. 3. Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym według stopnia niepełnosprawności i płci w 2007 r. (średniorocznie)

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
		razem	pracujący	bezrobotni			
	w tysiącach				w %		
OGÓŁEM	2259	511	439	72	22,6	19,4	14,1
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	381	32	26	5	8,4	6,8	15,6
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	839	166	141	24	19,8	16,8	14,5
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	1040	314	271	42	30,2	26,1	13,4
MĘŻCZYŹNI	1327	326	282	45	24,6	21,3	13,8
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	221	22	18	.	10,0	8,1	x
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	504	103	89	13	20,4	17,7	12,6
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	602	202	175	27	33,6	29,1	13,4
KOBIETY	933	185	158	27	19,8	16,9	14,6
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	160	10	9	.	6,3	5,6	x
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	335	63	52	11	18,8	15,5	17,5
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	438	112	97	15	25,6	22,1	13,4
MIASTA	1338	304	250	54	22,7	18,7	17,8
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	226	19	15	.	8,4	6,6	x
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	526	110	92	19	20,9	17,5	17,3
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	586	175	143	31	29,9	24,4	17,7
WIEŚ	922	207	189	18	22,5	20,5	8,7
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	155	13	11	.	8,4	7,1	x
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	313	56	50	6	17,9	16,0	10,7
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	454	139	128	11	30,6	28,2	7,9

· - w l.b. wartości poniżej 5 tys. /możliwy błąd losowy/; x - niecelowe/nieosiągalne obliczenie wskaźnika

Źródło: GUS BAEL (średnia z 4 kwartałów 2007)

Tabl. 4. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w urzędach pracy jako bezrobotne i poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu, według stanu na koniec grudnia, w latach 2001 – 2007

<i>rok</i>	razem	bezrobotni	poszukujący pracy nie pozostający w zatrudnieniu
2001	86 135	50 147	35 988
2002	89 435	56 541	32 894
2003	102 054	69 778	32 276
2004	105 288	75 738	29 550
2005	104 658	76 834	27 824
2006	98 957	72 589	26 368
2007	92 357	67 284	25 073

Źródło: sprawozdanie MPiPS-01, dane urzędów pracy

Tabl. 5. Struktura osób zarejestrowanych jako bezrobotne według wybranych cech w końcu grudnia 2007 r.

	Osoby niepełnosprawne w l.b.	Ogółem	Osoby niepełnosprawne	Osoby sprawne
Ogółem	67284	100,0	100,0	100,0
Czas pozostawania bez pracy				
do 1	5501	9,2	8,2	9,2
1-3	10607	17,9	15,8	18,0
3-6	9033	14,0	13,4	14,0
6-12	10310	13,8	15,3	13,7
12-24	10129	13,9	15,1	13,9
pow.24 m-cy	21704	31,2	32,3	31,1
Wiek				
18-24	5284	19,0	7,9	19,5
25-34	10825	27,8	16,1	28,2
35-44	11557	19,3	17,2	19,4
45-54	27979	25,4	41,6	24,8
55-59	9771	7,1	14,5	6,8
60-64 lata	1868	1,3	2,8	1,3
Wykształcenie				
wyższe	1988	6,9	3,0	7,0
policealne i średnie	11527	22,1	17,1	22,3
średnie ogólnokształcące	4452	9,1	6,6	9,2
zasadnicze zawodowe	22890	29,6	34,0	29,4
gimnazjalne i poniżej	26427	32,3	39,3	32,0
Staż pracy w latach				
do 1	9244	14,8	13,7	14,9
1-5	9966	19,0	14,8	19,2
5-10	8675	13,4	12,9	13,4
10-20	14670	16,1	21,8	15,9
20-30	13069	11,1	19,4	10,8
30 i więcej	2337	2,3	3,5	2,3
bez stażu	9323	23,2	13,9	23,5

Źródło: sprawozdanie MPiPS-01, dane urzędów pracy

Tabl 6. Pracodawcy i osoby niepełnosprawne zarejestrowani w Systemie Obsługi Dofinansowań PFRON w grudniu lat 2004 – 2007

Wyszczególnienie	gru-04	gru-05	gru-06	gru-07
Pracodawcy				
Ogółem	6 585	7 290	7 949	9 091
zakłady pracy chronionej	2 463	2 356	2 251	2 191
otwarty rynek pracy	4 122	4 934	5 698	6 900
Osoby niepełnosprawne w tys.				
Ogółem	200,7	206,8	212,1	220,7
zakłady pracy chronionej	172,6	173,9	174,1	178,5
na otwartym rynku pracy	28,1	32,9	38,0	42,2

Dane PFRON według weryfikacji z 12.03.2008 r.